ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
X. Dizi — Sa. 13

KONSİLLER TARİHİ
İZNİK'TEN II. VATİKAN'A

İngilizce Yazan :
FRANCIS DVORNIK

Fransızcaya Çeviren :
SOEUR JEAN - MARIE O. P.

Fransızcadan Türkçeye Çeviren :
Prof. Dr. MEHMET AYDIN
Selçuk Üniv. İlâhiyat Fakültesi
Öğretim Üyesi

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1990

İngilizce Orijinal Baskı:
"Francis Dvornik, The Ecumenical Councils", New York, 1961, (Published In The United States Of America By Hawrthon Books)
Fransızca Çevirisinin Baskısı:
Soeur Jean Marie, O. P., "Histoire des Conciles, de Nicée à Vatican II", Paris, 1966 (Edition du Seuil).

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
X. Dizi—Sa. 13

KONSİLLER TARİHİ İZNİK'TEN II. VATİKAN'A

İngilizce Yazan :
FRANCIS DVORNIK

Fransızcaya Çeviren :
SOEUR JEAN-MARIE O.P.

Fransızcadan Türkçeye Çeviren :
Prof. Dr. MEHMET AYDIN
Selçuk Üniv. İlâhiyat Fakültesi
Öğretim Üyesi

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA
1990

ISBN 975 - 16 - 0265 - 3

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Kilise tarihinde dinî doktrinlerin ve kilise ile ilgili disiplin meselelerinin çözüldüğü ve en azından çözülmeye çalışıldığı yer Konsiller olmuştur. Hıristiyanlık, gerek doğduğu ortam ve gerekse siyasî ve dinî problemlerin sonucu olarak; daha bidayetten beri çeşitli akîde problemleriyle karşı karşıya kalmıştır. Bir yandan Yahudi reaksiyonu, diğer yandan Roma'nın siyasî idarî baskısı altında Hz. İsa'nın, tebliğini rahat bir şekilde yapamadığı ve ilâhî mesajları günü gününe tesbit edemediği veya tesbit ettiremediği tarihî bir gerçektir. Zaten çok kısa süren nübüvvet hayatı boyunca da getirdiği ilâhî mesajı sağlam bir şekilde belli bir zemine de oturtamamıştır. Hz. İsa'dan ancak üç asır sonra, Roma İmparatorluğu bünyesinde resmî din olarak kabul gören hıristiyanlık; bu müddet zarfında bünyesine çok çeşitli kültürleri, felsefeleri ve sır dinlerinin doktriner mesajlarını maalesef almıştır. Roma imparatoru Konstantin'in dinî hürriyet atmosferinde, kendine hayat hakkı gören ve üç asırdan beri zuhûru için uygun bir zemin arayan hıristiyan fırkalar, birden gün ışığına çıkarak her biri, kendinin mevsûkiyetini iddia etmeye başlamış; karşısındaki grupları heretik (sapık) olarak vasıflandırmaya yönelmiştir. Durumun vahameti karşısında şaşkına dönen Konstantin, hıristiyan tarihinin ilk genel konsili olacak olan İznik Konsilinin toplanmasını bizzat emretmiş ve bununla özel olarak ilgilenmiştir. (M. 325). Şüphesiz İznik Konsilinden önce de hıristiyan konsillerinin toplandığı olmuştur. Ancak bu konsillerin hıristiyan geleneği içinde genel konsil olma özelliği yoktur.

Demek oluyor ki, hıristiyanlık özellikle katolik hıristiyanlık, doktriner veya disiplin ile ilgili problemleri konsil'de çözmeye başlamış ve II. Vatikan Konsili'ne kadar (1962–1965) da bunu devam ettirmiştir. Bu anlamda II. Vatikan Konsili, yirmibirinci genel konsil olarak tarihe geçmiştir.

Kilise tarihinde gördüğümüz konsillere göre, konsilleri iki önemli kategoride toplayabiliriz:

1. *Özel Konsiller*
2. *Genel Konsiller*

Özel Konsilleri de kendi aralarında üçe ayırabiliriz:

a) *Millî Konsiller:* Sadece muayyen bir ülkenin dinî problemlerini çözmek üzere o ülke mensuplarının yaptığı toplantıya verilen addır.

b) *Bölge Konsilleri:* Bir eyaletteki dinî problemlerin çözüme ulaştırılması için o eyalet piskoposlarının yaptığı toplantılardır.

c) *Kıt'alararası Konsiller:* Sadece iki veya üç kıt'ayı temsil eden piskoposların yaptıkları toplantılardır. Yani tüm hıristiyan dünyasını temsil etmeyen sadece iki veya üç kıt'anın problemlerini ele alan konsil toplantısına verilen addır.

Şüphesiz özel konsil kararlarının yürürlüğe girebilmesi için papa'nın bu kararları tasdik etmesi gerekir.

Genel Konsillere gelince, bunlara *Ökümenik Konsiller* de denir. Bu konsil, bütün dünya piskoposlarının ve büyük din gruplarının liderlerinin katıldığı konsillerdir. *Genel Konsiller*, papa tarafından davet edilerek toplanır. Bizzat papa veya temsilcileri tarafından yönetilir. Ökümenik Konsil kararlarının geçerli olabilmesi için de bu kararların papa tarafından tasdik edilmesi gerekmektedir. (Kilise hukuku: 222-229).

Ancak kilise tarihinde hangi konsillerin genel konsil olarak kabul edilmesi konusu da kesin çizgilerle belirtilmiş değildir. Bunun için bugün de birçok katolik yazar şu veya bu konsilin genel konsil olarak kabul edilmesinde tereddüt göstermektedir. Şüphesiz bu tereddütler, Ökümenik mefhumunun iyi bir tarifinin yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Ökümenik tabiri, belli bir ölçüde "*evrenselliği*" gösterir. Yine de evrensellikte bir izâfiyet söz konusudur. Çünkü Ökümenizm kavramının aldığı anlam, tarih boyunca değişmiştir. Ancak Ökümenizm kavramı konsillerle ilgili olarak düşünüldüğünde bunun anlaşılması için bir takım işaretlerin verilmesi gerekir.

Bugün Ökümenik Konsil, Roma katolik kilisesinin dahilî bir işi olarak görülmektedir. Bu demektir ki, Ökümenik Konsil sadece katolik kilisesi mensuplarını ilgilendirmektedir. Fakat bu derece önemli bir toplantıya diğer hıristiyan kiliseleri, nasıl ilgisiz kalabilir? II. Vatikan Konsili münasebetiyle (1959'dan bu yana) bu nokta üzerinde bir hayli durulmuştur. Yine de bir genel konsil, bütün hıristiyan kiliselerinin temsilcilerinin bir toplantısı anlamına gelmemiştir. Bu durumda genel konsil (Ökümenik) sadece, papa'nın otoritesine boyun eğen piskoposları ve delegeleri bir araya getirmektedir. Diğer kiliseler bu toplantıda sadece "*gözlemciler*"le temsil edilmektedir.

Katolik kilisesine göre, Ökümenik konsil yeryüzüne dağılmış tüm mahalli kiliselerin temsil edildiği yerdir. Fakat bu mahalli kiliseler, katolik eğilimli kiliselerdir. Bunların dışındaki kiliseler katolik manada Ökümenik toplantıda yer almazlar. 1917 yılında yürürlüğe giren kilise hukukunda Ökümenik Konsil'in tarifi şöyle yapılmıştır: "*Papa tarafından davet edilmiş ve O'nun tarafından başkanlık edilmiş bir toplantıdır. Böyle bir toplantı, evrensel katolik kilisesinin yüksek düzeydeki temsilcilerini ve piskoposları bir araya getirir. Sadece bu şartları yerine getiren konsil, Ökümenik Konsil tarifine uygun düşer.*"

Eğer kilise hukukunun belirttiği bu kriteri, geçmişin kilise toplantılarına uygularsak, bazı konsillerin bu ölçüye uymadığını göreceğiz. Çünkü bu konsiller, papa tarafından değil, imparator tarafından davet edilmişlerdir. Öyleyse, Ökümenik konsilin ölçüsü papa tarafından davet edilmiş olmak olmamalıdır.

Buraya kadar verdiğimiz bilgiler ışığında anlaşılıyor ki, Ökümenik ve Özel Konsil tasnifleri belli bir kritere göre yapılmış değildir. Böylece Ökümenik Konsil kavramının, hıristiyan geleneği içinde teşekkül ettiğine şahit oluyoruz. Buna göre "*Genel Konsillerin*" kilisece tevdi edilen anlam ve pozisyonu, bizzat onların tarihlerinden, geçerli olan gelenek ve göreneklerden, aktüel hukukdan, kilisenin dogmatik doktrininden hareketle çıkarılabilir. Pek tabii ki bunu araştırırken tanrısal hukuk üzerine kurulmuş olan kilise hiyerarşisinin yapısı, temel hareket noktası olarak ele alınmaktadır.

İşte tercümesini sunduğumuz bu kitapta, hıristiyan kilise tarihi içinde "*Genel Konsiller*" olarak kabul edilen yirmibir genel konsilin tarihi ve niçin toplandığı anlatılmıştır. Bu konsillerden sadece ilk yedisi, katolik ve ortodokslarca müştereken kabul görmekte, diğer konsiller ise sadece katolik kilise tarihi içinde genel konsil olarak benimsenmektedir.

Genel Konsil olarak kabul edilen bazı konsillerin, Türk Tarihi açısından büyük önemi vardır. Çünkü bu konsillerin toplanması, zaman zaman Osmanlı İmparatorluğuna karşı Batı'da belli bir ittifaka yönelik hareketler olarak görüldüğü gibi; bazan da Bizans'ın Batı dünyasında kendine papalıktan destek araması şeklinde tezahür ettiği de görülmektedir.

İşte İngilizce olarak Francis Dvornik tarafından "The Ecumenical Councils" (Genel Konsiller), New York, 1961 adı ile yazılan ve Soeur-Marie tarafından Fransızcaya çevrilen "Histoire des Conciles de Nicee à Vatican II" (Konsiller Tarihi, İznik'ten II. Vatikan'a) Paris, 1966 isimli kitabın elinizdeki tercümesi, Fransızca çeviriden yapılmıştır. Bu tercüme özellikle genel konsillerin tarihi konusunda bize bilgi vermektedir.

Hıristiyan genel konsilleri açısından Türk Kültür tarihine ışık tutacak olan bu kitabın tercümesi, kültürümüze hizmet etmesi yönünden önemli bir boşluk dolduracağı kanaatindeyim. Bu konuda dilimizde hiçbir kaynağın bulunmayışının da eserin neşri konusunda önemli bir etken olduğuna inanmaktayım.

Konya, 1989
Prof. Dr. Mehmet AYDIN

İÇİNDEKİLER

Giriş 1

I. İlk Genel Konsiller 3

Konsillerin Menşei 3
İznik Genel Konsili (M. 325) - İmparatorluğun Rolü ve Piskoposların Hakları 5
İznik Konsili'nin Sonuçları ve 11. Genel Konsil (M. 381) 9
İskenderiyye-İstanbul-Antakya Arasındaki Rekabet ve Üçüncü Genel Konsil (M. 431) 12
"Haydutlar Sinodunda" Monofizizm'in Zaferi (449) 15
Kadıköy Konsili (M. 451) 16
Monofizizm İle Uzlaşma Teşebbüsleri 18
İmparator Justinien Ve Beşinci Genel Konsil (M. 553) 20
Altıncı Genel Konsil (M. 680) 21
Tasvirler Kültü ve Yedinci Genel Konsil (787) 23
Photienne Çekişmesi Ve 869 Ve 879 Konsilleri 26

II. Batı Kilisesinin Ortaçağ Konsilleri 33

Reformistler Ve Roma Sinodları 33
Latran Konsilleri (M. 1123, 1139, 1179, 1215) Ve Birinci Lyon Konsili (M. 1245). 36
İkinci Lyon Konsilinde Kiliselerin Geçici Birleşmesi (M. 1274) 41
Viyana Genel Konsili Ve Templiers'ler Baskısı'nın Kaldırılması (M. 1311-1312) 44

III. Konsil Teorisinin Gölgesi 49

Batının Bölünmesi: Konsil Teorisinin Kökenleri 49
Constance Konsili (M. 1414–1418) 52
Bale-Ferrare-Florance Konsili (M. 1431-1445) 54
Konsil Teorisinin Kalıntısı 59
Beşinci Latran Konsili (M. 1512–1517) 59

IV. Trente Ve Vatikan Konsilleri 61

Reformun Başlangıcı 61
Trente Konsili (M. 1545–1563) 63
Trente Konsilinden Vatikan Konsiline 68

I. Vatikan Konsili (M. 1869–1870) 70
Vatikan Konsilinin Tarifi Ve Kilisenin Yanılmazlığı Konusunda Ortodoksların İnancı 75
V. II. Vatikan Konsili (M. 1962–1965) 83
Genel Konsillerin Kısa Kronolojisi 101
Konsiller Konusunda Fransızca Bibliyografya 105

GİRİŞ

Papa XXIII. Jean tarafından yeni bir genel konsil davetine karar verilmesi, bu teşebbüste kilisenin hayatiyetinin yeni bir delilini gören bütün katolikler tarafından sevinçle ve memnunlukla karşılanmıştır. Konsil toplama kararı, Roma ile birleşmemiş doğu kiliseleri tarafından olduğu kadar; başka hiristiyan mezhepleri tarafından da yararlı bir hareket olarak kabul edilmiştir.

Sadece hıristiyanlığa değil, bütün dinlere düşman olan modern ideolojiler karşısında bütün hıristiyanların daha sıkı bir işbirliği zarureti, gittikçe kendini hissettirmektedir. Yine, ruhun kuvvetini doğrulayan her israr ve bu tehlikelere karşı koyacak her kesin çözüm, sempati ile karşılanmalıdır.

Katolik kilisesinin yüce şefinin etrafında toplanan konsil babaları, herşeyden önce; kiliseye doktrin ve disiplin konularında soru getiren proplemleri çözeceklerdir. Yinede bu proplemlerin çoğu, bütün hıristiyanları meşgul ettiği için; konsil tartışmalarının, farklı hıristiyan kiliseleri arasında bir yakınlaşma yolu açacağı da ümid edilmelidir.

Kitabın birinci bölümünde belirtildiği gibi Papa XXIII. Jean bu genel konsili toplayarak kilisenin kökenlerine kadar varan asırlık bir geleneği yeniden canlandırmıştır. Bu gelenek, ilk yedi konsil boyunca doğu kilisesinde önemli bir gelişme göstermiştir. Bu konsillerde Roma ile birleşmiş doğulu konsil babaları, kutsal teslis ve kurtarıcı konusunda bütün hiristiyanlar için müşterek olan temel doğmaları belirlemişlerdir.

Diğer yandan konsiller, doğu hiristiyanlığını batı hiristiyanlığı ile birleştiren bir bağ teşkil etmektedir. İşte bunun için biz de okuyucunun dikkatini, konsillerin tarihi üzerine çektik.

Photius itizalini işleyecek olan IX. asır konsilleri, doğuda olduğu kadar batıda da tartışma konusu olmuşlardır. Bu proplemin, kilise tarihçisine arzettiği güçlükler nedeni ile, biz, bu arada batılı kilise hukukçularının; evrensel olarak kabul edilen yedi genel konsile, doğu kilisesinin evrensel olarak kabul etmediği sekizinci konsili (869–870) nasıl ilave ettiklerini de açıklamaya çalışacağız.

Konsil geleneği, ortaçağ boyunca ve XIX. yüzyıla kadar ilk genel konsillerin şeklinden, çok farklı bir şekil altında batı kilisesi tarafından devam ettirilmiştir. Bu son noktanın aydınlığa kavuşması için araştırmamızı tarihi muhtevanın içine yerleştirmemiz gerekecektir. İşte, batılı kilise babalarının

içinde bulunduğu çoğu kez gürültülü atmosferi hatırlatan Avrupa tarihi ile ilgili hızlı kuşbakışımızın nedeni de budur. Papanın etrafında toplanan topluluklar, bu ortam içinde kilisenin yeni problemlerini çözmeye gayret göstermişlerdir.

Batının sondan ikinci genel konsili olan I. Vatikan konsili tarafından ifade edilen Papanın yanılmazlığı, asırlardan beri, yorulmadan merkezi bir otoritenin zaruretine işaret eden batılı kilise hukukçularının ve ilahiyatçılarının en önemli işi olmuştur. Bu merkezi otorite, inanç ve ahlâk konusundaki nihai kararında hata yapmayan Papanın şahsında bedenleşmiş bulunmaktadır.

Bu yanılmazlık tarifinin, kilise birliğine başlıca engel teşkil ettiği için; bunun, ortodoksların kilise yanılmazlığı inancına hangi ölçüde yakın olduğunu göstermek için kısa bir bölüm ilave ettik.

Bu kısa incelemenin, kilisenin konsil geleneğini daha iyi anlamak ve daha iyi değerlendirmek için yararlı olacağını ümid etmekteyiz.

II. Vatikan konsilinin 1959'daki daveti ile kilise, konsil geleneğini yeniden canlandırmış bulunmaktadır. Bu konsil, 8 Aralık 1965'de tamamlandığı için, incelememize yeni bir bölüm ilave etme mutluluğunu duyuyoruz. Bu bölümde, konsil oturumları sırasında alınan bütün kararlara temas edilmiştir.

Fransis Dvornik
Şubat 1966

1 - İLK GENEL KONSİLLER :

KONSİLLERİN MENŞEİ:

Hıristiyan konsillerinin menşei konusunda yapılan her tartışma M. 52 yılında Kudüste toplanan Havariler meclisini ve "*O, Kutsal- Ruha ve bize iyi göründü*" sözleriyle başlayan mektubu hatıra getirmektedir. Bu döküman, hıristiyanlara, Havariler tarafından alınmış olan Eski Ahidin bütün emirlerini, putperestlikten Hristiyanlığa geçenlere empoze etmeme kararını ilân ediyordu. Bu cümle, ciddi konularda, İsa-Mesih ve Havariler tarafından formüle edilen prensiplere göre, bir statü tesbit etmek üzere toplanan piskopos meclisleri tarafından ilk asırlar boyunca sık sık tekrar edilip durmuştur.

Genelde bu toplantılar havarilerin, önemli yahudi cemaatleri kurduğu Roma eyaletlerinin başşehirlerinde veya belli başlı büyük şehirlerinde yapılıyordu. Bu cemaatler de sırasıyla eyaletlerin geri kalanlarında hiristiyanlığın yayılma merkezleri haline geliyordu. İşte bu olay bize, Petrusun ve Paul'un mektuplarının niçin Roma imparatorluğunun doğu ve batı eyaletlerindeki ve bunların başkentlerindeki hiristiyanlara hitap ettiğini açıklamaktadır. Bu başkentler, İtalya da Roma, Asyada Efes, Yunanistanda Corinthe, Makedonyada Selanik idi. Yine bu olay, havarilerin kararının Suriyenin başşehri olan Antakya ve Kilikyanın eyaletlerindeki hıristiyanlara kadar niçin iletildiğini de açıklamaktadır. İşte bu âdet ilk kilisenin Roma imparatorluğunun politik bölünmesine göre, teşkilâtlanmasında etkili olmuştur. Böylece, eyaletlerin başşehirlerinde oturan piskoposlara; konsilleri toplama ve tartışmaları yönetme insiyatifini bırakma tabii hale geldi. İşte bu hal, diğer bölgelerde oturan piskoposlara nisbetle onlara, bir üstünlük sağlamıştı. Bunun sonucu olarak, metropolit olarak adlandırılmışlardı. Çünkü onlar, başşehirlerde (Metropolis) oturuyorlardı. İşte bu durum ilk genel konsil olan M. 325'deki İznik konsili ile müeyyideleşmişti.

Aslında, doğuda yapılan ilk konsillerle ilgili çok az dökümana sahibiz. Bu tür meclislerin teşkilâtiyle ilgili olarak bize ulaşmış en detaylı bilgileri Roma Afrikasının başşehri olan KARTACA piskoposu aziz Cyprien'e borçluyuz. O, havarilerde olduğu gibi, piskoposların müzakeresinin de kutsal ruh tarafından yönlendirildiğine inanmıştı. Bunun için aziz Cyprien, 252 senesinde Afrikada yapılmış olan konsilin kararını şöyle dile getirir: (*Kutsal - Ruhun ilhamı sayesinde iyi diye hükmettik.*) Diğer yandan onun

mektuplarına göre, bu piskopos toplantıları, Roma senatosunun oturumlarına yön veren kurallara göre tedricen şekillenmiştir. O, konsil daveti için, imparatorun senatoyu toplantıya çağırdığı terimleri aynen kullanıyor. Böylece, tartışmaların seyri, piskoposların istişaresi ve onların cevabı, Roma senatosunun prosedürünü takip ediyordu. Aynı kurallara M. 313'de Fausta sarayında toplanan Roma konsilinde de riayet edilmiştir. Aslında böyle bir gelişmede hayret edilecek hiç bir şey yoktur. Eyalet başkentlerinde, belediye meclisi oturumları da aynı şekilde, piskoposların ve Roma vatandaşlarının alışık oldukları Roma senatosu oturumlarına benziyordu.

Fakat şurası da bir gerçektir ki konsil veya sinod (Synodes) toplama âdeti, ilk hiristiyan imparatoru büyük Konstantin'in hiristiyanlığı kabülünden öncede kilisede cari olan bir hususdu. Çoğu defa düşünüldüğünün aksine, Konstantin ne bir Agnostikti ne despot bir şüpheci ve ne de devlet için dini sömüren biri idi. Onun hidayeti samimi idi ve o kesin olarak Ruh'a ve kutsala inanıyordu. Fakat Grek politik felsefesinin tesiri altında Roma cumhuriyetini yutan otokrat monarşiden başka bir şey olmayan bir tek politik sistem tanıyordu. Bu felsefe, devlet başkanına, teb'asının maddi ve manevi menfaatlarının üstünde mutlak bir otorite vererek onu tanrılaştırıyordu. İlk hiristiyan politik filozofları, özellikle Cesarée'li kilise tarihçisi Eusebe, hiristiyan eğitiminde, bu politik sistemi benimsemişlerdir. Böylece bu dünyada imparator, Allah'ın temsilcisi olmak için tanrısal karakterden yoksun görünmüş ve ondan madde ve mânâ üzerinde yüce gücü miras almıştır. Yine, ebedi kral olan İsa-Mesih'in temsilcisi olarak onun ilk görevinin, insanlığı tanrıya sevketmek olduğu söylenmiştir.

Konstantin, bu yeni görüş açısını kabül etmiş ve dini ödevlerini ciddiye almıştır. Bir çok resmi buyruklarında yer alan deklarasyonlar, onun samimiyetini, hiristiyan imanının safiyeti ve kilise birliği için gösterdiği çabayı isbat eder. Bunun bir örneği, Afrikalı Donatistes'lerin sebep olduğu bir kavgada, piskoposların isteği üzerine onun müdahelesinde görülmektedir. Şöyle ki, Afrikalı bağnazlar, işkence sırasında imanî zaafiyet gösteren ve daha sonra bundan dolayı tövbe eden rahipleri ve piskoposları hiristiyan olarak kabul etmiyorlardı. Afrikadaki temsilcisi hiristiyan Aelafus'a 314 yılında gönderdiği mekbutunda Konstantin, bu çalkantıya niçin son verme niyetinde olduğunu şöyle açıklamaktadır: "*Bu türlü tartışmalar Allah'ı, sadece insanlığın aleyhine değil; benim de aleyhime çevirir. Hükümette ve onun himayesinde tanrının kutsal iradesi, her şeyi yapmıştır. Yine bu tür tartışmalar, Tanrı'yı başka tedbirler almaya yöneltir. Şüphesiz bütün insanların katolik dinini, kendisine borçlu oldukları Kadir-i Mutlak olan Allah'a çok yüce saygılarını ve kardeşlik bağları ile birleşmiş olduklarını görmedikçe ne istirahat edeceğim ne de Allah'tan refah ve mutluluk bekliyeceğim.*"

İşte bu satırlar, Konstantin'in sadece politik imanını değil, aynı zamanda da onun Allaha ibadeti ve kilise bünyesindeki sulhu yüceltmesin-

deki samimiyetini de göstermektedir. Yukarıda zikredilen tefrikaya son vermek için, o Gaule'den beş piskoposla, Roma piskoposunu davet etmiş, onları ihtilâf konusunda hakem tayin etmiştir.

Fakat Konstantin, câri olan Kilise geleneğini pek bilmiyordu. Piskoposlar tarafından yukarıda ihtilâfın çözümü Konstantin'e havale edildiği zaman o, yasal yollara başvurmuş ve davayı inceleyecek ve karara bağlayacak bir mahkeme kurmuştu. Bunun için Papa I. Sylvestre, imparatorun davetini kabul etmiş, fakat kilise geleneğini takip ederek bu mahkemeyi konsile çevirmiş ve oraya ondört İtalyan piskopos davet etmişti.

Konstantin, kilise prosedürünü öğrenir öğrenmez dini konulardaki kararları Sinod halinde toplanan piskoposlara bırakmıştı. Nitekim, Donatistes'ler, Papanın başkanlık ettiği Roma Sinodu'nun kararını reddedince o, Arles'da bir başka konsil toplamaya karar vermiştir.

Arles konsiline Konstantin'in gönderdiği mektup, imparatorun gerçek hislerini ortaya koyuyor ve nihai kararı piskoposlara değil; kilise işleri müşavirlerine bıraktığı şeklindeki yaygın kanaatı da reddediyor. Konstantin, Donatistes'lerin reddleri ve kendi hükmüne başvurmaları karşısında kırılır. Bunu şöyle belirtir: "*Onlar, benim hükmüme başvurdular. Mesihin hükmünü bekleyen bana. Çünkü, hakikatte piskoposların kararı, Mesihin şahsi kararı gibi alınmalıdır. Allahın hükmünü reddettikten sonra benim hükmüme başvurmaya cesaret eden bu kanun müfterilerine ne demeli?*".

Bu sözler açıkça gösteriyorki Konstantin, nihai karar olarak piskoposların konsil kararını kabul eden kilise uygulamalarını benimsiyordu. Diğer taraftan, imparator olarak kendi vazifesine de saygı göstererek bu kararı destekliyordu. Yine Konstantin'in bir başka mektubunda, Donatistes'lerin inatçılığına üzüldüğünü şöyle ifade eder: "*Eğer kötülüğün maskesini kaldıramazsam Allah'ın huzurunda ciddi şekilde suçlu olacağım. Hiçbir şey, benim kararlı sözüme ve imparatorluk görevime, hatayı yok etmek, yanlış görüşlerin kökünü kazımak, insanlığı saf bir dinle, samimi bir birlikle, kendisine borçlu olunan bir tapınma ile Allaha tapmaya götürmek kadar iyi bir cevap olamaz.*" Nihayet, son çare olarak Donatistes'lere karşı Arles konsilinin aldığı kararı tasdik etmiştir.

İZNİK GENEL KONSİLİ (M. 325) – İMPARATORLUĞUN ROLÜ VE PİSKOPOSLARIN HAKLARI:

Konsillerin menşei üzerindeki araştırmamız, ilk genel konsillerde imparatorların rolünü daha iyi anlamamıza yardım etmektedir. Yine M. 325'de ilk genel konsili İznik'de toplama insiyatifi de Kostantine aid olacaktır.

İlk önemli itizalî hareketin, neden olduğu düzensizliklerden uzun zaman muzdarip olan Afrika hristiyan cemaat ile Donatist hareket, sınırlı

kalmıştı. Şüphesiz kilise için yine Afrika kökenli bir başka hareket, daha tehlikeli olacaktı. Çünkü o, geleneksel kilise öğretisine yani geleneksel "*Kutsal Teslis*"e hücum ediyordu.

Böylece, ilk hristiyanların teolojik tasavvuruna arzedilen ilk iş, BABA-OĞUL-KUTSAL RUH unsurlarının yaratılış yönünden ilişkilerini cemaatleri açısından daha açık şekilde belirlemek olacaktı. Fakat, çok tanrıcılık inancının üstün olduğu putperest bir çevrede yaşayan hristiyan Apolojistler ve düşünürler için; bu, oldukça zor bir işti. II, ve III. asrın bazı ilâhiyatçıları, "*Allahın birliğini*" belirtmek isteyerek; Teslis'in ikinci uknûmunu birinciye bağlamak hatasını işlemişlerdir. Onlar, bu bağlılığı aşağıdaki gibi farklı şekilde açıklıyorlardı: *Oğul'un tanrılığını küçülterek veya yegâne ve tek olan Allah'ın aynı zamanda olmayan üç tezahürünü kabul ederek...* Şüphesiz Roma, bu hataları şiddetli bir şekilde sadece mahalli konsillerde reddetmişti.

Ancak İskenderiyeli Rahip bilgin Arius, Oğul'u açık bir şekilde Baba'ya bağlayarak bu hatalara Diyalektik bir formül kazandırınca; Roma'nın bu mahalli reaksiyonları kifayetsiz kalmıştı. Ona göre, Oğul, Baba'nın bir yaratığı idi. Önceden ezeli olarak mevcut değildi. Bunun için Oğul'a ancak dolaylı olarak Allah diyebiliriz diyordu Arius. Çünkü Oğul, Baba ile, iradesiyle birleşmişti. Arius'un öğretisi, ilk defa İskenderiye Piskopos'u Alexandre tarafından mahkum edilmiş, sonra M. 318'de yüz piskoposun toplandığı Mısır konsilinde mahkum edilmişti. Fakat Arius, doktrinini inatla müdafaa etmiş ve hatta "*Thalia ou le banquet Spirituel*" isimli basit insanları baştan çıkaran popüler bir savunma kaleme almış ve birkaç da nüfuzlu piskopos bu harekete katılmıştı.

Bu arada Konstantin, Roma İmparatorluğunun Doğu kesiminin valisi olan *Licinius*'u yenmişti. Bu durum Konstantini hem doğunun hem de batının hakimi yapmıştı. Böylece, İskenderiye, Roma'dan sonra Roma İmparatorluğunun ikinci şehri olmuş ve Mısır, İtalya'nın tahıl anbarı haline gelmişti. İşte bundan dolayı Arius'un sebep olduğu heyecan, imparatorun dikkatini çekmiş ve İspanya'da Kurtuba Piskoposu olan danışmanı *Hosius*'u, âhengi temin için derhal İskenderiyeye göndermişti. Hosius ise başarı sağlayamayınca Antakya'da bir Sinod toplamaya (M. 325) ve orada Arius'un fikirlerini mahkum etmeye karar vermişti. Fakat çalkantı büyüdüğü ve diğer dini problemler çözüm beklediği için Konstantin, tüm imparatorluğa ait piskoposlarını çağırarak bir konsil toplamaya karar verdi. İşte böylece, ilk genel konsil, küçük Asya'nın İznik şehrinde M. 325'de toplanmış oldu.

Bu ilk konsilin dökümanları bize kadar muhafaza edilemedi. Fakat Cesareli Eusebe, "Vie de Constantin" adlı eserinde, konsil tartışmalarının detaylı bir tasvirini bırakmıştır. Onun rivayetlerinden anlaşılıyorki İznik

Konsilinin prosedürü, daha önce kilise tarafından Roma'da ve Afrika'da benimsenen Senato prosedürünün aynısı olmuştu. Bunun için imparator, piskoposları konsile, senatörleri davet ettiği gibi davet ediyordu. Piskoposlar da senatörlerin istifade ettiği masrafların imparatorluğa ait olduğu seyahat imtiyazından ve Roma imparatorluğunda iyi düzenlenmiş olan posta teşkilatından yararlanıyorlardı. Senatoda olduğu gibi, askıda kalmış problemler, konsilde de önce özel komisyonlarda en önemli piskoposlar ve imparator tarafından tartışılmış ve neticede BABA-OĞUL'un tabiatı problemini, Konsilin tayin etmesine karar verilmişti. Konsilde OĞUL'un baba ile ilişkisini en açık şekilde ifade eden Yunanca *Homoousios* kelimesi önerilmişti.

Konsil oturumlarına imparator, şahsen başkanlık etmişti. Roma senatosunda zafer heykeli, başkanlık kürsüsünün önünde duruyordu. Burada incil, imparatorla piskoposların arasına konmuştu. Senatoda olduğu gibi, imparator, niçin bu konsili topladığını ve piskoposların, tariflerini sunmadan önce tartışacakları konuyu açıklamıştı. Daha sonra da piskoposlara teker teker görüş noktalarını açıklamak üzere başvurulmuştu.

Üçyüzonsekiz piskopos, imparator tarafından önerilen formülün, kilisenin mevsuk imanını tam olarak ifade ettiğini açıkladılar. Kredo (Credo)'ya belirlenen formül sokulunca, yüksek sesle okunmuş ve piskoposlar tarafından onaylanmıştır. Bu Kredo hâlâ bugün hıristiyanlığın en kutsal sembollerinden birini teşkileder ve evharistik litürji'nin de bir kısmını oluşturur.

Bu doğmatik karardan sonra konsil babaları disiplinle ilgili bazı kararları da müzakere etmişlerdir. Kutlanması tartışma konusu olan Paskalya bayramının, daima pazar günü kutlanmasına karar verilmiştir. Fakat bu kutlama, hiçbir zaman Yahudi bayramı ile aynı zamanda olmıyacaktı. Yine bu konsil sırasında Papaz sınıfını disipline eden yirmi karar alınmıştır. Bundan böyle, piskoposlarla ilgili takdislerde üç piskopos olacaktı ve imparatorluğun idari taksimine göre kilise teşkilatı tasvip görmüştü. Aslında bu kararla metropolitlerin, imparatorluğun eyâletlerindeki piskoposlara göre imtiyazlı pozisyonu kabul edilmiş oluyordu. Böylece, daha sonra patrik olarak adlandırılacaklar için bir bekleme taşı konmuştu.

Birçok eyâletleri içine alan piskoposluk başkentlerinde oturan piskoposlar Exarques'lar (Genel valiler) diye adlandırılacaktı. Özel birtakım imtiyazlar, onları, bir Exarque tarafından yönetilen piskoposlardan üstün bir hale getirmişti. Bunun için Roma (İtalya Piskoposluğu) özel bir öncelikle başta geliyordu. Onu, İskenderiyye (Mısır Piskoposluğu) takip ediyordu. Üçüncü sırada Antakya (Doğu Piskoposluğu) vardı. Kudüs'ün ise sadece, Sezar'ın başkentinin karşısında bir şeref öncülüğü vardı.

İlk genel konsil raporlarına göre imparatorun, konsil davetinde ve tartışmaların seyrinde ilk plânda rol oynadığı görülüyor. Bu ise, kilise için

tehlikeli ve onun dinî konuda bağımsızlığının aleyhine imiş gibi görülebilir. Fakat böyle bir durum pratik düzeydeki nedenlerle, ilk kilisenin o devirde tanınan tek politik felsefeye ve imparatorluğun politik teşkilatına adaptasyonu sonucu olmuştur. Diğer yandan Tanrı'nın inayeti de kiliseyi ve onun kutsal haklarını koruyordu. Meselâ, küçük bir olay, ilahî bir inayet olarak doktrinel yönden piskoposların bağımsızlığını korumuştu. Bu, imparatorun Senatoda oy verme hakkının olmaması idi. Bağımsızlıklarının bir kalıntısı ve Roma Cumhuriyetinin yüksek kanun koyucuları vasfına sahip olarak bu oy verme imtiyazı, senatörlere tahsis edilmişti. Şüphesiz senatörlerle ilgili güç, cumhuriyetin prensliklere dönüşmesinden sonra azalmıştı. (Gerçekte bu, kılık değiştirmiş bir monarşi idi.) Fakat hiçbir imparator, en otokrat olanlar bile, Senato'yu feshe ve senatörlerden imtiyazlarını kaldırmaya cesaret edemedi. İşte bunun için, İznik Konsil'inin raporlarının hiç bir yerinde, Konstantin'in, piskoposlarla beraber oy kullandığı zikredilmemiştir. Öyle ise, orada imparatorlarla piskoposların hakları arasında bir uzlaşma söz konusudur. İşte bu uzlaşma, tarihi bir önceliğin söz konusu olduğu, piskoposların imtiyazlı durumunu muhafaza ediyordu. İşte bu birçok hatlarla piskoposların benzediği senatörlerin imtiyazı idi. Fakat Roma'nın önceliği nereden geliyordu? Hâlâ ilâhî inayet, konsil tartışmalarında; Roma temsilcilerine öncelik sağlıyordu. Çünkü, Roma Senatosun'da en önemli koltuk, birinci senatör veya baş senatörce işgal ediliyordu. O, en yüksek bir seviyede bir saygı görüyor, imparatorun ve diğer senatörlerin de güvenini sağlıyordu. Müzakerelerde ilk fikri sorulan o oluyordu. İlk oylamayı o yapıyordu. Açıklamaları ve oyu ile diğer meslektaşları üzerinde derin bir nüfuz icra ediyordu ki, onların birçoğu, onun kararına ve oyuna aynen iştirak ediyorlardı.

Sonraki konsillerde daha az olmakla birlikte, görüldüğü gibi bu prensibe İznik Konsil'inde de riayet edilmiştir. Muhtemelen bu durum, Küçük Asya yolculuğuna katlanamıyacak kadar yaşlı olan Papa I. Sylvestre'ye bağlı bir işti. Bu konsile o, kendisini temsilen iki piskopos değil; sadece iki rahip göndermişti. Batı ise, en meşhurları Kurtubalı Hosius olan dört piskoposla orada temsil edilmişti. Hosius, önemli bir danışman, imparatorun bir sırdaşı idi ve Kredo'nun formüle edilmesinde çok büyük bir rolü olmuştu. Bunun için Kredo'yu, Roma Piskopos'unu temsil eden iki rahipten önce o imzalamıştı. Daha sonra o, Roma delegesi olarak imza listesinin başına kaydedilmiş ve Roma delegelerinden biri olarak kabul edilmiştir.

Görüldüğü gibi, merkez Roma'nın önceliği prensibi, ilk genel konsillerde konmuş ve M. 325'den beri de korunmuştur. Hatta konsillerde hazır bulunmıyan piskoposlara, konsil kararları hakkında bilgi verdiği mektubuyla Konstantin, kilise işleri konusunda piskoposların sahip olduğu

gücün, bilincinde olduğunuda göstermiştir. Bu güce saygılı olarak kendi imparatorluk imtiyazlarını da kıskanç bir şekilde gözeterek, konsil kararları hakkında şöyle diyordu: "*Gögün bu lutfunu ve oldukça kutsal olan emri, kabul etmeye hazır olun. Çünkü, piskoposların kutsal konsilinde karar verilen herşey, Allah'ın iradesine atfedilmelidir.*"

İZNİK KONSİLİ'NİN SONUÇLARI VE II. GENEL KONSİL (381):

Şimdi ilk kilisenin, spiritüel planda bile olsa, niçin imparatorun direktiflerini kabul ettiğini daha iyi anlıyoruz. Krallığın Grek anlayışı, ilk hıristiyanların arasında geniş ölçüde yayılmış ve onun kilise öğretisine adaptasyonu ise imparatorların yolsuzluklarına karşı, sağlam bir engel olarak görünüyordu. Fakat politik Grek felsefesi, hıristiyanlaşmış bile olsa; hiristiyan imanı için çok çabuk bir şekilde tehlikeli görünmüştü. Yine, Konstantin'in, gerçek imanın tarifine şahsen katılmış olduğunu ve Arius'un mahkumiyetini imzaladığını daha sonra ise, hiristiyanlıkla Aryanizm arasında bir uzlaşma sağlamak için onun bu açık tavrını, terk ettiğini biliyoruz. Konstantin, bu politika istikametinde İznik konsilinin cesur kahramanı, İskenderiye piskoposu aziz Athanase'i Treves'e sürgün etmişti. Böylece, Konstantin, OĞUL'un sadece BABA'ya benzediğini (Homoiousios) iddia eden yarı Aryenlere (Semi-Ariens) destek olmuş oluyordu. Herhalde, yüzseksen derecelik bu dönüşün sebebi, dini olmaktan çok politik'e benziyordu. Fakat Arius'un taraftarları İznik konsilinden sonra teslim olmamışlardı, Böylece Mısır, iki fesadın arasında daima vahşi bir mücadele alanı olmuştur. Tabiatiyle bu tavrı ile imparator, imparatorluğun en önemli eyaleti olan Mısır'ı pasifize etmek istiyordu. Burası, İznik kredo kararını açık şekilde hafifletmeye elverişliydi.

Yine o zaman kabul edilmiş olan politik felsefe de, Konstantin'in bu müphem tutumunu açıklamaktadır. Aryenler ise böyle bir felsefenin prensiplerini kendi çıkarları için çok mahir bir şekilde istismar etmişlerdir. Buna göre mademki yeryüzündeki imparatorluk, ebedi kral bizzat Baba Allah tarafından yönetilen semavi imparatorluğun bir yankısı idi. Öyleyse, Oğul da uluhiyeti kabul eden hiristiyanlar, semavi monarşinin bir imajı, yeryüzünde Allah'ın temsilcisi, bir tek imparator tarafından yönetilecek olan yeryüzü monarşisini tehlikeye koyuyorlardı.

Şüphesiz, Konstantin'in böyle bir belağat karşısında etkilenmiş olması mümkündür. Oğlu Konstans ise, tamamen bu düşünceye katılmıştır. Onun Aryenlere gösterdiği sempati sayesinde bu itizal hareketi, yavaş yavaş doğuda yayılmıştır. Kardeşlerinin trajik şekilde ölümünden sonra II. Konstans tüm imparatorluğun yegane hakimi olmuştu (350–361). İşte o zaman bu itizal hareketi batıyı da elde etmişti. İmparatorluğa, Aryanizmi empoze etme arzusuna rağmen Konstans, Aryanizm'in kredosuna,

tebasının inanması için zorlama yapma cesaretini göstermedi. Çünkü "*imanın belirlenmesi*" Sinodlarda toplanan piskoposların bir imtiyazı idi. Diğer taraftan, imanın Sinodlarda belirlenmesi prensibi, hiristiyan vicdanına iyice yerleştiği için Konstans da buna saygı göstermek zorunda kalmıştı.

Yine Konstans'ın insiyatifi ile bir çok sinod toplanmış ve bu sinodlara daima itizal taraftarı piskoposlar hakim olmuştur. Böylece, itizal doktrinini yaymak için faydalandığı sinodların kararlarına saygı gösteren Konstans, kendisinin değil; sinodların kararlarını empoze ettiğini iddia ediyordu. Prensip olarak bu doğruydu. Fakat sinodlar hata içindeydi. Üstelik, imparator tarafından davet edilen sinodlar da oldukça çoktu. Mesclâ, 341'de Antakya'da, 343'de Sofya'da (Bulgaristan), 351'de Sirmium'da, 353'de Arles'de 355'de Milano'da, 357, 358'de 1. ve 11. Sirmium'da, 359'da Rimini ve Seleucie'de, toplanan konsiller bunlardandı. Bunun için Pagan yazar Amianus Marcellinus, durmadan yer değiştirmeleri nedeni ile halk taşımacılığını bozdukları ve imparatorluğun hazinesini ağır yük altında tuttukları için piskoposlara, sitem etmektedir.

Bu çalkantılı dönemde papa 1. Jules, konsiller tarihinde yeni bir dönemi gösteren çok önemli bir beyanat vermiştir. Aryenler, Athanas'ı mahkum eden Tyr sinodu'nun kararını bozan Roma sinoduna karşı çıkmışlar ve Konstantin'in topladığı Roma sinodunun genel konsil olarak kabul edilmesini iddia etmişlerdi. Fakat papa, bir konsilin "genel" kabul edilmesi imparatorun daveti ile değil; bütün kilisenin konsil kararlarını kabul etmesiyle olabileceğini beyan etmiştir. Bu şarta ise sadece İznik konsili uyuyordu.

Mahalli sinodların en önemlisi, 343'de Sardique'de (Sofya) toplanan sinoddur. Bu sinod, batı imparatoru Konstans tarafından kardeşi Konstans'ın rızası ile davet edilmiştir. Böylece Konstant, aynı şehirde toplanan itizal hareketine katılmamıştı. Çoğu batılı olan Ortodoks piskoposlar, bu konsilde, batı kilisesinde kanun haline gelen önemli kararlar almışlardır. Alınan kararlar arasında üçüncü ve beşinci kararlar, disiplin konusunda Roma'yı, tüm kilisenin yüksek mahkemesi olarak kabul ediyordu. Bu mahkemeye, bir konsil tarafından azledilen her piskopos, başvurabiliyordu.

Bu arada İznik'in çok açık tarifinin bir hafifletilmesi olması için bir formül bulma çabaları sonunda Aryenler, sayısız mezheplere bölünmüşlerdi. Bu ise, onların pozisyonunu zayıflatmıştı. Nihayet 361'de imparator Konstans'ın ve 378'de doğu imparatoru Valens'in ölümünden sonra, imparatorluk desteğinden mahrum kalınca da azınlığa düşmüşlerdi. Grek babalarından Bazil, Nazianzeli Gregoire, Nysse'li Gregoire ve aziz Athanas, teolojik eserleri ile Aryen itizalinin bozgununda çok önemli

rol oynadılar ve şu formülü uydurdular: "*üç uknumda yalnız bir tanrısal cevher*" [1] Yine bu Grek babaları, Aryanizmle mücadele sırasında doğan bir başka itizalin de sönmesini sağlamışlardır. Bu itizal, Kutsal Ruhu, teslisin ikinci uknumunun bir yaratığı durumuna indiriyordu. Bu itizal hareketinin belli başlı prapogandacısı İstanbul piskoposu Macedoine olmuştu. Bu yanlış doktrinin mahkum edilmesi için İskenderiye ve Roma'da birçok mahalli sinod toplanmıştı. Buna rağmen imparator büyük Theodos (379–395), imparatorluğun tüm doğu kısmının piskoposlarını bir konsilde toplamayı, böylece Arius ve onun mensuplarını ve Kutsal Ruhun, tanrısal tabiatını kabul etmeyen bu yeni itizalin saliklerini mahkum ederek, kilisenin zaferini göstermeye karar vermişti. Macedoine'in itizali, özellikle doğuda yayıldığı için 381'de İstanbulda toplanan bu konsile, batı piskoposları davet edilmemişti. Bu konsilde yüzelli piskopos hazır bulunmuştu. Macedoine'in itizali şiddetle reddedilmiş ve İznik kredosuna, Kutsal Ruhun tanrısal tabiatını belirten ifadeler konulmuştu. Bu ifadeler, hala bugün kredoda okunmaktadır. Bu kredo, genelde İznik-İstanbul kredosu olarak adlandırılır.

Görüldüğü gibi 381'de İstanbulda yapılan bu konsil, esasta bir genel konsil değildi. Bu konsil, genellik karakterini, Kutsal Ruhla ilgili kararına ve bu kararın İznik kredosuna dahil edilmesi olayına borçludur. Bu genel karekter, 451'de Kadıköyde yapılan "*Kadıköy konsilinde*" kabul edilmiş ve IV. yüzyılın başında Roma ve bütün batı, bu konsili ikinci genel konsil olarak tanımıştır. Bu konsil sırasında oylanan kararlar doğu kilisesini ilgilendiriyordu. Özellikle üçüncü karar çok önemli idi. Bu karara göre, kilise hiyerarşisi içinde Roma'nın önceliği kabul ediliyor ve bundan böyle ikinci sırada İskenderiye değil; imparatorun ikametgahı olan İstanbul yer alacaktı. Çünkü bu kabul prensibi, politik planda genelde doğuda benimsenmişti. İskenderiye ve Antakya piskoposları da hareketlerini, kilise içinde kısıtlayan bu kararı kabul etmişlerdir.

Burada işaret etmek gerekir ki bu tedbir Roma'ya karşı alınmış değildir. Bilakis, ilk sıra yine Roma'ya verilmiş ve onun karşısında hiç bir düşmanca niyetle İstanbul yükseltilmemiştir. Bu tedbir daha çok İskenderiye'yi hedef alıyordu. Çünkü onun piskoposları, Aryanizmle mücadele sırasında sapık düşüncelerini diğer kiliselere empozeye teşebbüs etmişler ve doğu kilisesinde hakimiyete göz dikmişlerdir. Belki de başlangıçta İstanbul, diğer kiliseler üzerinde hukuki bir ağırlığı olmaksızın, sadece bir şeref üstünlüğüne sahipti.

[1] Aryanizm, misyoner piskoposları Ulphilas sayesinde, Jermen kabileleri arasında yaşadı. Özellikle, Goth'lar, Vandole'lar ve Lambards'lar arasında yaygındı. Ulphilas, kutsal kitabı ve âyin adabını Gotikçeye tercüme etmiştir. (383) Aryenler, göçleri ile dinlerini, milli bir din haline getirmişlerdir. Ancak bu ekolün son mensupları VI ve VII. asır da katolikliğe girmişlerdir.

Ne varki, sadece doğu kiliselerini ilgilendiren bu kararlardan Roma haberdar edilmemişti. Aslında Papa Damase, Konsil sonuçlarından sorumluydu. Fakat, Katolik dünyanın hiyerarşisi içinde İstanbulun önceliğine karşı, Roma'nın en küçük bir protestosuna bile rastlanmamıştır. Yürürlükte olan politik statüdeki bu kabul, farklı şekilde de olsa, Roma tarafından da benimsenmiştir. Çünkü İstanbula atfedilen öncelik, basit bir şeref önceliği olarak görülüyordu.

İSKENDERİYYE – İSTANBUL – ANTAKYA ARASINDAKİ REKABET VE ÜÇÜNCÜ GENEL KONSİL (431):

Doğu kilisesi içinde İskenderiyenin üstünlüğü iddiaları, patrik Théophile (385-412) zamanında gün ışığına çıktı. O, İstanbul piskoposu Jean Chrysostome'la bu konuda mücadeleye girişmişti. Chrysostome, Théophile tarafından kovulan Mısırlı rahiplere kucak açmış ve onlardan, üçüncü asrın en büyük ilâhiyatçılarından biri olan Origène tarafından acele verilen mahkümiyeti kaldırmıştı. Devrin en beliğ vaizlerinden biri olan Chrysostome, kraliçenin sosyetik yaşayışını eleştirerek hakaret ettiği bir sırada Théophile Chrysostome'un düşmanları ile birleşerek bir Sinod toplamış ve Chrysostome'u azletmişti. İmparator da bu azli onaylamış ve cesur reformisti sürgün etmişti (403). Fakat bir halk ayaklanması, imparatora kararını geri aldırmıştı. Ancak, imparatoriçeyle olan yeni bir mücadele yeni bir mahkümiyeti gerektirmiş ve bu defa Chrysostome ikinci sürgün yolunda ölmüştü. (407).

Chrysostome, masum bir kurban olduğu halde imparatorluk sitesinin piskoposunun haksız mahkümiyeti, merkez İstanbul için aşağılatıcı bir durum ve adilikti. İşte bu trajik olay, belli başlı doğu kiliseleri arasında açılmış olan rekabeti açıkça gösteriyordu. Bu rekabet Théophile'nin halefi olan yeğeni Cyrille (412–444) zamanında daha da ağırlaşmış ve çok önemli doktriner karakterli karışıklıklar patlak vermişti.

M. 381'den itibaren teslisin üç unsurunun aynı olduğu ve tek ilâhi tabiata sahip olduğu doktrini, revaştaydı. Şimdi ise yeni bir problem ilâhiyatçıların dikkatini çekmeye başlamıştı. Bu problem şuydu: Teslis'in ikinci unsuru, insan tabiatıyla, teslis'te nasıl bir birleşme yapabilirdi?.

Bilindiği gibi bu problem, daha önce Ariyenler tarafından ortaya atılmıştı, Böylece onlar, bu problemle sadece oğulun Tanrısallığını inkâr etmiyorlar aynı zamanda oğulun (bedenleşmiş kelâm) ruhsuz bir beden üstlendiğini de söylüyorlardı. Bunlara göre İsa'nın ruhu Kelâmdı. Bu doktrin 381 konsilinde mahkum edilmiş ve bir yıl sonra da papa Damase tarafından bir Roma Sinodunda yeniden reddedilmiştir. Buna rağmen bu doktrin 381 konsiliyle mahkum edilen Suriye piskoposu Apollinaire'le, ikinci bir şekil kazanmıştı. Apollinaire Yunan filozofu Platon'u izliyerek

insandaki ruhu, aklî ruh ve hayvanî ruh olmak üzere ikiye ayırıyor ve Kelâm (Söz) veya Allah'ın oğlunun, aklî ruh'la aynı olduğunu öğretiyordu.

Bu doktrin, çok fazla bir başarı sağlayamadı. Fakat ilâhiyatçıların, İsa'da insanî ve Tanrısal tabiatların birleşmesi doktrinini daha açık hale getirmelerini sağladı. Bu çağda doğu kilisesi, sahip olduğu düşünürler ve üstadlarla iki teolojik ekolden gurur duyuyordu: İskenderiyye ekolü, Antakya ekolü. Birincisi her şeyden önce, İsa'nın Tanrısal tabiatı üzerinde israr ediyordu. Bu ekolün temsilcileri, *oğulun bedenleşmesinden sonra iki tabiatın tam birleşmesinden bahsediyorlardı.* İkinci ekol ise, İskenderiyye ekolünün ifadelerinde tehlike görüyorlardı. Buna göre, insanî tabiat, ilâhî tabiat tarafından yutulmuş oluyordu. Bunun için Antakya ilâhiyatçılarından Tarsuslu Diodore ve Mopsueste'li Teodore, İsa'nın beşerî tabiatı üzerinde israr ettiklerinden ve bedenleşmiş kelime olan İsa da ayrı tabiatın varlığını ileri sürdüklerinden ana doktrinden uzaklaşmakla itham olundular. Şüphesiz böyle bir öğretinin mantıki sonucu, İsa'nın annesi olan Meryem'in, Allah annesi değil; sadece İsa'nın annesi olabileceğidir. Ancak basit inanç sahibi kimseler, Antakya ilâhiyatçılarının delillerini takip edecek durumda değillerdi. Bunun için onlar iç güdüsel olarak Meryemden Allah annesi ünvanını kabul etmeyen vaizlere karşı şiddetli savaş açmışlardı. Hatta böyle bir öneriyi açıkça ileri sürme cesareti gösteren Antakyalı bir vaize karşı, İstanbulda muhteşem bir gösteri yapılmıştı. Ancak devrin İstanbul piskoposu olan Nestorius, vaizi savunan ifadeleri ile bazılarınca yeni itizalin mensubu olarak kabul edilince kızgınlık daha da şiddetlenmişti. Buna İskenderiyeli Cyrille şiddetli tepki göstermişti. Çünkü o, Nestorius'un öğretilerinde yalnız Ortodoks Katolik imanına bir saldırı değil; aynı zamanda kilise hiyerarşisi içinde Antakyanın perestijini yükseltmek ve bir defa daha, İstanbul'u aşağılatmak konusunu da görüyordu. İşte bunlar, İstanbul piskoposu Nestorius'un mahkümiyetindeki gayretin nedenini açıklamaktadır. Üstelik hem Cyrille, hem de Nestorius papa I. Celestin'in hükmüne başvurmuş fakat papa, Nestorius'un öğretisini reddetmişti. Bunun üzerine Cyrille, papa'nın adına hareket ederek, rakibi olan Nestorius'a aforozu gerektiren bir hatalar listesi takdim etmiştir. Fakat bu durumu, Nestorius'un taraftarları protesto etmiş; imparator II. Theodose'da meselenin aydınlanması için 431'de Efes'de bir genel konsil toplamaya karar vermiştir.

İstanbul ile İskenderiyye arasındaki rekabet yüzünden konsil oturumları çalkantılı olmuştu. Antakya piskoposu Jean, Nestorius'un yorumlarına tam olarak katılmamakla birlikte daha çok İstanbul'a sempati duyuyordu. Papanın temsilciliği rolünü elinde tutarak Cyrille, Nestorius'un mahkumiyetini elde etmek aceleciliği içinde Antakyalıların ve papalık delegelerinin gelmesini beklemeyi reddederek, konsili yüzelliüç piskoposla açmıştı. Konsil

babaları katolik imanını, İsa'nın biricik kişilikli, iki tabiatlı olduğu şeklinde tanımladılar ve Nestorius'u mahkum ederek görevden aldılar. Daha sonra papalık delegeleri Efes'e gelmişler, Cyrille'in görüşüne iştirak etmişler ve mahkumiyet kararını benimsemişlerdir. Kendisinin bulunmadığı bu acele konsil toplantısına üzülen Antakya piskoposu Jean, Cyrille'in topladığı piskoposlara katılmayı reddederek kendisi bir Sinod toplamış ve orada Cyrille'i mahkum etmiştir. Bu karşılıklı mahkumiyet, imparatoru güç bir ikilem karşısında bırakmıştı. Bunun üzerine her iki toplantının kararını kabul ederek Cyrille, Jean ve Nestorius arasında arabuluculuk yapmak istemişti. Ancak Cyrille, imparatoru ve sarayı, kendi taraftarlarının; kilisenin mevsuk doktrinini savundukları konusunda ikna etmek için tüm diplomasisini kullanmıştı. Şüphesiz bu konuda, piskoposluğun zenginliğinden (imparatorun itibar ettiği nedimelerine hediye vererek) ve özellikle Théodos'un kızkardeşi dindar Pulchérie'den büyük ölçüde yardım gördü. Neticede Nestorius görevden alınarak Antakya manastırına gönderilmiş ve 451 yılında sürgünde ölmüştür. Cyrille ve Antakyalı Jean ise 433'de aralarında bir anlaşma yapmışlardı. Fakat geçmiş olaylar yine de her iki tarafta da çok acı bırakmıştı. Çünkü Antakyalılar, Nestorius'un mahkumiyetinde İskenderiyye ekolünün zaferini görüyorlardı. Doğu Kilisesi'nin en önemli iki merkezi ve iki ekolü arasındaki bu rekabet, sadece Efes'te ve Efes sonrasında olan ateşli tartışmaları değil; göreceğimiz gibi İsa'nın tabiatını ilgilendiren tariflerin sonraki gelişmesinide açıklamaktadır.

Süryanice bir tercüme içinde açıkladığı doktrini, günümüze kadar gelen Nestorius'un durumu, daima ilâhiyatçılar tarafından tartışılmıştır. Bunların arasında birçokları, Nestorius'un öğretisinin başlangıçta Ortodoks olduğunu, ancak onun, görüşünü açıklarken Heterodoxe anlama yorumlanması kolay bir terminoloji kullandığını ileri sürmüşlerdir.

Nestori doktrini olarak isimlendirilen doktrin, kısa zamanda Roma topraklarında kaybolmuştur. Bununla beraber, çok sayıda Nestori taraftarı, İran'a göç ederek Nisib'de yeni bir teolojik okul ve Seleuci-Ctesiphon'da da Nestori kilisesi patrikliğini kurmuşlardır. Böylece onlar, Roma imparatorlarının rakibi olan Pers kıralları tarafından korunmuşlardır. Neticede, gayretli bir misyonerlikle canlı tutulan Nestorilik, Hind'e ve Çin'e kadar nufuz etmiştir. [2]

[2] Şimdi çoğunluğu Roma'da toplanmış olan Saint Thomas'ya bağlı hıristiyanlar, Hindistan'da Nestori misyonunun ilginç bir kalıntısını teşkil ederler. XIII. asırda İran'ın Moğollar tarafından işgali, Nestori'leri hızlı bir azalmaya sevketmiştir. Yapılan başka baskılar neticesinde çok az sayıda Nestori kalmıştır. Günümüzde hâlâ Suriye'de, Kıbrıs'da Nestori'lere rastlamak mümkündür. Vaktiyle Nestori olup da şimdi Roma'da toplanmış bulunan "Keldanî Hıristiyanlarının" patriği Bağdad'da ikamet etmektedir.

"HAYDUTLAR SİNODUNDA" MONOFİSİZM'İN ZAFERİ (449)

Efes Konsili, İskenderiyyenin, İstanbul ve Antakya üzerindeki zaferini sembolize ediyordu. Böylece, Mısır piskoposlarının perestiji önemli şekilde yükselmişti. Fakat Antakya ekolünün yanlış doktrini ile mücadeleyi çok ileri götüren İskenderiye ilâhiyatçıları, bedenleşmiş oğlun ilâhî tabiatı üzerinde fazlaca durmuşlardı. Böylece ilâhî tabiat bu noktada, İsa'nın insanî tabiatını yutuyordu. Pek tabii ki bedenleştikten sonra "*Allâh'ın oğlu*" sadece ilâhî tabiata sahip bulunuyordu. Monofisizm olarak isimlendirilen İsa'nın biricik tabiatı doktrinini savunan bu hareket, Mısır'da çabucak popüler hale gelmişti.

Yunan felsefesinin etkisinde Antakya ilâhiyatçılarından daha fazla kalan İskenderiyye ilâhiyatçılarına, Monofisizm fazlaca cazib gelmişti. Yeni Eflatunculuğun kurucusu, İskenderiyye'nin son büyük filozofu Plotin, insanın tanrılaşması için kişisel bir ahlâkî disiplinin gerekli olduğunu söylemişti. Bu düşünce, birçok hıristiyan düşünürünü etkilemişti. Bunlar, müşrik mensuplarına bile "*böyle bir Tanrılaşmanın*" aşkla ve Allah'a teslimiyetle mümkün olabileceğini öğretiyorlardı. Böylece, insan şekli altında ilâhlaşılacaktı. Netice olarak, bedenleşmiş kelime (söz) gerçek hayatın kaynağı idi.

İsa'daki insanî tabiat, tamamen birleşmek için Tanrısallığa kadar yükselmişti. Böylece, Bedenleşmiş Kelâmın (söz) insanî tabiatının ilâhi tabiat tarafından yutulması doktrininin niçin İskenderiyyeli ve diğer ilâhiyatçılara cazip geldiğinin sebebi de anlaşılmış oluyordu. Belki de, Mısır halkının insanı, krallarına Tanrısal karakter veren antik pağanizm inancı ile dolu idi. Üzerinde az durulmuş olan bu kavram, her insana, Tanrısallığı yaklaştırmanın çok mümkün olabileceği arzusunu ifade edebiliyordu. İşte Yunan felsefesi mefhumundan hareket ederek, insanın tanrılaşması problemini, İskenderiyye ekolunun ele alış tarzının niçini'de şüphesiz bu idi. Böylece, insanın tanrılaşması problemi, kıptî veya Yunan olmayanlara da cazip geliyordu. İşte kıptî rahiplerinin monofizitliği fanatikçe savunmalarının sebebi budur.

Monofizitlikle ortadoks hırıstiyanlık arasındaki ilk çatışma, patrik FLAVIEN'in; monofizitliğin yorumcularından biri olan EUTYCHES'i sapık olarak mahkum ettiği zaman İstanbul'da meydana gelmişti. Flavien, kararını diğer piskoposlara ve özellikle papa I. Lèon'a da bildirmişti. Oysa monofizit doktrin, İstanbul'da büyük başarı kazanmış, EUTYCHES ve arkadaşları sarayda dostluklar elde etmişlerdi. Ayrıca, ihtiraslı bir adam olan İskenderiyye patriği Dioscore'de bu uğurda patrikliğinin zenginliğini kullanmakta tereddüt etmemişti. Böylece, imparatorun belli başlı danışmanlarının desteğini kazandıktan sonra, II. THEODOSE'dan yeni bir genel konsil toplamayı da sağladı. Bu konsil, yeniden 449'da Efeste toplandı.

Papa I. Lèon ise İstanbul patriğine gönderdiği uzun bir doğmatik mektupda monofizitliğe hucum ediyor ve İsa'da iki tabiatın varlığını kabul eden doktrini hararetle savunuyordu.

Durum böyle olmasına rağmen Dioscore, bir grup fanatik keşişe tabi olarak konsilde insiyatifi ele almıştı. Kendisine bağlı rahiplerin ve imparator polislerinin yardımı ile, konsile gelen piskoposları yıldırmıştı. Neticede papanın delegelerinin önceliği reddedilmiş ve papanın gönderdiği mektupta okunmamıştı. Ayrıca, Flavien ve diğer yüksek ortodoks temsilciler de görevden alınmıştı. Yaptıkları herşeyi de duygusal bir şekilde papaya maletmişlerdi. Dioscore'un adamları tarafından hırpalanan Flavien ise, sürgün yolunda ölmüştü.

KADIKÖY KONSİLİ (451):

Fakat monofizismin zaferi kısa süreli oldu. Papa I. Léon, bu konsilin aldığı hal' kararını protesto etti ve Efes Sinod'unu (449) bir "*haydutlar Sinodu*" olarak adlandırdı. İmparatordan da ortodoks doktrini belirlemek üzere, yeni bir konsil toplamasını talep etti. Fakat imparator onun bu isteğini reddetmişti. Böylece, konsil için onun ölümünü ve imparatorun kız kardeşi Pulcherie'nin Marcien'le evlenerek onun tahta geçmesini (450-457) beklemek gerekiyordu. Hakikaten yeni imparator, papanın İtalya'da veya Gaule de bir konsil toplama arzusunu reddetmedi. Piskoposları, önce İzniğe daha sonra da Kadıköy'e davet etti.

Bu konsile, aşağı yukarı altıyüz civarında piskopos gelmişti. Aslında piskoposların çokluğu monofizit kavga ile hristiyan doğunun ne kadar karıştığını açıklar. Bu konsilde batı, sadece beş piskoposla temsil edilmiştir. Bunlardan da iki piskopos ve iki rahip papayı temsil ediyordu. Bunların biri İspanya'dan, diğer ikisi de Afrika'dan gelmişti. Konsil üyeleri, Efes Sinod'unu ele alarak onun kararlarını mahkum etmişler Dioscore'u da görevden almışlardı. Yine bu konsil de Papa I. Léon'un doğmatik mektubu okunmuş ve oy birliği ile onun, resmi ortodoks katolik inancını ifade ettiği kabul edilmişti. Papalık delegeleri yeni bir "Doğmatik Formül"ün kompoze edilmesine karşı olmalarına rağmen, bir piskoposlar komitesi bununla görevlendirilmişti. Yeniden kaleme alınan bu "*Doğmatik Formül*" konsilin altıncı oturumunda kabul edilmişti. Bu formulün metni şöyle idi: "*Hepimiz, ittifakla bir tek ve biricik oğul İsa'yı kabul ediyoruz. Ve yine O'nun, bir tek şahısda birleşmiş iki tabiatını kabul ediyoruz.* (Bu tabiatlar kendi arasında birleşmemiş, bölünmemiş, ayrılmamış ve değişikliğe uğramamıştır.)

Kadıköy konsilinin aldığı kararlar, son derece önemlidir. Çünkü onlar bize, genel konsillerin organizasyonu ve prosedürü hakkında bilgi vermektedir. Bu konsilde tartışmaların idaresi ve Başkanlık, imparator tarafından gönderilen onsekiz delegeye aitti. En muhteşem olan konsilin

altıncı oturum, bizzat imparator MARCİEN ve imparatoriçe PULCHERIE tarafından yönetilmişti. Konsil raporlarına göre, papa ve papa delegelerinin iddia ettikleri Başkanlık, vaktiyle Roma Senatosundaki Başkanlık gibiydi. İncil, müzakere salonunun ortasına konmuştu. Tıpkı, Roma senatosundaki zafer mihrabı gibi. Konsil babaları da aynen senatörlerin oturduğu şekilde oturmuşlardı. Metropolitler ise, Roma yargıçları gibiydi. Senatörlere benzeyen piskoposlar ise, belediye başkanları gibiydi. Ayakta duran ve oy hakları olmayan yüksek düzeydeki din adamları, şövalyelere benziyorlardı. Yine bu konsilde piskoposlar senatörlere ait bir âdet olan imparatorları alkışmala usulünü de benimsemişlerdi. Altıncı oturumun sonunda imparator çiftini karşılayan alkışlar, hıristiyanlaşan Grek politik felsefesinin belli başlı konularının özelliklerini teşkil ediyordu. Genelde bu alkışlar şöyle idi: "*Yaşasın Marcien! İkinci Konstantin, İkinci Paul, İkinci Davut. Sizler ortodoks imanın meşalesisiniz. Efendimiz... Sulh meşalesini koruyunuz. Yaşasın rahip imparator.. Sizler, kiliseleri doğru yola yeniden koydunuz.. Siz, iman doktorusunuz.. İmparatorluğunuz ebedî olsun..*"

I. Léon gibi hıristiyan babaları, imparatora "rahiplik" atfetmiş olmalarına rağmen; Marcien, gerçek imanın ilân imtiyazını piskoposlara vermişti. O'nun başşehir halkına, konsil kararlarını ilân ediş tarzı bunu açıkça gösteriyordu: "*Emrimiz üzerine, saygı değer piskoposlar imparatorluğun muhtelif eyaletlerinden Kadıköy'e geldiler. Onlar, gerçek imanın muhtevasını sarahetle açıkladılar. Artık bundan böyle, her çeşit boş tartışma sona ermiş olsun.*"

Doktrinel tanımlar sona erince, konsil üyeleri disiplin konularını ele almışlardı. Böylece, Antakya ekolünün iki lideri olan Cyr'li Theodaret ve Urfa'lı İbas'a eski saygınlıklarını yeniden geri vermişler ve Kudüs'ü patriklik merkezi haline getirmişlerdi.

Altıncı oturum sırasında, papalık delegelerinin olmadığı bir sırada konsil üyeleri, yirmisekizinci kararı oylamışlardı. Bu karar, 381 Konsilinin İstanbul'a atfettiği, ikinci kilise olma sırasını tasdik ediyordu. Yine onlar, İstanbul patrikliğinin piskoposlarına, Therace, Pont, Asya piskoposlukları üzerinde direkt yargılama yetkisi vermişlerdi. Papalık delegeleri ise, son oturumda bu kararı protosto etmişlerdi. Ayrıca Léon, bu kararı şiddetle eleştirerek Roma'nın, Antakya'nın ve İskenderiyye'nin imtiyazlı durumlarını belirtmiş ve bu şehirlere bu imtiyazın, havarilerin, Petrus'un buralardaki ikâmetinden geldiğine de işaret etmişti. O'na göre ise, İstanbul' için böyle bir şey söylenemezdi.

Şüphesiz papa'nın korkusu anlaşılıyordu, Aslında Roma, İstanbul'un diğer doğu patrikliklerine şeref üstünlüğü olduğuna razı olabilirdi. Fakat tüm küçük asyanın ve Avrupalı Therace'in, İstanbul patrikliğine boyun eğmesi bir başka olaydı. Roma zaten, imparatorluk merkezi ve imparatorların başkenti olma imtiyazlarını kaybetmişti. Şimdi kilise içindeki üs-

tünlüğünü sadece Saint Pierre'in mirası ve Apostolik karakteri ile de elde ediyordu. Bunun için, büyük Léon, İstanbulun yeni yargılama yetkisinin ileride, Roma'nın haklı iddialarını da tehdit etmesinden korkuyordu.

Gerçekte, Kadıköy konsili üyeleri, Roma piskoposuna üstünlük konusunda itiraz etmek istemiyorlardı. Roma delegeleri, İznik konsilinin altıncı kararının latince metnini zikrederek, "*Roma kilisesinin daima üstünlüğe*" sahip olduğunu zikrettiklerinde Kadıköy konsili üyeleri, İznik'te oylanan Yunanca metne, lâtince tercümeye uymamakla birlikte, bunu protesto etmemişlerdi. Üstelik, konsil babaları İstanbul patrikliğinin ve imparatorun bu kararı imzalaması için papaya rica etmişlerdi. Buradan anlaşılıyor ki, üyeler Romaya taarruz edici metni tasvip etmiyorlardı. Yalnız, imparatorluğun politik bölünmesine, kilisenin adaptasyonu konusu daima akıllarda idi. Böylece İskenderiyyenin, doğu kilisesi içindeki hâkim pozisyonu kaldırılınca, durum kendiliğinden halledilmiş oldu. Çünkü İskenderiyye i'tizal'in ocağı haline gelmişti.

Doğulular, Romanın havarilerin ve Pierre'nin ikâmet merkezi olmasından kazandığı apostolik özelliği anlayamadıkları için, ona pek önem vermiyorlardı. Onlar, Roma'ya kilise hukukuna sahip olan ilk merkez olarak saygı gösteriyorlar ve hatta Romayı, imparatorluk şehri olarak adlandırıyorlardı. Eğer tartışma konusu olan kararda, Roma'nın Apostolik karakterinin farkında olsalardı, belkide papayı bu metni kabule yanaştırabilirlerdi. Ayrıca, papaya güven vermek için, doğu kilise hukuku içine bu karar dahil edilmemişti. Bu karar, ancak IX. yüzyılda doğu kilise hukukuna girebilecekti. İstanbul ise, konsilin kendi piskoposlarına verdiği yargılama hakkını kullanmaya devam etmiştir.

MONOFİZİZM İLE UZLAŞMA TEŞEBBÜSLERİ:

Kadıköy konsilinin, imparator tarafından desteklenmesine ve Dioscore'un ve taraftarlarının görevden azledilmesine rağmen; Monofizit çalkantı Mısır'da devam etmişti. Millî ve politik rekabetler de sadece yanan ateşi körüklemişti. Daima Rumları kıskanan, imparatorlukta ve doğu kilisesi içinde İstanbul'un üstünlük kazanmasına kızan Mısır Kıbtileri, Monofizitliği, milli din olarak telâkki etmişler ve "*Kadıköy konsili*" taraftarlarını "*Melkitler*" yani "*İmparator taraftarları*" olarak adlandırmışlardır. Kısa bir süre, İskenderiyye, Antakya, Kudüs, monofizit temayüllü piskoposlarca işgal edilmişti. Fakat imparator Marcien'in halefi I. Léon (457-474), bu duruma son vermiştir. I. Léon, Kadıköy konsilinde belirlenen Kredo'ya katılmakla birlikte; o da yeni bir konsil toplayarak monofizitlere bazı tavizler vermeyi tasarlıyordu. Ancak, papa I. Léon, imparator'u bu tasarıdan caydırmıştı. Bu defa imparator, o zamana kadar hiç yapılmamış olan "*referandum*"a başvurmuştu. Böylece o, piskoposlardan "*Kadıköy*

konsili kararları" için yazılı görüş istemişti. Papadan ve piskoposlardan aldığı cevaplar, doğu ve batı hıristiyan hiyerarşisinin; Kadıköy konsilinde belirlenen iman üzerinde ittifak ettiğini açıkça gösteriyordu. Onların beyanları, onların gerçek iman tarif haklarını ve imtiyazlarını açıkça gösteriyor ve papa dahil, tüm piskoposlar, bu konuda imparatorun kendilerine yardım etmesini, kanunla onların iman tariflerini güçlendirmesini, merkezlerdeki dikkafalı piskoposları, değiştirmesini ve itizali azaltmasını imparatora bir hak olarak tanıyorlardı.

Fakat imparatorun müdahalesine rağmen Monofizizim yaşamaya devam etmiştir. Bu arada, zorba Basiliqu'in (475-476), Monofizitlerle birleşmek için; kadıköy konsilini ve papanın yazdığı doktrinel mektubu aforoz eden sirkülerini, doğulu beşyüz piskopos imzalamıştı. Ancak yine, imparator Zenon (479-491), Basilique'in kararını bozmuş ve yeniden kadıköy kredosunu yürürlüğe koymuştur. Bununla beraber Mısır tarafından Kadıköy Kredosu'nun reddi, politik baskılara neden olmuş, neticede Zénon İstanbul patriği Acace ile, İskenderiye Monofizit patriği Pierre Monge arasındaki uzlaşma anlaşmasını sağlamıştır. Bu uzlaşma, İznik-İstanbul konsillerinin iman ikrarını ve Efes konsilinin kararlarının zorunlu olduğunu iddia eden bir kredo içinde ifade edilmişti. Ama nevarki, ortodoksluğun ve Monofizitliğin bu tarz bir birleşme içinde oldukları sırada; imparator Zenon, *Henotique* adı ile birleşme kararı yayınlamıştı. Ancak, imparatorun bu kararı, Mısırda sadece ılımlı Monofizitlerle, Antakyalı Severe'in mensuplarınca kabul görmüştü. Böylece, piskopos Pierre Monge'dan ayrılan aşırılar bu kararı kabul etmemişlerdi. O zaman III. Felix, bu uzlaşma formülünün kadıköy kararının bir ihlali olduğunu açıklamış ve açıkça "*Gerçek Doktrini*" piskoposların tarif etmesini istemiştir. Neticede, hem İstanbul piskoposu Acace'ı hem de İskenderiye piskoposu Pierre Monge'u aforoz etmiştir.

İşte Acace itizali denen klik buradan doğmuştur. Bu cereyan 484'den 519'a kadar devam etmiştir. Bu durumda, imparator Zénon'un halefi olan 1. Anastase için Monofizitlik daha elverişli geliyordu. Bunun için uzlaşma ancak 1. Justin'in (518-527) saltanatı sırasında sağlanabilmişti. Bu da, yeğeni Justinien'in papa Hormisedes (519-523)'ın insiyatifleri ile elde edilmişti. Papa tarafından doğu piskoposlarına imzalanmak üzere gönderilen "*Uzlaşma Mektubu*" sadece Kadıköy konsili kararlarını bütün hıristiyanlara mecbur etmiyor ayrıca, İsa-Mesih'in Saint Pierre'e vaadleri üzere kurulmuş olan (Matt, XVI, 18) Roma kilisesinin, iman konusundaki rüçhaniyetini de açıkça belirtiyordu. Ne varki, Jüstinien'in, Monofizitleri ortodoksluğa kazandırma gayretleri, onların görüşlerine sempati duyan imparator Theodora tarafından engellendi. Ayrıca Theodora'nın, İstanbul kilisesinin başına monofizit temayüllü bir piskopos getirme teşebbüsü, imparatorluk şehrine şahsen gelen papanın müdahelesi önünde başarısız-

lığa uğramıştı. Fakat bu başarısızlıktan yılmayan imparatoriçe, imparatordan İstanbul Apostolik elçisi olan Vigille'nin Roma'ya terfisini elde etmişti. Bununla imparatoriçe, ihtiraslı genç piskoposun Monofizitleri kayırmasını ümit ediyordu. İşte bu amaçla papa Agapit'in halefi olan Silvere, tahttan indirilmişti. Fakat, onun ölümünden sonra yeni papa Vigile, imparatoriçenin arzularını reddetmiş ve İstanbul patriği Mennas'a, Kadıköy konsilinin doğmatik kararlarını tasvip eden bir mektup göndermişti.

İMPARATOR JUSTİNİEN VE BEŞİNCİ GENEL KONSİL (553):

Jüstinien (527-565), gerçek imanın savunuculuğu ve havariliği rolünü çok ciddiye almıştı. Bunun için kendini ilâhiyata vermişti ve pispiskoposlarla münakaşayı seviyordu. Ortodoks birliğe çekme ümidiyle Severienne'ler ve ılımlı monofizitlerle teolojik tartışmaları insiyatifine almıştı. Bu amaçla, birkaç ruhban tarafından ortaya atılan "*Teslisin unsurlarından biri çarmıha gerildi (533)*", formülünü benimsemişti. Fakat Papa II. Jean, havarilerin öğretisine uygun olarak müdahale etmiş ve onu, otoritesiyle bastırmıştı.

Bu taviz, Jüstinien'e monofizitleri kazandırmayınca ona, İskenderiyyelilerin protestosunu tahrik eden Antakya ekolünün ilâhiyatçılarının eserlerini mahkûm ederek onları kazanacağı telkin edilmişti. Bunun üzerine imparator, "*üç bölümü*" mahkum eden bir ferman neşretmişti. Bunlar şunlardı:

1 — Nestorius'un üstadı Mopsueste'li Théodore'un eserleri ve şahsı.

2 — Cyr'li Théodoret'in aziz Cyrille'e ve Efes konsiline karşı olan yazıları.

3 — Urfalı İbas'ın Théodor'u savunan ve aziz Cyrille'in itirazlarını reddeden mektubu.

İşte varyantlarında kısmen bozulmuş olan bu yazılar, mahkumiyete lâyık oluyorlardı. Bununla beraber, ilâhiyat sahasına bu kadar müdahale, Jüstinien aleyhine bir protesto fırtınası koparmıştı. Çünkü Cyr'li Théodoret ve Ibas, Kadıköy konsilinde yeniden saygınlığa kavuşmuşlardı. Aslında Jüstinien aleyhindeki bu muhalefetin gerçek nedeni, imparatorun bu mahkumiyeti Sinod toplanmadan ve referandumla piskoposlara danışmadan vermiş olmasıydı. Bu ise, geleneği açıkça ihlâldı. Hatta Afrikalı İlâhiyatçılar, imparatorun fermanını hiçbir itiyada başvurmadan mahkum bile etmişlerdi. Neticede muhalefet tarafından yer almak üzere, Papa Vigile'i, İstanbula getirmeye kadar gidilmiştir.

Sonunda Jüstinyen boyun eğmek zorunda kalmış ve İstanbulda bir konsil toplamıştır. Fakat bu defa da Papa, çok nazik bir durumda bulunuyordu. Çünkü Afrikalı ilâhiyatçılar muhalefetlerinde çok ileri gidiyorlardı ve imparatorun fermanla mahkum ettiği "*üç bölüm*" lehinde birtakım

eserler yazıyorlardı. İmparator ise, mutlak bir itaat istiyordu. Bunun için Papa Vigile, kadıköy kilisesine sığınarak Sinodda görünmeyi reddetmişti. Böylece konsil, 553 Mayısında İstanbulda Papa olmadan toplanmıştı. Konsilin beşinci ve altıncı oturumlarında mevcut olan yüzaltmışbeş piskopos "*üç bölümü*" aforoz etmiş ve onların savunucularını görevden alma ve aforozla tehdit etmişlerdir. Çok sayıda batılı piskoposun muhalefeti ile heyecanlanan Papa, bu son kararı yasaklamış ve daha sonra, imparator taraftarlarının baskısı altında 8 Aralık 553 de İstanbul konsili kararını kabul etmiştir. Ancak olayların derin bir etüdünü yaptıktan sonra, ertesi yıl, 23 Şubat 554 de aforozun kadıköy konsili kararını çürütmediği kanaatine varmıştır. Böylece, Papa Vigile 553 İstanbul konsilini beşinci genel konsil olarak kabul ederek "*üç bölüm*"ün aforozunu tasvip etmiştir. Ağır hasta olarak çıktığı dönüş yolculuğunda da ölmüştü.

Papa Vigile'in sekreteri ve daha sonra da halefi olan I. Pélage 553 İstanbul konsilinin genel ve zorunlu karakterini kabul etmesine rağmen, Afrikalı piskoposlar onu, ancak, birkaç sene sonra kabul etmişlerdir.

Milano piskoposları, muhalefetlerini ancak 570'den sonra kesmişlerdir. Bu arada, Aquilée-Grado taşra kilise teşkilatı 607 yılına kadar resmen itizal durumunda kalmıştı. Bununla beraber eski Aquilée metropoliti, Grado'lu meslektaşını takip etmeyi reddederek, bağımsızlığını ilân etti ve kendine patrik ünvanını verdi. Papa, aynı ünvanı kendisine itaat ettiği zaman Grado piskoposuna da vermişti.[3]

ALTINCI GENEL KONSİL (680):

İranlılar tarafından Suriyenin ve Filistinin işgali, imparator Hereklius'u (610-641), Suriye ve Mısır monofizitlerinin bir gün imparatorluk düşmanları ile birleşmesinden korkutmuştu. Bu endişe onu ve İstanbul patriği Serge'i, bir defa daha onları ortodoks Hristiyanlığa getirme teşebbüsüne sevketmişti. Böyle bir hedefe ise ancak monofizitlik lehine olan bir uzlaşma ile varılabilirdi. Bu amaçla Serge 619 da bir doktrin önermişti... Buna göre *İsa, bedenleşmesinden sonra, insanî ve ilâhî olarak ne iki iradeye ne de iki enerjiye sahipti... Sadece bir iradeye ve enerjiye sahipti. Monofizitliğe açık bir taviz olan bu dokrin, Severien'leri ve ılımlı Monofizitleri İstanbul kilisesi ile birleştirmişti.*

Bu arada, bazı ortodoks piskoposların muhalefetini önlemek için İstanbul patriği Serge, Papa Honorius'a teolojik fikirlerini büyük bir ustalıkla teşhir ettiği bir mektup göndermişti. Şahsen, İsa'nın iki irade sahibi olduğuna inanan Honorius, patriğin mektubundaki mahareti farketmeksizin

[3] Grado patrikliği 1451'de Venediğe nakledilmiştir. 1348'deki bir depremle şehir yıkıldıktan sonra eski Aquilée patrikliği de Udin'e nakledilmiştir. 1571'de de kaldırılmıştır.

iki mektupla onu genel olarak tasvip etmiş ve bununla beraber İsa'daki bir veya iki enerjiden bahsetmekten sakınmak gerektiğini belirtmişti. Tek enerji (Mono-Energisme)'yi reddeden bu beyanat, bir tek iradeye veya Monothélisme'e inanmaya yol açar görünüyordu. Heraklius, 638'de Monofizitleri daha çok tatmin için, Serge tarafından kompoze edilen bir iman Echtése'ini neşretmişti. Bu, bedenleşmiş kelimeye sadece bir irade atfediyordu. Echtése, genelde doğuda kabul edilmişti.

Fakat ne yazıkki ortodoks imanında yapılan bu yenilikten beklenen politik sonuçlar meydana gelmedi. Doğu eyaletleri, müslüman araplar tarafından istila edilmiş ve kristolojik birtakım tartışmalara neden olan hristiyanlar arasındaki bölünme, arapların ilerlemesini kolaylaştırmıştır. Neticede 637'de Antakya Patrikliği İslâm hakimiyetinin altına girmiş ve bir yıl sonra aynı akibete Kudüs uğramıştır. 642'de de ise Mısır monofizitleri, müslüman arapları kurtarıcılar olarak karşılamışlardır.[4]

Dini öğretiye, imparatorun müdahalesinin, batıda sebep olduğu hınç (Papa Honorius'dan sonra gelen bütün papalar, Heraklius'un Echtése'ini reddetmişlerdi.) imparatora İtalyayı kaybetme korkusunu vermişti. Bunun üzerine imparator II. Constant, yeniden Echtése'i hatırlamış ve yayınladığı bir deklarasyonda İsa'daki iradeler konusunun tartışmasını yasaklamıştır 648. Papa I. Martin, type diye adlandırılan bu deklarasyonu reddetmiş ve Latran'da bir Sinodda İsa'nın iki iradeli ve iki enerjili olduğuna dayanan sahih iman doktrinini açıkca belirlemiş ve itizal yanlılarını aforoz etmiştir. Fakat o, imparator polislerince tutuklanarak İstanbula gönderilmiş, hırpalanarak Crimé sürgün edilmiştir. Sürgünde 655 de ölmüştür. Aynı akibet, şehit olarak ölen papaz Maxime gibi diğer ortodoksluk savunucularını da bekliyordu...

Ancak bu tip davalar, İtalyada sadece hoşnutsuzluğun artmasına neden olmuş ve imparator IV. Constantin, doğacak tehlikeyi sezmişti. O, daha önce, imparatorluğun doğu eyaletlerini kesin olarak kaybetmişti. Şimdi ise Batının ve kilisenin sakinleştirilmesi zaruri görünüyordu. Buna ise, ancak yeni bir genel konsil toplamakla ulaşılabilecekti. (Papa Agathon tarafından bu sevinçle karşılanmıştı).

[4] İtizalleri, kadıköy konsili imanına getirmek için, birçok teşebbüsler yapılmış olmasına rağmen, milli kiliseler olarak teşkilatlanmış olan Monofizitlik, günümüzde halâ Mısırda, Suriye'de, Türkiyede, Mezopotamyada ve Habeşistanda yaşamaktadır. 60.000 kadar Mısırlı kıpti, Roma Katolik kilisesi ile birleşmiştir. Fakat çoğunluk (bir milyondan fazla) daima monofizitliğe inanmıştır. Melkit ortodoksları ise, Mısırda, Suriyede, Filistinde oturan rumlardır. Bunların da çoğunluğu halâ itizal durumundadır. (Tahminen 320.000). Bunlardan sadece 150.000 i Roma katolik kilisesi ile birleşmeyi kabul etmiştir. Mezopotamya ve Suriye monofizitleri, Urfa piskoposu Jaques'a nisbetle Yakubiler (Jacobites) diye adlandırılır. Çünkü Jaques VI. asrın ikinci yarısında monofizit kiliselerinin teşkilâtlanmasına çok katkıda bulunmuştur.

Böylece altıncı genel konsil, yani üçüncü İstanbul konsili yüzyetmiş piskoposla Kasım 680'den Eylül 681'e kadar imparatorluk sarayındaki kubbeli salonda toplanmıştı. Bu konsile, *Consilium trullanum* adı bu salondan dolayı verilmiştir. Bu konsilde, Papa Honorius dahil tüm Monothélisme (İsa'da bir tek iradeye inanma) savunucuları mahkum edilmişler ve kadıköy konsili iman formulü aşağıdaki sözlerle tamamlanmıştır: "*İsa'da bölünmeyen, ayrılmayan ve biribirine karışmayan iki iradeyi ve iki enerjiyi kabul ediyoruz. İki irade, insanî irade gibi tanrısal iradeyi takip eder ve ona tabi olur.*"

Bundan böyle, Honorius'un İstanbul Patriğine gönderdiği mektuplar, iman konusunda otorite olarak kabul edilmeyecekti. Papa Agathon'un halefi II. Leon, altıncı konsili genel konsil olarak tanımış ve imparatora yazmış olduğu mektubunda Honorius'u itizalin yayılmasını durdurmayarak görevini yapmadığı için kınamıştı. Bu kınama, Roma'lı piskoposların tahta geçmelerinden önce okudukları ve imzaladıkları "*İman formülü*" içinde XI. asırda hâlâ mevcuttu. Fakat beşinci ve altıncı genel konsillerde hiçbir disiplin kararı oylanmamıştı. Bunun için Justinien, aynı salonda 962'de yeni bir konsil toplamaya karar vermişti.

Bu konsile, ikinci Trullien Konsili veya Quinisexte (Synodus-Quinisexta) Konsili adı verilmişti. Çünkü bu konsil, beşinci ve altıncı konsilleri tamamlıyordu. Ayrıca bu konsil, genel konsil adı altında toplanmasına rağmen, sadece Doğu Kilisesi'nin disiplin problemleriyle meşgul olmuştu. Piskoposlar tarafından konsilde oylanan yüziki karardan bazıları, Batı Kilisesinin âdetlerine aykırı olurken, Kadıköy Konsili'nin yirmisekiz kararı, yeniden kabul edilmiştir. Fakat neticede Papa Serge, alınan kararları kabul etmemiştir. İmparator da onu kabule zorlayamamıştır. Ancak papayı, delegelerin elinden Ravenne ve Roma milis kuvvetleri kurtarmıştı. Günümüzde hâlâ doğulular bu konsili, beşinci ve altıncı genel konsillerin bir tamamlayıcısı olarak kabul ederler. Meşhur kilise hukukcusu Gratin'in de kanaati bu merkezdedir.

TASVİRLER KÜLTÜ VE YEDİNCİ GENEL KONSİL (787) :

Doğu ve Batı Kiliseleri arasındaki uçurum Iconoclaste (Tasvir ve put düşmanı) denen kavga sırasında daha çok derinleşmişti. Bu doktrinel savaşa imparator, III. Léon'un (717-741) direkt müdahalesi, daha çok bir tahrik unsuru oldu. İmparator 726 tarihindeki fermanı ile hıristiyanları, azizlerin resimlerine tapınmaya karşı koruyordu. Birçok tarihçiye göre bu ferman, imparatorluğun birçok eski Doğu eyâletlerini Müslüman Arapların işgalinden sonraki durumunu yansıtmaktadır. III. Léon, Arapların ilerlemesini, İstanbul kapılarında durdurmayı başarmıştı. Fakat şimdi Mısır'ın kaybedilmesinden sonra, budanmış imparatorluğun tahıl ambarı haline gelen küçük Asya'da imparatorluk; güçlü, politik ve dindar bir düşmanın

karşısında bulunuyordu. Bu bölge, daima Filistin ve Suriye'den gelen semitik fikirlerin tesirlerine maruz kalmıştı. Bölge halkının büyük bir çoğunluğu, dinî şeylerin resmedilmesi karşısında Yahudi düşüncesini paylaşıyordu. Şüphesiz, bu tutum benzer bir reaksiyonla Müslümanlar tarafından da desteklenmişti. İmparator III. Léon, bu fikirlerin galip geldiği İsaurie'de büyümüştü. Putperestlik olarak kabul ettiği tasvirler kültüne olan muhalefeti, muhtemelen onun aldığı ilk eğitimden ileri geliyordu.

İlk fermanın meydana getirdiği karışıklığa rağmen III. Léon, ikinci bir fermanla, İsa-Mesih'in, azizlerin bütün resimlerini ve tasvir kültünü yasaklıyordu. Ayrıca imparator, doktrinel sahaya müdahalesini haklı göstermek için; Papa II. Grégoire'a imparatorun rahiplik karakterine işaret ederek, aldığı kararı bildirmişti. Aynı şekilde 740'da yeni kanunu olan Eglogue'un mukaddimesinde bu konuyu tıpkı havarilerin yüce reisi olan Pierre'e "*Mü'minler sürüsünü otlatma*" emrini verdiği gibi kendisi de İsâ'nın bunu emrettiğini açıklamıştı.

Mukabil cevabında papa ise, imparatorun iddiasına karşı çıkmaksızın böyle bir görevin, gerçek imanı belirlemek için konsiller toplayan ve rahiplerle tam ittifak halinde olan imparatorlara, verilebileceğine işaret ederek şunu ilâve etmiştir: "Dogmalar imparatorları değil, rahipleri ilgilendirir. Nasıl ki rahibin, sarayın işlerini idare ve imparatorlara bir görev önerme hakkı yoksa imparatorun da kiliseyi yönetme, din adamları sınıfına hükmetme, çok aziz olan sakrementlerin sembollerini çekip çevirmeye ve takdis etmeye hakkı yoktur. Biz sizi bir imparator olmaya ve bu vasıflara layık bir rahip olmaya davet ederiz."

Yine de imparator, tasvir yanlısı Germain'in yerine bir İkonoklast patrik atamıştı. III. Grégoire'in (731-741) "*Tasvir düşmanlarını aforozuna*" cevap olarak da Bizans'a bağlı olan Jalabre ve Sicilya'daki piskoposlukların gelirlerine el koymuştu. Neticede, Roma'dan sadece bu iki eyâlet değil, Rumların ikâmet ettiği İllyrie'yi ve Thessalonique papalık naibliğini de İstanbul patrikliğine bağlamıştı.

Doğu Kilisesi ile Batı Kilisesi'nin ayrılmasında bu son tedbirin çok rolü olmuştu. Çünkü bu tavır, kilise içinde İstanbul'un mevkiini takviye ediyor; Doğu ile Batı'yı biribirine bağlıyan İllyrie'deki köprünün son kemerini de yıkıyordu. Böylece İllyrie iki asır boyunca, *İstanbul*'la Roma arasındaki en vahşi kavgaların savaş alanı olacaktı.

III. Léon'un halefi, Constantin V. Copronyme (741-775), durumu biraz daha ileri götürmüştü. 754'de İstanbul'da bir konsil toplamış ve çoğunluğu imparatorluğun Doğu kesiminden gelen 338 piskopos bu konsilde hazır bulunmuştu. Bu piskoposlara, anti-ikonoklast'ların ve özellikle onların cesur sözcüsü olan Yuhanna Dımışkî'nin (Jean de Damas) aforoz

edilmesine, azizlerin resimlerini ve onların tebcilini kınayan kararların onaylanmasına müsade etmişti.

Konsilde bütün patrikler mevcut olmadığı halde (meselâ, İstanbul patriğinin yeri boştu. Diğer patrikler de tasvirlerin lehinde bulunmuşlardı.) Bu konsil de yedinci genel konsil olarak ilân edilmişti. Konsil kararlarına muhalefet eden piskoposlar görevden alınmışlar, rahiplere zulmedilmiş, içlerinden bazıları da bu uğurda ölmüştür. V. Constantin'in halefi IV. Léon'un karısı olan dul imparatoriçe İrène, küçük oğlu adına vekâlet ettiği (780-790) saltanat döneminde, ortodoks hıristiyanlık ancak zafere ulaşabilmişti. Ayrıca patrik Tarase'ın desteğiyle ve papa I. Hadrien'in rızasıyla imparatoriçe İstanbulda bir konsil toplamıştı. Fakat bu konsil "*Tasvir Kıranlar*" tarafından dağıtılmıştı. Buna rağmen imparatoriçe, konsili bir yıl sonra 787'de İzniğe naklettirmişti. Sekiz oturum sonunda, imparatorluğun batı bölgesinden gelen 350 piskopos, İkonoklast konsillerinin kararlarını mahkum etmiş, tasvirler kültünde tebcil edilen resimlerin, tasvir ettiği şahıslar olduğunu ilan etmiş ve ibadete lâyık olanın yalnız Allah olduğu belirtilmiştir. İkinci İznik konsili olan yedinci genel konsil kararları, papa tarafından onaylanmış ve doğu da bu kararları tasvib etmiştir. Yine de bu konsil, batı'da çok sonra tanınmıştır. Almanya'yı, Fransa'yı, İspanya'nın bir kısmını içine alan imparatorluğun kurucusu Charlemagne, kendisinin ve kendi piskoposlarının iştirak etmediği bir konsilin kararlarını kabul etmemişti. Ayrıca, çok kötü bir rastlantı sonucu konsil kararlarının yanlış bir tercümesi, piskoposların tasvirlere tapınmaktan bahsettiklerini telkin ediyordu.

Charlemagne'ın ilâhiyatçıları ise, derhal resmi bir yayınla (Livres Carolins), konsil kararlarını şiddetle eleştirmişler, iki konsili reddetmişler. Sadece tasvirlerin eğitici değerleri üzerinde durmuşlardır. Papa ise, 787 konsilini savunmuştur. Neticede, kilise hiyerarşisine karşı tedbir almaktan çekinen Kral 794'deki Frankfurt konsilinde 787 konsilinin kararını reddetmişti. Böylece IX. Asırda bu konsilin kararlarının iyi bir tercümesi ortaya çıkıncaya kadar batı'nın, 787 konsili üzerindeki müphem durumu devam etmiştir.

Ortodoks hıristiyanlığın zaferine rağmen, tasvir düşmanları teslim olmamışlardı. Ermeni asıllı imparator V. Léon, tasvirler kültüne karşı olan kararları tekrarlamıştı. Onun bu teşebbüsü hurafeci tasvir düşmanlarınca çok iyi karşılanmıştı. Bunlar V. Léon'dan önceki iki kral zamanında Bulgarlar zamanındaki askeri başarısızlığın tasvirler kültüne bağlı Allah'ın bir cezası olarak görüyorlardı. Neticede çok sayıda rahibe zulmedilmişti. Fakat, tasvirler kültü konusundaki geleneksel öğreti, görevden azledilen patrik Nicephore ve Stoudios baş papazı Théodore tarafından şiddetle savunulmuştur. Ayrıca onlar, papaya çok edebi bir de lütuf dilekçesi göndermişlerdir.

Buna rağmen tasvir düşmanları, Doğu'da üç yıldan fazla kiliseye hâkim olmuşlardı. Durum ancak imparator Théophile'ın dul karısı Théodora'nın küçük oğlu III. Michel adına vekâlet ettiği (842) zaman düzelebilmişti. Böylece tasvirler kültü üzerindeki ortodoks öğreti, yeniden zafere ulaşmıştı. Tasvir düşmanı patriğin yerine, ortodoks Methode'u atamasına rağmen Théodora, yeni bir konsil toplamaya cesaret edemedi, Böylece "*Tasvirler Kültü*" imparatorluk kararnamesi ile kabul edilen mahalli bir sinod'la benimsenmişti. (843). Doğu kilisesinde hâlâ bu zafer ortodoks bayramı olarak kutlanmaktadır. (Perhizin (Caréme) ilk pazarı.)

Tasvir çekişmesi Bizans sanatında çok sayıda iz bırakmıştır. Fakat hiçbir Bizans sanatçısı, baba Allah'ı tasvir etme cesaretini gösterememiştir. Çünkü İkonoklast doktrine göre tanrı, hiçbir sınır içine alınamazdı. Aynı şekilde VIII. asırdan itibaren Bizansta artık heykeller yoktu ve heykeltraşlar sadece alt kabartmalar (Bas-reliefs) yapıyorlardı.

Tasvir düşmanlarının yenilgisi, Bizans sanatının karakteristiği haline gelen İsa'nın ve azizlerin tasvirlerinin yapılmasını ve ikon imalatını cesaretlendirmişti. Önemli itizallerin sonuncusu üzerinde kazanılan bu zafer hâlâ bugün ortodoks kiliselerde, kilisenin diğer kısmını mihrabtan ayıran ikonostase'la (azizlerin portresi ile süslenmiş pano) gösterilmektedir.

Bütün bunlara rağmen "*tasvir düşmanlığı*"nın tasfiyesi birdenbire olmamıştır. Tasvirler kültüne karşı düşmanlık, Bizans toplumunun etkili çevresinde daima üstünlüğünü göstermiştir. İmparatoriçenin danışmanları tasvirlerin restorasyonunda ve eski ikonların işlenisinde daima itidali tasviye etmişlerdir. Fakat böyle bir tutum, zulüm döneminde acı çeken uzlaşmaz keşişlerce şiddetle eleştiriliyor ve bu son tasvir düşmanlarına ve şöyle böyle samimi muhtedilere karşı sert tedbirler alınmasını istiyorlardı. Hatta ılımlı taraftarı olan patrik Méthode, açıktan açığa politikasını eleştiren Stoudios manastırı keşişlerini, aforoz etmek zorunda kalmıştı. Bu karar ise kilise, çevrelerinde, ılımlılarla aşırılar arasındaki gerilimi artırmış; Méthode'un ölümü üzerine, imparatoriçe Théodora, geleneksel prosüdür olan konsile adayını belirlemeyi bırakmadan aziz İgnace'ı İstanbul patrikliğine atamıştır.

PHOTIENNE ÇEKİŞMESİ VE 869 VE 879 KONSİLLERİ:

Herkes iki hasım grubun rekabeti içinde uzlaşma yanlısı olmamış olan yeni patrikte, bir sulh ümidi görüyordu. Fakat durum beklenildiği gibi olmamıştı. O, hem aşırılarla birleşmişti hem de patrik Methode'un ılımlı politikasını devam ettirmediği için, ona sitem eden piskoposları görevden almıştı. Bu piskoposlar da Roma'ya başvurmuşlardı. Fakat ne yazıkki onların bu başvuruları disiplin sorunları için Doğulu piskoposlarca papaya gönderilen ilk mesele değildi. Neticede bu gibi durumlarda her patrik,

savunmasını vermeye davet edilmişti. Fakat karar verecek zaman bulamadan Bizanstaki durum, herşeyi kökten değiştirmişti. Théodora'nın ihtiraslı ve akıllı kardeşi Bardas yeğeni III. Michel'le gizli bir anlaşma yaparak, imparatoriçenin başbakanı Théoctiste'den kurtulmakla işe başlamıştı. Daha sonra ise, ılımlıların desteği ile Théodora'nın vekâletini de kaldırmıştı. Tabii ki bu durumda uzlaşmazlar, politik durumu değiştirmek için boşuna uğraşmış oldular. Ayrıca patrik İgnace, Bardas'ın düşmanları tarafından Théodora'nın özel hayatı için yaydıkları iftiralara inanarak, Bizans halkını vekil Théodora'ya tevdi etmeyi de reddetmişti. Yine âsilerin şefi lehinde müdahalede bulunduğunda İgnace ihanetle suçlanmış ve bir adaya sürgün edilmiştir. Fakat İgnace, kilisesini daha ciddi tehlikelerden korumak için piskoposların tavsiyesi üzerine, patriklikten feragat etmiştir. Yine piskoposların arzusu üzerine, yeni patriği seçmek üzere bir sinod toplanmıştı. İgnace tarafından sansüre tabi tutulup ve Roma'ya baş vuran piskoposlara yeniden saygınlıkları verildikten sonra, imparatorluk üniversitesinde Felsefe profesörü olan Lâik Photius'u, konsil üyeleri patrik olarak seçmişlerdi. Onlara, Ignace'ın şahsiyetini ilgilendiren garantiyi verdikten sonra en uzlaşmaz piskoposlar dahil, herkes Photius'u meşru patrik olarak tanımıştı. İgnace ise, saygınlığına yeniden kavuşan ılımlıların şefi Asbestas ve konsil tarafından seçilen İgnace iki piskopos tarafından takdis edilmişti.

Elde edilen sukûnet, sadece iki ay devam etmişti. Uzlaşmazların yeni patriğe karşı isyan etmelerinin nedeni bizce meçhul. İsyan, aşırılar tarafından sürekli tahrik edilmiş ve neticede bir takım politik problemler araya girmişti. Çünkü Photius tarafından anlaşmazlığın giderilmesi için toplanan Sinod, bir kargaşa ile bitmiş, sonunda bir de gösteri yapılmıştı. Ancak göstericiler polislerce dağıtılmıştı. Photius ise, konusunu kendisi teşkil eden zulmü, şiddetle reddetmiş ve sürekli tefrikayı körüklemek için İgnace'ın adını ileri süren düşmanlarına mani olmak için yeni bir konsil toplamıştır. Bu sinodda İgnace'ın patrikliğinin gayri meşruluğu ve onun seçiminin yasal olmadığı belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi, İgnace tarafından sürdürülen uzlaşmaz politika "*Tasvir Düşmanlığının*" yaşayan mühalefetini sertleştirmiş ve İkonoklazm'ın uyanması birçoklarını korkutmuştur. Tasvirler kültü, bir sinod tarafından kabul edilmediği için, imparator Michel, tasvir düşmanlığını mahkum edecek yeni bir konsilin İstanbulda toplanmasına karar vermiş ve Papa I. Nicolas'dan (858-867) konsile delege göndermesini rica etmiştir. Yine İmparatorun elçisi, papaya bir mektup takdim etmişti. Mektupta, İstanbul patriği Photius, İgnace'ın istifasından sonra, kendisinin patrikliğe seçildiğini haber veriyordu.

Papa, piskoposlardan Radoald ve Zacharie'yi İgnace'ın istifa şartlarını araştırmak üzere İstanbula göndermiş ve Photius'un seçiminin

meşruluk kararını kendine tahsis etmişti. Papanın kararı daha İstanbula ulaşmadan uzlaşmazların yeni bir isyanından korkan Bizans otoriteleri, papalık delegeleri kararlarını sinod önünde açıklamaya razı olurlarsa İgnace davasını, yeniden açmaya hazır görünüyorlardı. Aslında tamamen bir iç mesele olan konu, daha önceden tertiplenmişti. Romanın doğudaki prestijini artıracağına inanan papalık temsilcileri, bu teklifi kabul etmişler ve sinodda mesele görüşüldükten sonra daha önce İgnace hakkında verilen karar aynen kabul edilmiştir. İgnace ise, Roma'ya asla başvurmayacağını ve böyle bir niyetide olmadığını belirtmişti. Daha sonra sinod, "*Tasvir düşmanlığını*" mahkum etmiş, kilise ve manastır reformunu ilgilendiren kararları oylamıştı.

681 konsilinin belgeleri bize kadar ancak XI. yüzyılın kilise kararları içinde kısmen gelebilmiş, fakat uzmanların dikkatini çekmemişti. Oysa, onlar çok önemli belgelerdi. Çünkü, papalık delegelerinin ve Bizanslı piskoposların beyanatlarını 343 Sardique konsilinde oylanan papaya başvurma hakkı olarak yorumlamak gerekir. Fakat bu, doğuda henüz kabul edilmemişti. Bu arada, Papa 1. Nicolas, kendisine olayların tarafgir bir raporunu veren ve kendisinin papaya haber vermek üzere İgnace tarafından görevlendirildiğini sağlayan mülteci bir keşiş tarafından yanıltılmıştı. Photius'un daha açık bir şekilde meşrutiyetini ispatlamayı reddetmesi ile hakarete uğramış olan ve İllyrie'nin kendi hakimiyetine geri verilmesi isteğini Bizansın duymazlıktan gelmesine kızan papa Nicolas, Photius'un seçiminin yasal olmadığını ilân ederek onu aforoz etmişti. Daha sonra, İstanbula gönderdiği delegeleri de aforoz ederek İgnace'ı (863) de patrik ilan etti. Ancak III. Michel 865'de şiddetle bunu protesto etti.

Photius, 867'ye kadar sessiz kaldı. Bu tarihte, Bizans tarafından 864'de hıristiyan yapılmış olan ve fakat Roma hakimiyetine geçen Bulgaristan'da papalık misyonerlerinin faaliyet gösterdiklerinden haberi olmuştu. İşte o zaman Photius, doğu patriklerini bir sinodda toplamış; orada, Roma'nın Bulgaristan'a müdahalesinden şikayet ederek, Lâtin misyonerlerinin, Grek patriklerini mahkum ettiklerini ve *Kutsal-Ruh'un babadan ve oğuldan (Filioque) çıktığını vaaz ettiklerini açıklamıştı.* İmparator Michel ve yardımcısı Basile'in başkanlık yaptığı konsil, Roma'nın ve papa I. Nicolas'ın politikasını mahkum etmiştir. Ayrıca, batı imparatoru II. Louise'ye bir elçi gönderilerek papa 1. Nicolas'ı görevinden aldığı takdirde, kendisinin imparator vasfının tanınacağı teklif edilmişti.

Aslında Charlemagne'nın 3. halefi olan II. Louis'ye imparator unvanının teklif edilmesi çok önemli bir olaydı. Çünkü bu Bizanslıların hala, İstanbulda oturacak bir Roma imparatoru ve batıda oturacak bir yardımcı imparator tarafından yönetilen bir hiristiyan devletler topluluğu sayesinde, hiristiyanlık dünyasının kurtulabileceği inancını taşıdıklarını gösteriyordu.

Ayrıca böyle bir hadise, bu konsilin batı kilisesi aleyhine ve Pontifakal üstünlüğe karşı, karar aldığı şeklindeki yaygın olan kanaati de yalanlamaktaydı. Bunun için uzun müddet Bizanslılar kendilerini Romalı kabul etmişler ve Roma piskoposunun üstünlüğüne itiraz edememişlerdir. Eğer batı kilisesine ve Romanın üstünlüğüne karşı hücumlar ihtiva eden konsil raporları II. Louis'ye gönderilmiş olsaydı; o zaman II. Louis ile yapılacak müzakerelerin hiç bir anlamı olmayacaktı.

Fakat konsilden az sonra I. Basile, III. Michel'i öldürünce, batı imparatoruna gönderilen elçiler yolda yakalanmışlar ve I. Basile, uzlaşmazların ve Roma'nın desteğini sağlamak için yeniden İgnace'ı patriklik makamına getirmiş ve papa II. Hadrien'den yeni bir konsil için delege göndermesini talep etmiştir. Papa ise, Roma'da yapılan bir sinodda seleflerinin Photius'a karşı aldıkları bütün kararları tasdik etmiş ve konsil babalarına, Roma konsili kararını imzalatmak üzere yeni konsile (IV. İstanbul Konsili 869-870) üç kişilik bir delege göndermiştir. Roma sinodunda alınan karar, diğer şeylerle birlikte Roma'nın üstünlüğünü net olarak açıklıyordu.

Papanın bu tutumu ise, imparatoru ve piskoposları kendinden uzaklaştırmıştı. Sekizinci genel konsil olacak olan bu konsilin ilk oturumu sadece oniki piskopos tarafından takip edilmiş (5 Ekim 869) ve son oturumda ise (28 Şubat 870) yüziki piskopos hazır bulunmuştu. İmparatorun ısrarı üzerine Photius'a da savunma hakkı verilmişti. Photius çok cesur bir şekilde masumluğunu göstermesine ve papalık delegelerinin kendisini yargılama haklarının olmadığını belirtmesine rağmen; konsile iştirak edenlerin büyük bir çoğunluğunca aforoz edilmiştir.

Fakat, kilise ricalinin çoğu Photius'a bağlı kaldığı için, yine de İğnace, patrikliğinin yönetiminde ciddi zorluklarla karşılaşmıştı. Üstelik bir de Papa VIII. Jean'la, Bulgaristan'daki Bizans haklarını savunarak mücadeleye girişmişti. Neticede Bulgar şefi Boris, Roma'dan ayrılmıştı. Aslında İğnace'in savunduğu haklar, 870 konsilinde Roma'lı Papalık delegelerinin protestosuna rağmen; doğulu patriklerce kabul edilmiş haklardı.

Photius, imparator tarafından sürgünden çağrıldığı zaman, İğnace onunla uzlaşmış ve Roma'dan Bizans kilisesini rahatlatacak yeni bir konsile delege göndermesini istemişti. Fakat Roma, delegeleri İstanbul'a İğnace'ın ölümünden sonra (23 Ekim 877) gelmişler ve Patriklik makamında Photius'u bulmuşlardır. Ayrıca Papa, Photius'un davasından özür dilemesi şartıyla terfisinin kabul edileceğini ihtiva eden bir de haber göndermişti.

Fakat Photius, meşru şekilde seçildiği ve şartsız şekilde saygınlığa layık olduğu konusunda, delegeleri ikna etmişti. Neticede konsilde, Papanın mektupları VIII. Jean'ın ileri sürdüğü şart zikredilmeksizin yeni bir tercümeye göre okunmuştu. Fakat, Photius'un yaptığı Yunanca tercüme Matta'nın XVI, 19 pasajını yok etmemişti. Papa bu pasajın Latincesine

dayanarak, Papalığın "bağlamak ve çözmek, sökmek ve dikmek" (Yeremya'nın sözlerine göre) yetkisine sahip olduğunu belirtiyordu. Aslında bu detay çok önemliydi. Çünkü yedinci genel konsilde, Papalığın mektupları tahrif edilmiş; imparatoriçe İrene'ye hitaben gönderilen Papalık mesajındaki Roma'nın önceliği lehindeki delil, Yunanca tercümede zikredilmemiştir. Papanın, Tarase'a gönderdiği mektupta her şey olduğu gibi muhafaza edildiği halde, gerçekten İrene'ye gönderilen mektupta bu pasaj kaldırılmıştır.

Bütün bunlara rağmen 869-870 konsili, Doğu kilisesi genel konsilleri listesinde yer almaz. Bundan başka, "*Birleşme Konsili*" olarak adlandırılan 879-880 Photien konsili de genel konsil olarak kabul edilmemiştir. Çünkü bu konsil, hiçbir doğmatik karar ihtiva etmemektedir. Doğu kiliseleri, sadece ilk yedi genel konsili kabul etmektedirler.

Papa VIII. Jean, mesajlarının metinlerine yöneltilen bu tahrip karşısında hayretini izhar etmiş; bununla beraber, Photius'un saygınlığını kabul etmemiştir. Yine de korkulanın aksine, uzlaşmadan sonra sulh ortadan kalkmamıştı. Bu arada, imparator I. Basile, Papaya çok önemli tavizler vermiş ve Photius, Bulgaristanı, papanın yargılama bölgesine terketmiştir. Ancak, Doğu ile Batı arasındaki bu kavgadan istifade eden Bulgar Boris, Balkanların ilk milli kilisesini meydana getirmişti. Daha sonra, İmparator VI. Léon'un isteği üzerine Photius, istifasını vermek zorunda kalmış fakat 6 Şubat 891 de Roma ile uzlaşmış olarak ölmüştür.

Garip bir raslantıyla, Doğu için az önemli olmakla birlikte IX. Asrın konsillerinin raporları VII. Grégoire'ın saltanatı altında elde edilmiş ve bunların yorumları, Batılı ilâhiyatçıları ve kilise hukukçularını çabucak derin şekilde etkilemiştir... Roma'nın önceliğinin belirlenmesi lehinde kuvvetli deliller bulmak için Grégoire, papalık arşivini, yeni kilise hukukunu derlemekle görevli olan kilise hukukçularına açmıştı. Hukukçular, herşeyden önce, piskoposluk atamalarında lâiklerin müdahalesine karşı, başvurulabilecek bir konsil kararı arıyorlardı. Genel konsil olmayı arzu eden İgnace temayüllü 869-879 konsilinin yirmi ikinci kararı, bu hukukçulara aradıklarını temin etmişti. Raporları, papalık arşivinde bulunan bu konsilin, bir başka konsille iptal edildiğini bir yana bırakırsak; bu raporlar 869-870 konsilini, genel konsillerin en önemlilerinden biri yapıyor ve onu sekizinci genel konsil ismiyle derlemelere kaydediyor. Fakat papa II, Martin'in ve IX. Leon'un veya aziz Pierre Damien'in ve Kardinal Humbert'in beyanatlarından anlaşılacağı gibi buraya kadar Grekler gibi Romalı'lar da yedi genel konsil kabul ediyorlardı.

Hukukçular, Photius'la ilgili papa I. Nicolas'ın mektuplarını da konsil raporları arasında bulmuşlardır. Papa'nın, İmparator III. Michel'in karşısındaki cesaretli tutumundan ve İstanbul patriğini aforozundan et-

kilenen hukukçular "*Dictatus Papae*"da ifade edilen papalık isteklerini savunan, çok sağlam bir ilke hazırlamışlardır. Hatta bu hukukçulardan bazıları, papa I. Nicolas'ın imparator, III. Michel'i aforoz etmiş olduğunu bile söylemeye kadar ileri gittiler. Fakat bu doğru değildi. Onlar bunu söylemekle bir aforozun meşruluğunu ve papa Grégoire tarafından imparator IV. Henri'nin tahttan indirilmesini düşünüyorlardı. Grégorien hukukçulardan sadece Kardinal Deusdedit, 861- ve -879-88 konsillerinin bir özetini, papalık isteklerini doğrulamak için muhafaza etmiştir. Ne yazıkki onun derlemesi diğeri kadar geniş bir yayılmaya sahip olamamıştır. İşte kiliselerin yakınlaşmasına yeni bir engel teşkil eden Photius efsanesi böylece doğmuştu.

II. BATI KİLİSESİNİN ORTAÇAĞ KONSİLLERİ

REFORMİSTLER VE ROMA SİNODLARI:

879-880 konsili, Roma'nın delege gönderdiği doğuda toplanan son konsil olmuştur. İki kilise arasındaki sulhu temin etmek için aynı konsil, her kiliseye kendi adetlerini uygulama hakkını tanıyan bir karar almıştı. Görüldüğü gibi bu ortam içinde, iki kilise arasındaki iyi ilişkiler gelişmeye yüz tutmuştur. Gerçekten, Roma ile İstanbul arasındaki barış, uzun süre bozulmamış ve disiplin konusunda yüksek mahkeme olarak Roma'ya başvurma hakkı X. yüzyılda Bizans tarafından sürekli kabul edilmiştir. İşte, İstanbul patriği Nicolas Mysticus, dördüncü evliliğini yasakladığı zaman VI. Léon'un, Papaya başvuruşunu ve yine imparator Romanus Lecapenus'un genç oğlu Théophielate'in İstanbul Patrikliğine seçilmesi için papanın tasdikini istemesi olaylarını, bu açıdan yorumlamak gerekir.

Bununla beraber iki kilisenin de her geçen gün biraz daha biri birine yabancılaştığını da söyleyebiliriz. Saksonya'lı Kral I. Otton (962) ve halefleri, Batı Roma İmparatorluğunu yeniden kurmak için harekete geçtikleri vakit, Papaları kendileri seçmişler, Bizans'ın Roma'daki nüfuzuna da son vermişler ve böylece iki kilise arasındaki uçurum iyice açılmıştır. Ayrıca, Batı da, kilise organizasyonu içine Alman karakterinin dahil edilmesinin kızgın sonuçları, her geçen gün kilisede kendisini hissettiriyordu. Çünkü Jermen kabilesinin Romalılardan ve Greklerden tamamen ayrı bir anlayışı vardı. Bunlar, mülkiyetin bir cemiyete veya bir teşkilâta ait olabileceğini kavrayamıyorlar ve kiliseleri kurucularının mülkiyeti olarak görmeye devam ederek, onların rahiplerini kendilerinin tayin etmesi gerektiğini söylüyorlardı. Bu sistem, rahiplere ve piskoposlara kadar uzanmış ve bir takım yolsuzlukları da beraberinde getirmiştir. İşte bundan dolayı din sömürücülüğü, lâiklere belge verilmesi, rahiplerin evlenmesi X. yüzyılda Batı kilisesinin maruz kaldığı acı sonuçlar olmuştur.

Ayrıca doğudan batıya geçen bir Saserdotal krallık fikri ve Roma-Bizans teokrasisi ile bütünleşen Jermen ideolojisi, Batılı prenslere kiliselere ve krallıklarının hiyerarşisine el koymaya yardım etmiştir. Şüphesiz bu olayın, Batıdaki konsil uygulamaları üzerinde tesiri büyük olmuştur. Böylece, piskopos konsilleri, hükümdarların başkanlık ettiği milli meclislere dönüşmüştür. Artık bu meclise sadece piskoposlar değil; derebeyleri de girecek ve orada sadece kilise işleri değil, devletin menfaatleri de tartışı-

lacaktır. Frank Krallığında meclis kararları "*Meclisi yönetenin emirleri*" adı altında (Capitularia) neşredilmişti. Frank meclislerinden başka, Aryanizm'den Katolikliğe dönmüş olan Vizigot kralları tarafından 589'dan 702'ye kadar toplanmış olan sekiz Tolède İspanyol konsili, çok önemli konsillerdi.

Böylece milli menfaat yavaş yavaş, evrensel kilise menfaatına üstün gelmiştir. İşte ne Papanın ne de İmparatorun bir genel konsil toplayamamasını bu açıklamaktadır.

Batı Hristiyanlığının, Krallar ve Prensler tarafından yönetilen milli kiliseler topluluğu olmasını önlemek için; Lorain'li ve Bourgogne'lı gayretli reformistler Papalık otoritesini savunmuşlar, Roma'nın üstünlüğünün çok iyi bir tanımını yapmışlardır. Ancak, bu reform hareketi Roma'ya IX. Léon (1049–1054) zamanında ulaşmıştı. Léon, güney İtalya'yı işgal eden müşterek düşman Normand'a karşı, doğu imparatoru ile ittifak yapmak istiyordu. İşte Papa, İstanbul'a göndermek üzere elçiyi bu reformatörlerin arasından seçmiştir.

Fakat delegelerin sürdürdüğü müzakereler, bir yakınlaşma meydana getireceği yerde; tam bir kopma ile sonuçlanmıştı. Bunun sorumluluğu sadece ihtiraslı, kendini beğenmiş Patrik Michel Cérulaire ve onun Latinlere karşı olan kinine atfedilmemiş; Normand'larla olan politik karışıklıklara ve delege başkanı taşkın Kardinal Humbert'e de atfedilmiştir. 1054 yılında Ayasofya (Sainte-Sophie)'nın mihrabına koyduğu mesajlarında ve aforoz bülteninde gayretli Kardinal, Bizanslılara reformatörlerin tüm projelerini açıklamıştı. O, tüm piskoposları doğrudan doğruya veya dolaylı olarak en büyük şef olan Papanın otoritesinin altına koymuş, Rum'ları itizalle suçlamıştı. Çünkü onlar, din adamlarına evlenme izini veriyorlardı ve yine Kredo'larının içine Filioque (kutsal ruhun oğuldan da çıktığını kabul etme) meselesini koymuyorlardı. Böyle bir tutumla Bizans Kilisesi, Bizans âdetleri ve kilise tarihi konusunda yanlış yoldaydı. Bağımsızlıklarını inkara kadar varan bu ithamlardan doğulular çıkarılmışlar, aslında 1054 müdahalesi sadece Patriğin şahsına yöneltilmiş bir hareket olmasına rağmen; doğu kilisesi ile batı kilisesini ayıran bir sınır çizgisi olmuştur.

Diğer yandan reformatörlerin faaliyetleri Batı Hristiyanlığının gelişmesi üzerinde çok yararlı sonuçlara neden olmuştur. Papalığın perestijinin artmasının, konsil üzerinde de tesiri olmuştur. III. asırdan beri papalar, ancak ciddi bir problem kendini gösterdiği zaman, Roma'lı din adamlarını ve İtalyan piskoposlarını Sinod'da toplamaya alışmışlardı. Bu toplantıların hazırlayıcısı olan papalar, bu konsillerin tartışmalarına ve kararlarına ağırlıklarını koyarak batıda bütün kilise hayatını derin şekilde etkilemişlerdir.

Papalık, Franklarla ittifak yaptığı zaman, bu toplantılarda krallar ve Frank piskoposları da hazır bulunmaya başlamışlardı. Fakat Carolingien İmparatorluğunun çökmesi, papalara hürriyeti yeniden sağlamıştı. Bu durum I. Nicolas tarafından toplanan konsillerde net olarak görülmektedir.

Roma Konsilinde Jermen İmparatorlarının nüfuzu, 962'de I. Otton tarafından Roma-Jermen İmparatorluğunun yeniden tesisinden sonra kuvvetlenmiş ve 1046'da Roma'nın ayrılığına son veren ve Roma'ya reformatörlerden birini yerleştiren III. Henri'nin saltanatında bu iyice kendini hissettirmiştir. Roma'lılar ise, konsillerin önemini artırarak bu konsillerde, lâik iktidarın her türlü müdahalesinden uzak bir kilise görme arzularını ilân ediyorlar ve imparatorların konsillere ve kilise işlerine müdahalesine muhalefet ediyorlardı. Bunlar, imparatorların nüfuzunu, VII. Grégoire'ın (1073–1085) saltanatı döneminde, bertaraf etmişlerdi. Böylece Jermenlerin, kiliseleri kurucularının mülkiyetine vermeleri âdetleri tehlikeli görülüyordu. Bunun için, Monarkların ve Senyörlerin kilise işlerine müdahalesinde olduğu gibi; Papa, bu konuya da bir ifade ilâve ederek çözüme bağlamıştı. Ancak bu olay, imparator IV. Henri ile çok şiddetli mücadeleye sebep olmuştu. İşte "Envestitur kavgası" (*Querelle Investitures*) olarak adlandırılan mücadelenin kökü buraya bağlıdır. Buna göre, piskoposların ve kilise papazlarının tayin hakları kiliseden kaldırılıyor ve seçilen papazlara imtiyazları ve arazi verme hakkı prenslere veriliyordu.

"Dictatus Papae"da reform proğramını açıklayan VII. Grégoire imparatorları tahttan indirme ve tebalarını kötü hükümdarlara bağlamaktan kurtarma hakkını üstleniyordu. Roma piskoposunun hakları arasında manevi iktidarın maddi iktidara üstünlüğünü ilân tamamen geri geliyor ve bunlar arasında genel bir konsil toplama imtiyazı da yer alıyordu. Aslında bu beyanat, krallığın kutsal karakteri teorisini ilan eden Henri'yi ve yandaşlarını hedef alıyordu. Çünkü bunlar, konsıl toplama hakkını sadece imparatora tahsis ediyorlardı.

Kilise reformu için Grégoire'ın gösterdiği çaba, onu, sadece İtalya'dan gelecek olan piskoposları ve kilise yöneticilerini değil; aynı zamanda Fransa'dan, Almanya'dan, İspanya'dan, Bohem'den ve diğer ülkelerden gelecek olan kilise adamlarını da konsile davete sevketmiştir. Bu ülkelerden çok sayıda kimse, gittikçe evrensel bir karakter alacak olan bu konsillere iştirak etmişlerdir. Bu toplantılara davet edilen prensler ve senyörlerin konsil kararlarında hiçbir tesirleri olmamış; bilakis onların hazır bulunmaları, papalığın artan perestijini yükseltmiştir. Bu şartlarda Grégoire'ın 1083 yılında tüm Hıristiyan batıdan gelecek delegelerin iştirak edeceği bir genel konsil toplayacak olan ilk papa olmasında şaşılacak bir durum yoktur. Fakat IV. Henri'nin ordusunun Roma'yı işgal etmesi, Grégoire'ın bu düşüncesini başarısız kılmıştır.

LATRAN KONSİLLERİ (1123, 1139, 1179, 1215) VE BİRİNCİ LYON KONSİLİ (1245):

Gregoire'ın halefleri olan papaların saltanatları sırasında, Roma sinodları Roma dışında toplanmaya devam etmiştir. Çünkü Roma, imparatorun adayı karşı papa III. Clément tarafından işgal edilmişti. Bu zaruret, konsil pratiklerini İtalya'da ve Fransa'da popüler hale getirmişti. Bu sinodların en meşhurları, 1095 yılında toplanan Clermont ve Piacenza konsilleriydi. Clermont sinodu "*Genel Sinod*" olarak isimlendirilmesine rağmen o, sadece papanın başkanlık ettiği bir Gaule sinoduydu. II. Urbain, "*Kutsal Toprakları*" kurtarmak için haçlı savaşına davet etmişti. Onun davetinin Fransız şövalyelerince kabul edilmesi, yenice reforme olmuş papalığın, Batı Hristiyanlığının tartışmasız Şefi olduğunu İsbat eder. Yine papanın, Rum'ları, Türk'lere karşı yardıma çağırması belli başlı hedefin, doğu ile bir birleşme olduğunu gösterir.

1112'de yapılan Latran Konsilinde Papa II. Pascal piskoposlar tarafından bir yıl önce imparator V. Henri'ye verdiği imtiyazı iptal etmeye zorlanmıştır. Bu imtiyaz imparatorun, piskoposluk ve manastır kürsülerine aday olanlara, takdise başlamadan önce yüzük ve âsa ile yetki vermesiydi. Böyle bir tedbir bundan böyle, Almanya özellikle Fransa dışında yeni desteklere işaret ediyordu. 1116'da toplanan Latran Sinodu bunu daha açık bir şekilde gösterir. Bu sinoda, piskopos, manastır başkanı ve senyör olmak üzere 427 kişi katılmış ve V. Henri'yi afaroz etmiştir.

Bütün bunlardan, papalığın yetki kavgasındaki nihaî zaferi tahmin edilebilir. İşte bu durum 1122'de Worms Konkordato antlaşmasıyla sonuçlanmıştır. Artık imparator V. Henri, yüzükle ve âsa ile yetki vermekten vazgeçiyor; sadece adaya vereceği imtiyazlar ve arazi nedeniyle aday karşısındaki metbu haklarının bir sembolü olan bir krallık âsası takdim etmekle yetiniyordu. Dünyevi iktidarla uzun bir kavganın düzenlenmesinin karşısında; Batı Hristiyanlığını teskin etmek için Papa, bu antlaşmayı onaylayacak bir genel konsil toplamaya karar vermiştir. Bu konsil, muhtemelen 18 Mart-6 Nisan tarihleri arasında 1123 yılında Latran'da toplanmıştır. Bu konsile, Batının her yanından gelen üçyüzden fazla piskoposun ve çok sayıda manastır başkanının iştirak ettiği tahmin edilmektedir.

Maalesef bu konsilin hiçbir raporu ele geçmemiştir. Ele, sadece yirmibeş kadar karar geçmiştir. Bu kararlardan bazıları, din sömürüsünü yasaklıyor ve haçlı seferlerine katılanlarla ve onların ailelerine imtiyazlar vererek onları koruyordu. Papa II. Calixte bu konsille, sadece öncekinden daha önemli olan bir batı konsili toplamak niyetindeydi. Fakat bu konsil, kilise ile dünyevi iktidar arasındaki ilişkilerde yeni bir devir açtığı ve batının her yanından çok sayıda delege geldiği için bu konsile gelenek, "*Genel Karakter*" atfetmiş ve batılı kilise hukukçuları bu konsili IX. Genel Konsil olarak adlandırmışlardır.

1130'da iki papanın seçilmesiyle meydana gelen Roma bölünmesinin sonu, Papa II. İnnocent'a 1139'da Latran'da karşı papa olan II. Anaclet'in ölümünden sonra yeni bir genel sinod toplama fikrini ilham etmişti. Batının her yanından gelen konsil iştirakçileri, genel konsillerde elde edilen başarıya işaret etmişlerdir. (Tarihçiler, beşyüz ve hatta bin delegeden bahsederler). Konsilde, piskoposlardan başka manastır başkanları ve senyörlerde hazır bulunmuşlardır.

Bu konsil 4 Nisan'da açılmış ve Nisan sonuna kadar devam etmiştir. Bu konsilde piskoposlar, tüm papa aleyhtarlarını görevden almışlardır. Bu konsilde oylanan otuz karardan büyük bir kısmı, Grégorienne reform prensiplerinden mülhemdi. Yedinci karar bir papaz adayının, Sous-Diaconat'nın kabulünden sonraki evlenmesini sadece yasak değil, hatta geçersiz olduğunu ilân ediyordu. Yirmisekizinci karar ise Katedral âzalarına piskoposluk seçim imtiyazı veriyordu ve ortaçağ kiliselerinde bu ünitelerin önemini artırıyordu. Ayrıca ilk defa batılı bir genel konsilde bazı itizallerin mahkum edildiğini görüyoruz. Bu konuda maalesef bize, sadece oylanan kararlar intikal etmiştir.

Bütün bunlara rağmen Worms Konkordatosu'nun kabülü sırasında I. Latran konsilinin uyandırdığı ümitlere rağmen; dünyevi iktidarla manevi iktidar arasındaki mücadele I. Frèdèric Barberrousse'un saltanatı altında yeniden başlamıştı. İmparator Charlemagne tarafından başlatılmış olan krallık teokrasisi geleneğini yeniden canlandırmış, lâik iktidarın kutsal menşeini ve onun dini iktidar üzerindeki üstünlüğünü ihtirasla savunmuştur. Neticede Alman kilisesi üzerine mutlak olarak el koymuş ve Jermen prenslerine rağmen krallık rejimini kurmuştur.

Fakat yine de onun, Lombardie'de ve İtalya'nın geri kalan bölgelerinde imparatorluk otoritesini yeniden kurmak için giriştiği teşebbüsler, papalığın ve çok dağınık Lombardes şehirlerinin mukavemeti önünde başarısız kalmıştı. İmparator Papa III. Alexandre (1159–1181)'ın muhalefetini kırmak için; üstüste üç karşı papa seçmeyi boşuna denemişti. Çünkü sonunda Lombarde cephesi tarafından maglup edilerek, İtalya üzerindeki iddialarından vazgeçmiş, tayin ettiği son karşı papayı terk etmiş ve müsadere ettiği kilise mallarını iade etmişti. Böylece 1177 yılında Venedik'te yapılan Sulh anlaşması "XI. Genel Konsil" olarak kabul edilen ve batı kilisesinin yeni bir genel konsili olacak olan III. Latran konsili ile onaylanmıştı.

İlk defa bir genel konsile iştirak eden piskoposların listesi eksik olmakla birlikte günümüze kadar gelebilmiştir. Bu liste, çoğunluğunu İtalyanların teşkil ettiği fakat, Fransadan, Almanyadan, İspanyadan, İngiltereden, İskoçyadan, İrlandadan ve Yakın Lâtin Doğudan ikiyüz doksan bir piskoposun ismini ihtiva etmektedir. Ayrıca çok sayıda manastır başkanından başka birçok prensin temsilcileri de bu konsilde hazır bulunmuştur.

5-19 Mart 1179'da toplanan bu konsilin üç oturumunun raporlarından başka, elde birşey kalmamıştır. Bu konsilde kabul edilen yirmi yediden fazla karar hâlâ bugün kanun değerindedir. Aynı anda iki papanın seçiminin meydana gelmemesi için, konsil, papa seçimini kutsal kurula (sacré collegé) tahsis eden 1059 Roma sinodunda II. Nicolas tarafından ortaya konan kaideyi de tamamlamıştı. Ayrıca, seçimin geçerli olması için de oyların üçte ikisinin gerekli olduğu belirtilmiştir. Diğer bir karar da piskoposluk takdisinin bir kimseye otuz yaşından önce verilmeyeceğini belirtir ki, bu karar hâlâ yürürlüktedir. Yine bu konsilde kabul edilen çok sayıda disiplin kararlarından başka, haçlı seferlerine iştirak edenleri koruyan birkaç tedbir de onaylanmıştır. Neticede Catharisme ve diğer i'tizaller mahkum edilmiş ve onları itaate zorlayan askeri müdahale haçlı bir karakter kazanmıştır.

Aslında üçüncü Latran konsili, konsil fikrinin gelişmesinde belli bir ilerlemeyi gösterir. Bu konsil, önceki konsillerden daha titiz bir şekilde hazırlanmıştır. Çünkü ilk defa bu konsilde "*Eski Pederler*" örneği üzerinde durulmuştur. Muntazam Roma sinodlarının kaybolması (Bu sinodun fonksiyonlarını, daha sonra papalık kurulu üstlenmişti), papalar tarafından davet edilen Genel Konsillerin önemini arttırmıştır. Üç Latran konsili de, papalık davetlerinde "*Genel Konsiller*" olarak adlandırılmasına rağmen; onlar sadece III. İnnocent'ın 1215'de "*Eski pederlerin saygı değer âdetine göre*" topladığı gerçek anlâmdaki genel konsil olan dördüncü Latran konsiline kadarki devrenin ilk merhalesini teşkil ederler.

Bu ifadeler papanın gerçekten, doğunun ilk genel konsillerine benzeyen bir genel konsil toplama niyetini gösterir. Çünkü papa III. İnnocent, batının tüm piskoposlarının şahsen veya temsilcisi ile bu konsile iştirak etmelerini emretmekle yetinmemiş; yakın-doğunun lâtin piskoposlarını, Ermenileri, Maronitleri, ayrılıkçı Rumları ve büyük tarikatların liderlerini, lâik iktidarın hıristiyan temsilcilerini de davet etmiştir. Konsilde "*imanın ve geleneklerin saflaştırılması ve yeni bir haçlı seferi*" gibi konuların müzakere edilmesi bütün hıristiyanları ilgilendiriyordu. Ayrıca, konsile katılanların sayısı da dikkat çekiciydi. 404 piskoposdan bazıları ilk defa böyle bir konsilde temsil edilen Boheme, Polonya, Macaristan, Livonie ve Esthonie gibi ülkelerden gelmişlerdi. Yine kilise idarecilerinden başka, ilk defa sayıları 800'e varan muhtelif ülkelerin temsilcileri de bu konsile davet edilmişti. imparator II. Frédéric, birçok kral ve birçok şehir de bu konsile temsilci göndermişlerdi.

Fakat ne yazıkki III. İnnocent'in tüm çabaları, Greklerin bu konsile katılmasını sağlayamamıştı. Orada sadece doğunun Lâtin patrikleri temsil edilmişti. Buna rağmen, papa tarafından hazırlanan ve konsil tarafından kabul edilen 70 karardan sadece ikisi Grek problemini ele alıyordu. 4 kararda Lâtinlerin, Grekler tarafından yeniden vaftiz edilmelerini yasaklı-

yordu. Beşinci karar, dördüncü ve beşinci genel konsillerin papadan sonra İstanbul patrikliğine verdikleri dereceyi tasdik ediyordu. 1204 den itibaren İstanbul, Lâtin haçlıları tarafından işgal edilince; İstanbul patrikliği de Lâtinlerin eline geçmişti [5].

Her katoliği yıllık günah çıkarmaya ve paskalya ayinine iştirak etmeye mecbur tutan karar ise, daima yürürlükte kalmıştır. Diğer kararlar ise, piskoposlukların tatili sırasında takip edilecek prosedürü belirtiyordu. İlâhiyatta üstad olanları ve vaazları her şehrin kilisesine bağlama zarureti üzerinde israr ediyor ve ayrıca evliliğin geçerliliğindeki engelleri sınırlandırıyordu. Aslında Avrupanın politik gelişmesini düzenleyen bu kararlar, papa III. Innocent'in saltanatı sırasında kilisenin yararlandığı parlak prestiji açıklamaktadır. İmparatorluk liyakatı II. Fédéric'e tevdi edilirken; asiller tarafından tehditle ve zorla alınan Mağna Charta, İngiliz Jean'ın isteği üzerine mahkum edilmiş; Albigeois veya Cathare'lar tarafından yağma edilen Toulouse, Montfort'lu Simon'a verilmiştir.

Özellikle bir nokta üzerinde bu konsil, ilk genel konsiller örneğini takip etmiştir. Bu konsilin ilk kararı, Albigois'li ve Vaudouis'li itizallere karşı aldığı iman ikrarıdır. Bu ikrar, teslis üzerindeki doktrini ve sakramentleri hatırlatıyor ve ilk defa, ekmek ve şarabın İsa'nın bedeni ve kanına dönüşmesi olan "Transsubstantiation" sonunda kilise müeyyidesini veriyordu. Ne yazık ki, 11, 20, 30 Kasım tarihleri arasında toplanan bu konsilin üç oturumundan hiçbirşey elimize geçmemiştir.

Ayrıca üç yıl boyunca kilise gelirlerinin yüzde yirmisinin katkısıyla finanse edilmiş olan Mısır'a karşı gerçekleştirilmiş olan Haçlı seferi, çok iyi organize edilmesine rağmen felaketle sonuçlanmıştır.

II. Frédéric'in babası IV. Henri, kendisine Normand'lardan miras kalan Sicilya ile Suriye, Filistin ve İstanbul'a kadar eski Roma-Akdeniz imparatorluğunu yeniden kurmayı tasarlamıştı. IV. Henri'nin ani ölümü Papa III. İnnocent'te, Hristiyanlığın en büyük şefi Hazreti İsa'nın vekili sıfatıyla; imparatorluk tahtını düzenleme fırsatını vermişti. Babasının izini takip eden II. Frédéric tarafından derhal papalığın; manevi olduğu kadar maddi iktidarın da mutlak hakimi olduğu iddiası, ele alınmıştır.

İtalya'yı, Sicilya ve Almanya ile birleştirmek ve İtalya'da mutlakiyetçi bir rejim tesis etmek için II. Frédéric'in giriştiği teşebbüsler, yeniden papalık devletlerinin varlığını tehdit etmeye başlamıştı. Bunun karşısında papa IX. Grégoire ise, Lombardes'larla ittifaklar yapmış ve manevi otoritesini

[5] 869–870 Ignatien konsilinin 21. kararı, İstanbul'a doğu patrikleri üzerinde bir rüçhaniyet tevdi ediyordu. II. Hadrien de bu karara muhalefet etmedi. Yine İtalya'da derlenen bazı kilise yasaları da XI. ve XII. yüzyıllarda hiyerarşide ikinci sırayı İstanbul patriğine veriyordu.

kullanarak II. Frédéric'i afaroz etmiş ve müttefiki olan şehirleri, imparatora karşı ayaklandırmıştır. Almanya'da imparator aleyhine başlatılan kampanya başarısızlıkla sonuçlanmış; Batı Hristiyanlığını bir genel konsile davet, başarıya götürecek gibi görülmüştür. Fakat 1240'ta toplanması kararlaştırılan konsil, tahakkuk etmemiştir. Çünkü imparator, mensuplarının bu konsile katılmalarını yasak etmiş, konsil için yola çıkmış olanların da yakalanmasını emrederek; filosuna, Jenova'lı gemilerin taşıdığı yüz piskoposu yakalatmıştır. Hatta Papa IX. Grégoire 1241'de öldüğü zaman, imparator ordusu, Roma kapılarında toplanmıştı. Böylece Frédéric, antik Roma-Bizans Krallığının büyüsüne kendini kaptıran batı imparatorlarının sonuncusu olmuştu. İşte bu haleti ruhiye içerisinde o kendini "*İsa'nın vekili, Allah'ın sureti, Kurtarıcı, Tanrı ve Aziz*" olarak tavsif etmiş ve Bizans imparatorlarının konsil toplama haklarını haksız olarak üstlenmiştir. Artık onunla birlikte batıda bu tip özlemlerin yankısı son defa çınlamaktaydı.

Bütün bunlara rağmen, Frédéric'in iddialarını kesin olarak çürüten bir genel konsil çağrısı Papa tarafından yapılmıştı. Frédéric, Papa IV. Innocent'in, IX. Grégorie'in enerjik politikasını takip etmeye hazırlandığını öğrenince; Papayı zorla izole etmiş ve ikametgahını ordusuyla kuşatmıştır. Fakat Papa buna rağmen, doğduğu şehir olan Gènes'e ulaşmayı başarmış ve oradan Lyon'da bir genel konsil toplama çağrısında bulunmuştur. İmparatorun, aleyhte çabalarına rağmen, yüzelli civarında piskopos, özellikle Fransa'dan, İspanya'dan, İngiltere'den, İtalya'dan ve Almanya'dan gelerek 28 Haziran 1245'te Lyon'da toplanmıştır. Açış konuşmasında Papa, Rabb'ın beş musibetiyle mukayese ederek kendisini üzen beş tehlikeden bahsetmiştir: Papaz sınıfındaki ahlakî gevşeme, Kudüs'ün düşmesiyle gittikçe büyüyen İslâm tehdidi (1244), İstanbul'a doğru ilerleyen Grek'lerin Lâtin İmparatorluğu için tehlike arzetmesi, Macaristan ı tahrip eden Moğol istilâsı ve sapık ve dinsizlikle itham edilen II. Frèdéric tarafından işlenen kilise zulmü.

Frédéric konsile, Suesse'li Sicilien Thaddée'yi göndermişti. Orada o, hükümdarını papanın ithamlarına karşı savunmuştu. Tabi ki 1240 konsiline giden piskoposlarına karşı Frédéric'in emrettiği kaba tedbirleri haklı göstermek mümkün olmadı. İmparatorun davası 5 Temmuz'da hala devam ediyordu. Frédéric'in avukatı, muttehimin aleyhinde delil toplamak için 12 günlük bir müddet elde etmişti.

Müteakip oturumda pederler sadece dini problemleri müzakere etmişlerdir. Onlar, hukuki prosedür reformunu da tasdik etmişlerdi. Bu reforma tecrübeli bir kilise hukukçusu olan papa da ilgi gösteriyordu. Alınan diğer kararlar, muhtemel Moğol istilasına karşı daha ciddi bir savunmayı, kutsal yerlerin yeniden fethini, Lâtin İmparatorluğuna yardımı ve cari olan bazı yolsuzlukları kaldırmak için bir kısım disiplin düzenlemelerini ihtiva ediyordu.

17 Temmuz'daki üçüncü oturum sırasında konsil, yirmi iki karar da önerilen bütün tedbirleri müeyyidelemiş ve imparatorun davasının soruşturmasını sürdürmüştür. Frédéric, papaz sınıfına olduğu kadar lâiklere karşı da yalan söylemekle, kutsal şeylere karşı saygısızlıkla, gaddarlıkla itham edilmiş ve sapıklığından şüphelenilen biri olarak gösterilmiştir. Böylece papa, yeniden imparatorun afarozunu ve görevinden alınmasını önermiştir. İmparatorun hall'i kararını, piskoposların çoğu imza etmiştir. Frédéric'in tebası ise, kendilerinden imparatora karşı tüm itaatın kalktığını düşünüyordu ve seçmen-prensler de yeni bir kral ve imparator seçmeye davet ediliyordu. İşte bu çok sert tedbir, Hohenstaufen'lerin kesin düşüşünü başlatıyor ve ortaçağ papalığının en büyük zaferlerinden birini gösteriyordu.

Batılı kilise hukukçularının konsil listesinde, onüçüncü genel konsil olan I. Lyon Konsili, Batı Kilise hukuku tarihi içerisinde oldukça önemli bir rol oynar. Hatta Boloğne'da kilise hukuku profesörü olan IV. İnnocent, üniversitelerdeki kilise hukuku profesörlerine bu konsili tavsiye etmiştir. Ayrıca, kendi özel kararlarından onbirini bu kararlara ilave etmiş ve 1253'te yayınlanan kilise hukukunda onları diğer kararlarla bütünleştirmiştir.

İKİNCİ LYON KONSİLİNDE KİLİSELERİN GEÇİCİ BİRLEŞMELERİ (1274):

Hohenstaufen hanedanlığının gerilemesi, kiliseye tehlikeli bir krizden fazla acı çekmeden kurtulmasını sağlamıştır. Papalık makamının uzun tatili 29 Kasım 1268'den papa IV. Clément'in ölüm tarihi olan 1271 Eylülüne kadar devam etmiştir. Nihayet, bölünmüş olan kardinaller, halkın baskısı altında Tedaldo Visconti'yi papa seçmek zorunda kalmışlardır. Yeni papa X. Grégoire, yakın doğudaki durumu çok iyi biliyordu. Seçim haberi kendisine, hâlâ Lâtinlerin elinde olan Filistinin yegane kalesi durumundaki Akkon'da ulaşmıştı. Zeki, gayretli ve dindar olan papanın, doğuda kilisenin durumunu düzeltmek için tüm çabasını harcaması bekleniyordu.

Kiliseler birliği, papalığın belli başlı kaygılardan biri haline gelmişti. Bu kaygı, II. Urbain'ın yeni bir haçlı savaşı fikrine sıkıca bağlıydı. Bu ve önceki haçlı seferlerinde meydana gelen müessif olaylar, Lâtin ve Grek'ler arasındaki bölünmeyi daha da arttırmıştı. Çünkü IV. Haçlı seferi 1204'de İstanbul'un ele geçirilmesiyle ve Lâtin imparatorluğunun kurulmasıyla sona ermişti. Ayrıca, İstanbul da Lâtinler tarafından işlenen canavarlıklar ve Grek mabedlerinde icra edilen saygısızlıklar, Lâtinlerle Grekler arasındaki uçurumu daha açmıştır.

Böylece, 1204'e kadar gizli kalan bölünme artık tam olarak su yüzüne çıkmıştır. Bu olay III. İnnocent'in ve haleflerinin kilise birliği lehinde

gösterdikleri tüm çabanın, başarısızlığını açıklamaktadır. İşte bu başarısızlıklardan yılmayan Grègoire, politik ortamın müsait göründüğü bir zaman, bir defa daha kiliseleri birleştirmeyi denemiştir. Fakat uğradıkları bozgunun şokundan kurtulan Grekler, Küçük Asya'da İznikdeki üstlerinden, Lâtinlere karşı taarruza geçmişler ve 1261'de İstanbul yeniden imparator VIII. Michel Paléologue tarafından geri alınmıştır. İmparatorluğun yeni fetih başarılarına rağmen VIII. Michel, Fransız kralı Aziz Lui'nin kardeşi olan Güney İtalya ve Sicilyanın yeni hâkimi Charles d'Anjou'nun kendisini açıkca tehdit ettiğini görüyordu. Charles'in İstanbulu yeniden ele geçirme plânlarını başarısız hale getirmek için VIII. Michel, Roma ile müzakerelere başlamıştı. Bunun için o, papalığın başlıca kaygusu olan, kiliselerin birleşmesi ve kutsal yerlerin yeniden fethi konularında yardımlar vaadetmişti.

Fakat X. Grégoire, sadece basit vaatlerle yetinmeyip, imparator VIII. Michel'e kiliselerin birleşmesi için ilk adımı atmazsa; Charles ve müttefiklerini Greklere karşı düşmanca amaçlarda firenleyemeyeceğini de duyurmuştu. Böylece sıkıştırılmış olan Michel Paléologue konsile bir delege göndermeyi kabul etmiş ve toplantı perspektifini Grek hiyerarşisinin bazı üyelerine benimsetmiştir.

Papa ikinci defa en uygun konsil yeri olarak Lyon'u seçmişti. Çünkü, Kudüs'ün yeniden fethi için kaçınılmaz yardımı sadece Alplerin batı yamaçlarında kurulan krallıklardan bekliyordu. Davet mektupları, 1273 Nisanında batı hiyerarşilerine manastırlara ve prenslere gönderilmişti. Ayrıca imparator Michel ve onun patrikliğinden başka Ermeni Catholicos'u ve Moğol hanları da konsile davet edilmişlerdi.

Bu davete 200'den fazla kişi icabet etmişti. Kilise papazları, manastır görevlileri istisna edilirse, bu davete gelenlerin sayısı o devrin tarihçilerine göre binden fazla idi. Bu toplantı, IV. Latran konsilinden beri en gösterişli olanı idi. Bu arada papanın, Rumların hatalarını redettiği kitabını konsile getirmesini istediği Thomas d'Aquin konsil toplantısına gelirken ne yazıkki yolda ölmüştü.

7 Mayıs 1274'de konsilin açılış nutkunda papa, belli başlı müzakere konularının; yeni bir haçlı seferi düzenleme, Rumlarla birleşme ve kilisede reform olduğunu bildirmiştir. Tartışmaların idaresini, yeni kardinal yaptığı "*Frére Mineur*" lerden aziz Bonaventure'e bırakarak papa, konsile başkanlık ediyordu. Fakat Bonaventure 15 Temmuzda Lyonda ölmüştü. Konsilin birinci oturumları haçlı seferinin organizasyonuna tahsis edilmişti. Haçlı seferini finanse etmek için papa, altı yıl boyunca yüksek rütbeli papazların gelirlerinin onda birini almayı sağlamıştır.

Bizans imparatorluğunun temsilcileri, ancak 24 Haziranda gelebilmişlerdi. Bu heyetin içinde eski Germain patriği, İznik metropoliti Theop-

hane, adalet bakanı George Acropolite ve iki yetkili vardı. Petrus ve Pavlos bayramında papa tarafından icra edilen ayinde *İznik kredo'su*, Filioque ile okunmuştu. Ayrıca bu, Rumlara; geçmişte olduğu gibi kredo'nun kendilerine has tercümesini kullanarak bu konuda es geçmeye imkan veriyordu. Böylece 6 Temmuzdaki dördüncü oturum sırasında uzun tartışmalar yapmaksızın oldukça acele bir tarzda kiliseler arasındaki birlik ilân edilmişti. İmparator temsilcileri, Romanın önceliğini, Filioque, Araf ve yedi Sakrament inançlarını kabul eden bir "*İman ikrarı*" imzalamışlardı. Papa, bir inayet hareketi olan Te Deum'u övmüş ve nutkunda ifa edilen işin önemini belirtmişti. 16 ve 17 Temmuz'da yapılan beşinci ve altıncı oturumlar, kilise reformunu ilgilendiren tartışmalara tahsis edilmişti. Alınan en önemli kararlardan birisi papalık seçimi usulünü düzenleyen ikinci karardı. Bu karar X. Grégoire'ın seçiminden önce olduğu gibi uzun tatillerden sakınmak için, papanın ölümünden sonra on gün içinde kardinallerin dış dünyadan tamamen ayrı (Conklave) bir yerde yeni papayı seçmek için toplanmalarını ön görüyordu. Eğer seçim üç gün içinde gerçekleşmezse kardinallerin yiyecekleri tedrici şekilde azalacaktı. Beş gün sonra, kardinaller sadece ekmek ve su ile besleneceklerdi. Bütün conklave boyunca seçmenler, kilise gelirlerinden hiçbir şey alamıyacaklardır. İşte bu usul, çok az bir değişiklikle çağdaş papalık seçimlerinde de aynen geçerlidir.

Aslında aziz bir kişi olan ve öldükten sonra kilise tarafından kutsallaştırılan X. Grégoire kilise reformu üzerinde samimiyetle durmuştu. Hatta konsil davetine teşebbüs etmeden önce, bu konudaki görüşlerini almak üzere piskoposlarla istişare etmişti. Neticede üç proje ortaya çıkmıştı: Bunlardan biri, Dominikenlerin meşhur üstadı Humbert de Romans'ın; ikinci Moravie'de Olomouc piskoposunun; üçüncüsü de sahibi bilinmeyen birinindi. Yapılan yolsuzlukları tesirsiz hale getirmek için, 31 de disiplin kararı oylanmıştı. 23. karar, şehirlerde lâik papaz sınıfının karşısına "*dilenci tarikatlarını*" çıkaran nazik rekâbet problemini ele alıyordu. Daha önce, IV. Latran konsilinde olduğu gibi, bazı politik problemlerin Lyon'da da çözülmesi olayı, bir defa daha XIII. yüzyılda papalığın perestijini açıklamaktadır. Papa, Pudolphe de Habsbourg'un tarafını tutmuş; rakibi olan Alphonse de Castille'i iddialarından vazgeçmeye çağırarak, yeniden imparatorluk taç kavgasına girmişti. Konsilde hazır olan tek Monark, Aragon Kralı I. Jaques'di. Bu da taç giymesi için, şart koşulan papaya bağımlılığı kabul etmediği için, papa tarafından taç giydirilme şerefine nail olamamıştı.

Diğer politik problemler arasında Moğol hanı tarafından, Bizans imparatoru ile iyi ilişkiler içinde olan Memluklara karşı bir birlik önerisi de konsilde reddedilmişti. Ancak papa, yine de hıristiyanlar için elverişli olan Han'la dostane ilişkiler içinde olmaya gayret göstermişti. Yine burada

işaret etmek gerekir ki, konsil tarafından oylanan kararlar, papa tarafından ancak birkaç ilave ve düzeltmelerle kabul edilmiştir.

Pek tabiiki, çok önemli olan konsil kararlarının sonuçları, kısa süreli olmuşsa; bu Grégoire'ın hatası değildi. Çünkü bunca itina ile hazırladığı haçlı seferleri, zamanında tamamlanamamıştı. Diğer taraftan ortadoğu'da, hıristiyanların ellerindeki son kuvvetli yer olan Akkon'da yardım ulaşmadan Türklerin eline geçmişti.

Diğer taraftan, politik nedenlerin bir sonucu olan Rumlarla birleşme ise, ancak çok küçük bir Rum ruhanisi tarafından kabul edilmişti. Her şeye rağmen bu birleşmenin yaşama şansı vardı. Çünkü, yeni patrik ve adamları, bunun hararetli savunucuları idi. Fakat, Lâtin işgalinin hatıraları, henüz çok yeni idi ve bizzat imparator, birliğin düşmanlarına karşı sertliği ile, birliği tehlikeye sokuyordu. Üstelik X. Grégoire'in haleflerinin ölçüsüz istekleri, Rum milli duygusunu da rencide etmişti.

IV. Martin (1281–1285), Grégoire'ın politikasını tamamen terk ederek Charles d'Anjou'nun ve müttefiklerinin; Bizansın fethi amacıyla yaptıkları plânlarını benimsemiş ve sapık ve görevden aldığını açıkladığı VIII. Michel ile ilişkilerini koparmıştı. VIII. Michel, kendisini tehdit eden felâketi Aragon'lu III. Pierre'i Sicilyayı işgale sevkederek önlemiş ve meşhur Sicilya Vepre'i (Akşam duası) esnasında Charles'in taraftarlarının kanlı katliamı ile sonuçlanan bir isyan çıkarmıştı. VIII. Michel'in dini politikasına karşı Rum'ların reaksiyonu o kadar şiddetli olmuştu ki kendi sınıfından bir takım liyâkatli kişilerin cenaze töreni ona bırakılmıştı. Onun halefi olan II. Adronicus (1282–1328) tebası için Anti-Lâtin hareketin başına geçmişti. Fakat 1307'de V. Clément tarafından aforoz edildi.

Böylece Lyon konsili, Sırpları ve Bulgarları Roma'ya getirmeyi daha fazla başaramamıştı. Fakat onların idarecileri III. İnnocent'i krallık taç'ı için teşvik etmişler ve bazı tersliklere rağmen Roma ile ilişkilerini devam ettirmişlerdir. Fakat bu iki ülke Charles d'Anjou'yu destekledikleri için, kurnaz VIII. Michel, papanın rızasına muhalif olarak meydana getirilen Bulgar patrikliğini ve bağımsız Sırp piskoposluğunu kaldırmayı ve İstanbul patrikliğinin idaresi altına koymayı telkin ediyordu. Çünkü bu bağımsız merkezlerin kurulması Ochrida piskoposluğunun hukukuna zarar veriyordu. Bu şehir, papa Vigile'in rızasıyla imparator Jüstinien tarafından Justiniana Prima mevkiinde kurulmuştur. Böylece bu usta manevra ile Lâtinler, işin içine sokulmuş oluyor ve bundan böyle de papa, Sırp ve Bulgar birliğini yeniden tesis etmek imkanını kaybediyordu.

VİYANA GENEL KONSİLİ VE TEPMLİERS'LER BASKISININ KALDIRILMASI (1311–1312):

Uzun bir fetret döneminden sonra, Almanyada ve Sicilyada Hohenstafen hanedanlığının düşüşü, imparatorun oldukça parlak ünvanını

ortadan kaldırıyordu. Böylecc o zamana kadar samimi bir şekilde Roma imparatorluğuna bağlı olan politik evrensellik fikrini gerçekleştirmeye, görünüşte yalnız papalık kabiliyetli görülüyordu. Bununla beraber, papa'nın teokratik iddiaları, diğer bir lâik olan Fransa kıralı tarafından çok çabuk bir şekilde protesto edilmişti. Böylece, imparatorlar ve papalık karşı karşıya geldiği sırada; Fransa kıralları Monarşi idarelerini sağlamlaştırmışlardır ve çok iyi organize edilmiş olan bir devletin sağlam temellerini atmışlardır. Böylece Fransa, Saint Louis (1226–1270) ile ortaçağ tarihinde altın çağa ulaşıyordu. Louise'nin kardeşi Charles, Papanın elinden Sicilya tâcını kabul ettikten sonra, Lâtin imparatorluğunun doğusunda, bir Rönesans'ın büyük projesini tasarlama cüretini gösteriyordu.

Aslında Batıda Fransanın Üstünlüğü, güzel Philippe döneminde (1258-1314) kabul edilmiştir. Philippe, krallık otoritesinin çok yüksek bir fikrine sahipti. Devlet başkanlarının mutlak ikdidar üzerindeki fikirleri ve ruhanî iktidardan bağımsız devletlerin muhtariyeti konularındaki fikirleri Roma hukuku temelleri üzerinde hukukçular tarafında hazırlanmış ve başarı ile Fransada yayılmıştır. Bunun için VIII. Boniface'ın, papazlara empoze ettiği yasaklara, IV. Philippe, mukavemet ettiği zaman, Fransız kamuoyu tarafından desteklenmişti. Yine Boniface tüm milletler ve Şefleri üzerindeki eşsiz otoritesini açıkladığı meşhur fermanını (Unam Sanctam-1302) ilân ettiği vakit, Philippe şiddetle protesto etmiş, ona karşı en saçma ithamlarda bulunmuş, onun tutuklanmasını emrederek; Fransada bir konsil önünde muhakeme etmekle tehdit etmişti. Ancak ölüm, Boniface'i yeni küçük düşürücü şeylerden korumuştu.

Boniface'ın halefi IX. Benoit (1303–1304) nın Philippe'e verdiği tavizler kafi gelmemiş, Benoit'nin ölümü üzerine Fransız asıllı V. Clement (1305–1314)'nın papa olmasını sağlamıştı. Ayrıca papayı VIII. Boniface'ın aleyhine dava açmakla tehdide devam etmişti. Şüphesiz yeni papa, Fransada oturmayı tercih ettiği için; o ve onun halefleri Fransa krallarından etkilenmişlerdir. Bunun için 1376 yılına kadar devam eden bu devreye Babil esareti adı verilmiştir.

Boniface'ın aleyhine dava açmak korkusu, V. Clement'i çok güçlü bir şovelye tarikatı olan Templier'yi kaldırma gibi çok parlak bir tavizi krala vermeye götürmüştü. Şüphesiz Philippe, Fransada kendi pozisyonu için bu tarikatta bir tehdit görüyordu – Çünkü bu tarikat (Templier) çok büyük zenginliklere sahipdi ve gerektiği zaman onbeş bin şövalyeyi harekete geçirebiliyordu. Ayrıca da kral, papa VIII. Boniface ile tartıştığı zaman Templier'liler, papa yanlısı görünmüşlerdi. Böylece tarikatın gayrimenkullerini müsadere, krallığın bitmeyen mali problemlerini de tatminkârane bir şekilde çözecekti.

Philippe, Templier tarikatı mensuplarına karşı giriştiği harekatı haklı göstermek için, onların putperest ve gayri ahlâki pratikler icra ettikleri şek-

lindeki halk dedikodularını ileri sürmüştü. Şüphesiz bu dedikodular, Templier'lilerin toplantılarını ve muzakerelerini kaplayan çok gizli esrardan ileri geliyordu. Aslında bazı Templier'lilerin şüphe uyandıran gayri ahlâki tavırlarına rağmen bu dedi koduların çoğunun aslı yoktu. Oysa Philippe, bu dedikoducuların Engizasyon'a kadar götürülmesine izin vermiş ve Engizisyonun isteği üzerine bütün Templier mensuplarını tutuklatmıştı. İşkence altında onların yaptıkları itirafları, papaya takdim eden Philippe, Templier tarikatının kaldırılması için papayı tahrik etmişti. Tehlikeyi hisseden papa, Templier'lilerin tutuklanması için yazılı karar çıkarmış ve onlar için yapılan ithamları incelemek üzere özel bir mahkeme tayin etmişti. Nihayet 1308 de kralla karşılaştığı Poitier'de bir kaç Templier, mensubunun itiraflarını dinledikten sonra papa, Philippe'ın VIII. Boniface'ın şahsi manevisine karşı dava açmak tehdidine, karşı bir çare bulmak için Viyanada bir konsil toplamaya razı olmuştu.

Fakat mahkemenin yaptığı araştırmanın yavaşlığı nedeniyle papa, konsili bir Ekim 1311'e kadar ertelemişti. Çoğunluğu İtalya ve Fransadan gelmiş olan yüz otuz iki piskoposun yanında, Almanyadan, İspanyadan, İngiltere ve İrlanda dan gelmiş olan yüksek seviyeli din adamlarıda vardı. İşte bu durum, bu konsile **"Genel konsil"** karekteri veriyordu. Otuz sekiz delege gönderen manastır başkanından başka, kendi manastırlarını temsil eden çok sayıda temsilci delegede vardı. Papa, konsilde konuşulacak en önemli konuların, Templier problemi, doğmatik problemler, kilise reformu ve Filistinin yeniden fetih meseleleri olduğunu ilân etmişti. Papa, ayrıca yeni bir prosedüre baş vurarak, nihaî kararların verileceği genel oturumlara' projeler hazırlayacak olan bir çok komisyon kurmuştu. Yinede Templier'liler hakkındaki soruşturma, bir kaç güçlükle karşılaşmıştı. Çünkü, Aralık oturumunda yeterince aleyhte delil olmadığı için, piskoposların çoğunluğu Templier'nin kaldırılması aleyhine oy kullanmışlardı. Fakat krallığın baskısı ile V. Clément bir uzlaşmaya kadar varmıştı. Bu nedenle, Apostolik fazilet ve kilisenin genel menfaatleri nedeniyle Templier tarikatını mahkum değil; sadece geçici olarak kaldırmayı ilân eden bir ferman neşretmişti. 3 Nisan 1312 de konsilin ikinci oturumunda kabul edilen ferman okunmuştu. Böylece tarikatın önemli malları Saint Jean tarikatına devredilecek veya yeni dini milisler kurulmasında kullanılacaktı. Alınan bu karara rağmen, kral müsadere edilen malların büyük bir kısmını ele geçirmişti.

Şimdilik yeni haçlı seferlerinin hazırlanması papa ile bazı Prensler arasındaki özel müzakerelerle sınırlı kalmıştı. Aralarında bazılarının müphem vaatlerine ve altı yıl boyunca tüm kiliselerin vergilendirilmelerine rağmen; haçlı savaşlarının artık cazibesi kalmamıştı. Böylece, bu konuda hiç bir müsbet sonuç elde edilememişti.

Şimdilik kilise reformunu ilgilendiren en önemli problem "Frèrres-Mineurs" tarikatını düşman kamplara bölen tartışmaya, bir son vermekti.

Frère'lerin radikal veya spritüel azınlığı (daha sonra Fraticelles), diğer Frèrerleri aziz Freançois'nin ideallerini terkle itam ederek "Fakirlik Andını" mutlak bir şekilde yorumluyorlardı. Fakat bu tartışma uzayıp gidiyordu. Ama bu ihtilafın acele çözülmesi gerekiyordu. Çünkü Spirituel'lerin şeflerinden biri olan Jean – Pierre Olivis'in yazıları içinde bazı fikirler, hasımları tarafından sapık olarak telakki ediliyordu.

Bunun üzerine papa bu ihtilafın incelenmesini özel bir komisyona tevdi etmiş ve konsilin altı mayıstaki üçüncü ve son oturumunda okunan komisyon kararını papa'da tastik etmişti. Bu kararda "Fakirlik Andı"na verilen anlam, Mineur tarikatının çoğunluğunun verdiği anlama uygun düşüyordu. Fakat yinede pratikte kurala çok riayet tavsiye edilmiş ve Olivis'e atfedilen üç doktrin, hiç bir isim zikredilmeksizin mahkum edilmişti.

Aynı oturumda başka disiplinle ilgili kararlarda kabul edilmiştir. X. Grégoire gibi V, Clément'da yaptığı konsil davetinde Piskoposları, Müşahadelerini bildirmeye davet etmişti. Üçüncü oturum sırasında okunan piskoposların cevaplarının ve komisyon tarafından hazırlanan kararların içinde kısa bir zaman sonra, kilisenin gerilemesinin belli başlı nedenlerinden biri olacak olan yolsuzlugun eleştirisine temas edilmişti. Aslında bu yolsuzluklar, artan milliyetçilik şuurundan ve Romanın merkeziyetçi politikasından ileri geliyordu. (Bu milliyetçilik şuuru, papaz sınıfının dokunulmazlığını reddediyor ve diğer imtiyazları da sınırlıyordu). Çünkü daha I. Lyon konsilinde İngiliz Baronları, İngiliz kilise ünvanlarının İtalyan papazlarına verilmesine karşı çıkmışlardı. Gösterilen protestolara rağmen, Roma senetosu bu kilise ünvanlarını vermeye devam etmişti.

Oturumda alınan onbirinci karar özellikle çok önemli idi. Bu karar, belli başlı Üniversitelerde İbranice, Yunanca, Arapça, Keldanice kürsüleri kurulmasına karar veriyordu. Aslında bu fikir Raymond Lulle'den geliyordu. Ona göre, Arapları Hıristiyan yapmanın en iyi yolu, Arapça eğitimi idi. Fakat Doğu Dilleri Profesörü kıtlığı nedeniyle bu kararın pratikte pek faydası olmadı. Ancak böyle bir kararın bu konsilde kabul edilmesi, Batıdaki misyonerlik fikrinin ilerlemiş olduğunu göstermektedir. Zaten X. Grégoire'de Moğolların Hıristiyanlığını daha önce ümit ediyordu. Bu Misyonerlik ruhu sayesinde Fransiscain'ler Asyanın göbeğine kadar nufuz etmişlerdi. Fakat beklenen ümitler gerçekleşmemişti. Yinede misyonerlik ruhu bir hayli gelişmişti.

Bu konsilde ne kadar kararın oylandığını kesin olarak bilmiyoruz. Çünkü Papa tarafından ve komisyonlar tarafından teklif edilen tedbirler tam olarak tartışmaya açılmamıştır. Ancak Konsilin kapanışından sonra bu tedbirleri incelemek üzere papa özel bir komisyon tayin etmiş, fakat bu konuda son sözün kendisine ait olduğunuda bildirmiştir. V. Clément,

öldüğü zaman bu çalışmalar henüz tamamlanmamıştı. Papa XXII. Jean, muhtemelen onları gözden geçirdikten sonra "Clémentines" adı ile neşredilmiştir. Bunlar, bütün Üniversitelere gönderilmiş ve kilise hukukunun tamamlayıcı bir parçası olmuştu.

III. KONSİL TEORİSİNİN GÖLGESİ

BATININ BÖLÜNMESİ: KONSİL TEORİSİ'NİN KÖKENLERİ:

Roma tarafından yavaş yavaş takip edilen merkeziyetçi politikanın kaygı verici sonuçları, iyi bir gözlemci olan Mende piskoposu Durand tarafından genel konsiller hakkındaki eserinde canlı bir şekilde kaydedilmiştir. Durand, kitabında Roma merkeziyetçiliğine bir takım kısıtlamalar getiren eski sinod uygulamasına ve ruhban sınıfına en iyi formasyon şeklini iade eden köklü reformlar öneriyordu. Aslında o, kitabını, Viyana konsili için yazmış olmasına rağmen; önerilerinden hiç biri dikkate alınmamıştır.

V. Clement'in halefi olan XXII. Jean'ın (1316–1334) papalığı sırasında da merkeziyetçiliğin meş'um sonuçları hâlâ ortadaydı. Yeni papa, merkeziyetçi sistemi tamamlamış ve kilise ünvanlarını tevdi ederek papazlık imtiyazını, bütün batıya yaymıştı. Böylece o, bütün hiristiyanların teb'ası bulunduğu hukuki güce ve devlet başkanının mali haklarına tamamen bağlı bir hiyerarşi tarafından yönetilen bir çeşit mutlak bir devlet meydana getiriyordu. Parasal bir ekonomiye doğru, hızlı bir şekilde yol alan bir dünyada politik bir iktidar için sağlıklı bir maliyenin önemini kavramanın, temel şeylerden biri olduğunu kabul etmek gerekir. Fakat bu beklenen, papanın müdafaa ettiği manevi kuvvetlerin zaafiyeti olmadan meydana gelmemişti. Papa özellikle Viyana konsilinde alınan karara rağmen; manastırlarda "*Mutlak Fakirlik*" bekleyen bir dini camia içinde, fanatik bir muhalefet meydana getirmişti. Neticede ingiliz Fransiscain ve meşhur filozof Guillaume d'Occam, papa XXII. Jean'ın azılı düşmanlarından biri olmuştu.

Diğer taraftan Naples kralının yardımı ile Lombardie'de ve orta İtalyada politik otoritesini yeniden kurmayı ve böylece Romaya yeniden dönmeyi ümid eden papanın, amaçları Alman kralı IV. Louis'ye şiddetle muarızdı. Aforozla tehdit edilmiş olan Louis; papayı Alman seçmen prenslerin haklarını gaspetmekle itham etmiş ve papaya karşı itizal ithamında bulunmuştu. Çünkü papa, Spiritüellerin doktrinini reddetmiş ve neticede de bu konuyu bir başka genel konsile bırakmıştı.

Hiristiyan batıda, politik ve ideolojik atmosferin değişmesi, Romada Louis'in imparatorluk liyakatine yükselmesi ile tesirini göstermiştir. Aslında bu yükselme, papanın temsilcisi sıfatı ile değil; papalığa karşı isyan etmiş olan Roma halkı adına tahakkuk etmiştir. Şüphesiz bu olaylar ender bir cüretle politik prensipleri açıkladığı "Defensor Pacis" isimli eserinde Marsile

de Padoue tarafından ifade edilen ihtilalci fikirlerin yankısından başka birşey değildi. Yazar eserinde, devletin üzerine oturduğu temel olan halk hakimiyetinin, papalığın teokratik prensiplerinden üstün olduğunu göstermeye çalışıyordu. Yine yazara göre, kilise otoritesi, devletin gözetimi altında ruhların manevi ihtiyacını karşılamakla sınırlanacak ve papanın faaliyetleri, laiklerin ve devlet temsilcilerinin bulunacağı genel konsiller tarafından kontrol edilecekti.

Şüphesiz bu fikirler tehlikeli ve tamamen yeni idi. Marsile ve mesai arkadaşı Jandumlu Jean bunların, aforozedilmiş olan imparator tarafından benimsetileceğini ümid ederek kötü şekilde yanılıyorlardı. Çünkü bir defa daha papa, Fransanın yardımları ile imparatorlara üstün gelmişti. Ancak şimdi Âsi imparator IV. Louis'i azlederek, müstakbel Bohome kralı IV. Charles'i seçme işi, papa Jean'ın ikinci halefi olan VI. Clement'e düşüyordu.

İmparator IV. Charles, en azından geçici olarak V. Urbain'in, Roma'ya dönüşünü hazırlamıştı. Fakat imparator, batının büyük ayrılığının başladığı 1378 yılında ölmüştü. VI. Urbain'in mağrur tavrından şoke olan birkaç kardinal, seçimi, Roma halkının baskısı altında yapılmış olan VI. Urbain'in seçiminin geçersiz olduğunu ilân etmişler ve Avignon'da oturan VII. Clement'i yeni papa olarak seçmişlerdi.

İşte 1415 yılına kadar devam eden batının ayrılık döneminde, konsilleri papanın üstünde ilân eden "*Konsil Teorisi*" formüle edilmişti. Buna benzer fikirler daha önce, Guillaume d'Occam ve Marsile de Padou tarafından ileri sürülmesine rağmen bu teoriyi hazırlayan XIV. ve XV. asır kilise hukukçuları, bu yazarların müfrit eserlerinden ilham almışa benzemiyorlar. Aslında konsil teorisinin temeli, ortaçağdaki Lonca kavramıdır. Buna göre Lonca şefi, Loncanın her bir üyesi tarafından kendisine havele edilen iktidarın yürütücüsünden başka bir şey değildir. Bu şef, yok olduğunda veya bütün üyeler adına görevini yapmaktan geri kaldığında, tevdi edilen iktidar, Loncanın üyelerine geri dönüyordu.

Burada belirtmek gerekirki papanın şahsında ve dünyevi iktidarda bedenleşen manevi otoritenin en hareketli savunucuları bile; Loncaları yöneten bu ortaçağ prensiplerini kabul ediyorlar ve tereddütsüz onları, kilisede uyguluyorlardı. III. İnnocent'ın hocası olan Hukkacio bile aynı şekilde bir papanın şahsen yanılabileceğini ve kilise için ise aynı şeyin olamıyacağını söylüyordu. Hukkacio neden bu sözle Roma kilisesini değilde evrensel kiliseyi kastediyordu? Çünkü ancak bir konsil tarafından temsil edilen kilise, bir papanın papalığını ortadan kaldıracak (İpso Facto) hatasını ilân etme yetkisine sahipti. İşte "*Konsil Teorisi*" bu öncüllerden kaynaklanıyordu. Buna göre, bir konsil ve papa, tek başına olan papaya karşı üstündü.

İşte böyle bir muhakemeden haraketle (1306'da ölen Parisli Jean'ın yaptığı gibi) mutlak iktidarın, müminler cemaatı ile oluşan kiliseye, Allah tarafından tevdi edilmesini anlamak zor bir iş değildi. İşte müminler cemaatı, bu iktidarı, kardinaller papayı seçtiği zaman papaya transfer edeceklerdi. Ancak papa hataya düşer veya yetkisini kilise aleyhinde kullanırsa; cemaatın bu transferi iptal yetkisi vardı. Şüphesiz bu prensip kabul edilince geriye, "İktidarı Geri Alma" olayının kardinallere mi yoksa müminleri temsil eden bir konsile mi ait olduğu meselesi kalıyordu.

İşte sadece böyle bir diyalektik adına "*Papanın Mutlak İktidarı*" ilk defa sözkonusu edilmiş; Colonne'un kardinalleri ve kral güzel Philippe, papa VIII. Boniface, IV. Louis ise papa XXII. Jean aleyhine *konsile* başvurmuşlardı. Yinede 1378 itizali meydana gelmemiş olsaydı. "*Konsillerin üstünlüğü Mefhumu*" bu kadar geniş hazırlanmayacak ve evrensel olarak kabul edilmeyecekti. Durum bizatihi tefrika olayından da ciddi görünmüştü. Bu sadece lâik iktidar için değil; kardinaller için de böyle idi. Çokları için tefrika, itizal kelimesinin bir sinonimi idi. Böylece, çift seçimin sonucu olan "*İtizal olayı*", kardinallerden papa üzerindeki hukukî iktidarı kaldırıyor; papanın işine son verme sorumluluğu, genel konsilde temsil edilen müminlere tevdi ediliyordu. Paris Üniversitesinin iki Alman ilâhiyatçısı olan Henri de Langestein ve Conrad de Gelnhausen bu durumu açıkça izah etmişlerdi. Fakat onların tezleri, henüz çok yeni idi. Başka bir çözüm yolu olmayınca, Avignon ve Roma gibi birbirine rakip iki senatonun neden olduğu düzensizlikler çok açık hale gelince, "*Konsil Fikri*" uygun olan yegâne çare olarak kabul edilmişti. Böylece 1409'da Avignon'un III. Benoit'sına ve Romanın Gregoire'ına karşı itaattan çıkan onüç kardinal Pise'de bir konsil toplama çağrısında bulunmuşlardı.

Konsil daveti, nazik bir otoriteye dayanmasına rağmen; itizalin sona ermesini görme arzusu konsilin önceden garantiye alınmış başarısı olarak görünüyordu. Bu konsilde, yüze yakın piskopos ve manastır başkanı hazır bulunmuştu. Ayrıca, Viyana konsilinde başlatılan âdete göre yüz piskopos, ikiyüz manastır başkanı, birçok rahipler meclisi ve onüç üniversitede vekillerini veya temsilcilerini göndermişti.

Fakat bu konsile katılmayı reddeden her iki papa da birer karşı konsil çağrısında bulunarak meydan okumuşlardı. Pise konsilinde ise her iki papa da görevden azledilmiş ve konsil, kardinallere yeni bir papa seçme yetkisi vermiştir. Yeni papa V. Alexandre, bir yıl sonra ölünce yerine ihtiraslı bir adam olan Balthazar Cossa seçilmiş ve XXIII. Jean, adını almıştır. Ancak Avignon ve Romada bulunan her iki papa da istifa etmeyi reddettikleri için, hiristiyanlık dünyası görülmemiş bir tefrika içine düşmüş bulunuyordu. Pise'de seçilen yeni papa, etrafına çok sayıda taraftar toplarken; III. Benoit, İspanya ve İskoçya tarafından tanınıyor, XII. Gregoire ise, Almanya Naples, Venedik ve Rimini dükü tarafından destekleniyordu.

CONSTANCE KONSİLİ (1414–1418):

Tefrikaya son vermek için kardinaller tarafından ilk defa uygulanan "*Konsil Teorisi*" başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Artık yegane çare olarak, kilisenin koruyucusu imparator Sigismond (1410–1437)'un müdahalesi kalıyordu. Ancak devir, imparatorların silah zoruyla kiliseyi sukûna kavuşturacakları bir zaman değildi. Bunun için Sigismond'da bu amaca, ancak "*konsil fikrine*" başvurarak ulaşabilecekti. O, kendisine itaat şartı olarak XXIII. Jean'a, Constance'da bir konsil toplamasını istemişti. Derhal Sigismond 1413'de konsil davetini ilân etmiş ve kısa bir zaman sonra da Papa XXIII. Jean onu takip etmişti. Bu yeni konsili Pise konsilinin bir devamı olarak gören Papa, Constance'da çoğunlukta olan İtalya piskoposlarınca yeniden seçilmeyi ümit ediyordu. Constance konsili 5 Kasım 1414'de açılmıştı. İtalyan asıllı olmayan papazlar, oylamanın adam sayısına göre değilde, üniversitede kullanılan prosedüre göre yapılmasını talep etmişlerdir. Böylece bu ruhani meclis, dört millete ayrılmıştı:

ALMANLAR: Bunları Orta Avrupadan ve İskandinav ülkelerinden gelen yüksek rütbeli din adamları meydana getiriyordu.

FRANSIZLAR:

İNGİLİZLER: Bunları da İrlanda ve İskoçyalılar teşkil ediyordu.

İTALYANLAR:

Daha sonra İspanya da konsile temsilciler göndererek beşinci oyu elde etmişlerdi.

Böylece, yeniden papa seçilme ümidini kaybeden papa XXIII. Jean, dostu olan Tyrol dükünün yanına sığınmıştı. Bununla papanın niyeti, ortadan kaybolarak konsili bertaraf etmekti. Fakat onun taktiği, konsil babalarının Constance'ı terkini yasaklayan enerjik Sigismond'un müdahalesi ile bozulmuştu. Sonuç itibariyle papa XXIII. Jean'ın ihaneti, konsil teorisini resmen kabul ettirmiş ve konsil azaları tarafından onun işlerliğini sağlamıştır. Paris Üniversitesi rektörü Gerson 23 Martta yaptığı konuşmada böyle bir tedbire teşebbüs etmiş ve konsil 6 Nisanda oylanan Sancta'da bunu kanunlaştırmıştır. Bu kararda konsil, İsa'dan kendisine gelen tam bir yargılama yetkisi ile kendini Ökümenik (genel) olarak ilân ediyordu. Şüphesiz bundan, bütün hıristiyanların ve bizzat papanın; inanca, birliğe, kilise reformuna yönelik tüm konularda, konsile itaat zorunda oldukları sonucu çıkmaktadır.

Bu arada, haklarına bir kısıtlama getirildiğini gören kardinallerin protostosu boşuna olmuştu. Çünkü, konsilin benimsediği iktidarın icrasında kaçak papanın tutuklanması emredilmişti. Neticede papa, tutuklanarak hapse atılmış ve görevden azledilmiştir.

İşte kendisine başkanlık etmek için papanın olmadığı, bu devrede konsil, kilise konusunda en yüksek otoriteyi temsil ettiğini iddia ediyordu. Diğer taraftan, katolik imanının safiyeti konusunda kaygılarını ispatlamayı arzulayan konsil babaları; İngiliz reformist Wycliff'in ve onun müntesibi olan Çek Jean Hus'un sapık doktrinlerini aforoz etmede acele etmişlerdi. Kilisede reformun aşırı taraftarı olan Wycliff, ölçüyü aşarak kilise için mutlak fakirliği istiyor ve kilise mallarının devlet tarafından toplanmasını arzuluyordu. Ona göre kilise, Allahın iyi kullarının görülmez cemiyetidir. İsa, kilisenin şefidir. Papalık, deccal tarafından ihdas edilmiştir. O, bunun için kınadığı tüm yolsuzluklara yol açan dini pratikleri reddediyor ve imanın yegane kaidesi olarak kitab-ı Mukaddesi ilân ediyordu.

Bu doktrinler 4 Mayıs 1415'de mahkum edilmiş ve konsil tüm dikkatini bu doktrinler ve Jean Hus'un kişiliği üzerinde toplamıştır. Faziletli ve dindar bir adam olan Jean Hus, bazı yolsuzlukları şiddetle eleştirerek piskoposunun hoşnutsuzluğuna maruz kaldığı zaman, Boheme'i büyük bir gayretle reforme ediyordu. Papaların içinde en az meşru olan papa XXIII. Jean, talihin bir cilvesi olarak Jean Hus'un en şiddetli yıldırımlarını üzerine çekmişti. XXIII. Jean, kendisine bağlılığı reddeden Naples kralına karşı başlattığı haçlı savaşına iştirak eden herkese Endüljans vaadettiği zaman; Hus, bu konudaki vaazı ve Endüljans satışını protesto etmişti. İşte bu olaydan sonra Wycliff'in fikirlerinden ilham alarak kilise hakkındaki öğretisini kaleme almıştı. Hus, Çek asılzadeleri ve halk nezdinde çok büyük bir ilgi görmüştü. Görevinden alınmış ve aforoz edilmiş olan Hus; Sigismond'un kendisine izin belgesi verdiği zaman Constance'a gitmeye razı olmuştu. Hus, baskı altında olmasına rağmen, Constance'da vaazlar vermiş ve tutuklanmıştı. Sapık eğitim ithamlarına karşı gösterdiği sık sık protestolar önünde Hus'un, çoğu defa muhtevalarını düşünmeksizin eserlerinden çıkarılan 30 kadar tezin her birine hangi ölçüde inandığı belki sorulabilir. Fakat o, itham edildiği sapık doktrinlerin yürürlükten kaldırılmasını israrlı şekilde reddetmiş ve kendisi de inatçı bir sapık olarak mahkum edilmiştir. Sigismond, onun iadesi için ve 6 Temmuz 1415 deki odun yığınından onu yanmaktan kurtarmak için hiçbir şey yapmamıştı. Diğer taraftan aynı akibet, 1416'da Hus'un arkadaşı Jérome de Prague'ı da bekliyordu. Böylece, sapık doktrinleri mahkum eden konsil, genel bir saygı kazanmıştı. Fakat Jean Hus'un öldürülmesi, Orta Avrupada uzun yıllar kilise sulhunu sarsacak yeni bir fırtınayı da başlatmıştı.

Ancak papa XXIII. Jean'ın görevden alınmasından sonra, Temmuz 1415'de XII. Grégoire'ın konsili meşrulaştıran fermanı neşredilerek; iradî olarak görevden çekilmesi, mevcut tefrikanın tasfiyesini nisbeten kolaylaştırmıştı. Fakat Avignon'daki papa XIII. Benoit, Fransızların desteğini kaybedince istifayı reddetmiş ve İspanya'da Peniscola'ya sığınmıştı. İspanyollar

ve Portekizler ona bağlılığı reddetmelerine rağmen, istifa etmeyi reddetmiş 26 Temmuz 1417'de konsil tarafından görevden alınmıştır.

Almanlar ve İngilizler ise, yeni papa seçimine ancak kilise reformları üzerindeki bütün kararlar oylandıktan sonra geçilmesi konusunda israr etmişlerdir. Bu konuda uzun müzakerelerden sonra ancak bir uzlaşmaya varılabilmişti. Beş karardan en önemlisi olan Frequens 9 Ekim 1417'de yürürlüğe girmiş ve konsil teşkilatını papalığın muayyen kontrolü ile zenginleşmiş daimi bir kurum haline getiriyordu. Yine, gelecek konsil beş yıl içinde toplanabilecek ve onu takip edecek konsil ise, yedi yıl sonra toplanacaktı. Daha sonra da her on yılda bir konsil toplanacaktı. Neticede kardinallerden ve altı milletin temsilcilerinden oluşan 56 kişilik konsil kurulu, Konklav halinde toplanmış, 11 Kasım 1417'de V. Martin'i papa seçmiştir.[6]

Maalesef yine de herkesin istediği kilise reformu ciddi olarak ele alınamamıştı. Mart 1418'de kırküçüncü oturumda oylanan yedinci karar, sadece tefrikaya çare bulmakla yetinmiş ve ruhanilerin bir kaç malî imtiyazlarını sınırlandırmıştır. Papa ise, kardinallerin seçimi, malî ve idarî konularla ilgili hususlarda tavizler vererek her milletle kişisel Konkordato'lar imzalamıştı. Papa V. Martin'in otoritesi, son ve kırkbeşinci oturumun sonunda 22 Nisan 1418'de konsilin kapanışını ilân ettiği zaman; konsil teorisinin yarattığı karşı-papa atmosferine rağmen, önemli ölçüde artmıştı. O, resmen konsil tarafından ve kişisel çağırlarla veya konsil tehdidiyle alınan kararları tasvip etmemiş; böylece de dolaylı olarak konsil teorisini telin etmiştir. Oysa V. Martin'nin halefi olan IV. Eugéne, Constance konsili kararlarının, papanın önceliğine ve otoritesine halel getirmeyeceği ölçüde kabul ettiğini 1446'da bildirmiştir.

BALE-FERRARE-FLORANCE KONSİLİ (1431–1445):

(Kiliseler Birliği ve Başarısızlığı)

Papalık, kilise içinde lâyık olduğu mevkii tedricen elde etmesine rağmen; "*Konsil Teorisi*" mücadelesiz yok olmamıştı. Constance konsili kararlarına tam olarak mutabık olan V. Martin, beş yıl sonra PAVIE'de bir konsil toplamaya teşebbüs etmişti. Fakat daha sonra toplantı Sienne'e nakledilmişti. Ancak V. Martin'in çağrısına çok az piskopos cevap verdiği için papa; konsili feshettiğini bildirmişti. Bu başarısızlığa rağmen piskoposlar, Constance'da verilen karar gibi yedi yıl sonra, yeni bir sinod toplanması konusunda israr etmişlerdi. Böylece Martin, Bâle'de (1431) de yeni bir sinod toplamaya mecbur kalmış ve tartışmaları yürütmek üzere kardinal

[6] Konsil, yeni seçilen papaya özel bir iman ikrarı takrir ettirmek istemiştir. Bu ikrarın içinde Latran konsillerinden sadece biri (muhtemelen dördüncüsü), Lyon ve Viyana konsilleri, Gratien'in kilise hukuku derlemesi içinde zikredilmiş olan sekiz genel konsile ilâve edilmiştir. Fakat bu "özel iman ikrarı" uygulaması çabucak terkedilmiştir.

Julian Césarini'yi başkan tayin etmişti. Şüphesiz Bâle Konsili de Pavie-Sienne Konsili gibi sonuçlanma tehlikesi gösteriyordu. Ancak, Césarini'nin başkanlık fonksiyonları, Martin'in halefi IV. Eugéne tarafından da tasdik edilmişti. Fakat yeni papa, Césarini'yi Hussites[7] lere karşı savaşa delege olarak göndermeyi gerekli görmüş ve Bâle'e henüz hiçbir piskopos gelmediği halde konsili 23 Haziranda açmak üzere temsilcilerini göndermekle yetinmişti. Hussites'lere karşı girişilen haçlı savaşı, felaketle sonuçlanmış, az kalsın tutuklanacak olan Césarini, Bâle'e ancak Eylül ayında varabilmişti. Delegelerin sayısı çok az arttığı için ve V. Martin'in, Rumlarla İtalya'da bir konsil toplama konusunda önce anlaştığı için; Bâle'deki durum hakkındaki aşırı dedikodulardan cesareti kırılmış olan papa IV. Eugéne, konsilin fesh edildiğini ilân etmişti.

Fakat papalığın kararı, daha Bâle'e ulaşmadan önce; Hussites'ler aleyhinde başlatılan yeni haçlı savaşında maruz kalınan terslikler karşısında Cesarini, Hussites'lerin temsilcilerini barış konusu muzakere etmek üzere Bâle'e gelmeye davet etmişti. Yine de papanın fesh fermanı büyük bir üzüntü ile kabul edilmişti. Fakat konsil babaları, fesh kararının kabulünü reddetmişler ve konsil gündemine, Papa'ya karşı konsilin üstünlüğünü belirleyen Sacro-Santa kararını yeniden getirmişlerdi.

Sigismond, kendisini Boheme kıralı olarak kabul etmeyen Hussites'leri teskin etmek niyetinde olduğu için konsil, Hussites'lerin ılımlı kesimiyle müzakerelere devam etmiş ve neticede onlara iki türlü cemaat imtiyazı, vaaz hürriyeti, büyük günah işliyenlerin cezalandırılması ve kilise gayri menkullerinin sınırlandırılması gibi imtiyazlar veren "*Comp actata de Prague*" denen kararın 4 Kasım 1433 de onlar tarafından kabul edilmesini sağlamıştır.

Aslında Bâle Konsili için bu sonuç, büyük bir başarıyı temsil ediyordu. Özellikle bu sonuç, Hussites'ler için giriştiği her haçlı seferinin felaketle bittiği ve Boheme sınırındaki toprakların muzaffer Hussites'ler tarafından yağmalandığı Almanlar tarafından sukunetle kabul edilmişti. Diğer taraftan, Roma'da zor şartlar içinde çırpınan Papa, daha önce çıkardığı konsili fesh fermanını, iptal kararı almış ve Bâle Konsilini meşru olarak kabul etmiştir. Fakat Papanın bu kararı da Bâle'e çok geç ulaşmıştı. Çünkü bu arada konsil, konsil prensiblerini uygulamaya da koymuştu. Konsil dört millete bölünmüştü: Fransa, İtalya, Almanya ve İspanya. Diğer taraftan konsil azâsı olarak kabul edilen her vekil ve ilâhiyatçı toplantıda güçsüz bir azınlıkta olan piskoposlar veya kardinaller gibi aynı rey hakkına sahiplerdi. Böylece konsil, kilisede yüce otorite rolünü oynamayı denemiş oluyordu.

[7] Hussites'ler, XV. asırda sapık olarak yakılan Jean Huss'un Boheme'deki taraftarlarına verilen isimdir. (Mütercim)

Hussites'lerle uzlaşma olayı bir yana bırakılırsa, konsilin belli başlı konusunu kilise reformu teşkil ediyordu. Ayrıca özellikle ruhbanların hayatını, mahalli konsil teşkilatını, dini merasimlerin kutlanmasını ilgilendiren çok sayıda faydalı karar da oylanmıştır. Ama yine de diğer kabul edilen kararlarda, Papa'ya karşı bir temayül hakimdi. Çünkü Papa'ya başvurma hakkı kısıtlanıyordu ve papaplıkca konulan vergiler de kaldırılmıştı. Şüphesiz böyle bir tedbir, gelirlerinin büyük bir kısmından papaları mahrum etmeye yöneliyor ve teşekkülü kilise geleneğine göre olmayan bir konsile, onları bağımlı kılıyordu. Pek tabiiki IV. Eugéne, bu kararları boşuna protesto etmişti.

Türklerin, Sırbistan'da, Bulgaristan'da, Macaristan' yakınlarında, Bizans topraklarında ilerlemelerinden kaygılanan Sigismond'un çıkarlarına yeniden hizmet etmek için Bâle Konsili, Greklerle birleşmeyi ileriye götürmeye teşebbüs etmişti. Ancak 1396'da Nicopolis'de maruz kaldığı bozgun, Sigismond'a Türklerin ne müthiş düşman olduğunu göstermiştir. Bu durumda o V. Martin tarafından başlatılan ve IV. Eugène tarafından iyi bir şekilde sonuçlandırılan müzakerelere canlılık kazandırmıştı. Her yandan Osmanlılar tarafından tehdit edilen İmparator VIII. Jean Paléologue, batının yardımı olmadan Bizans İmparatorluğunun geri kalan kısmını ve hatta İstanbul'u bile kurtaramayacağını düşünüyordu. Bu şartlar altında edinilen tecrübeler, Rum'ların ancak genel bir konsil tarafından kabul edilecek bir kararla birleşmeye yanaşacaklarını göstermişti. Bunun için de böyle bir konsil İstanbul'da toplanamazsa (bu ihtimal bir an için düşünülmüştür), Rum'lar kendilerine uygun gelecek İtalya şehirlerinden birini tercih edeceklerdi. Bu yapılacak konsilin yeri konusunda Bâle, IV. Eugène ile anlaşamamıştı. Konsil azalarının çoğunluğu Avignon veya Bâle'de konsilin toplanması taraftarıydılar. Fakat Bâle kendi delegegelerini İstanbul'a göndermişti. Cesarini ve küçük bir azınlık ise, Rum'ların isteklerine cevap vermek için, bir İtalyan şehrini tercih eden Papa'nın yanında yer almışlardı. Diğer taraftan konsil babalarının uyumsuzluğundan cesaret kazanan IV. Eugène, Rum Patriğini, İmparatorunu ve yediyüz kişilik Rum delegesini, İtalya'ya getirmek üzere bir donanma kiralamış ve İstanbul'a göndermişti. Fakat Bâle'da aynı amaçla İstanbul'a birtakım gemiler göndermişti. İmparator, konsil yeri olarak Ferrare'yi teklif eden Papa'ya iştirak etmişti. Böylece Papa, 18 Eylül 1437'de Konsil toplantısını Bâle'den Ferrare'ye nakletmişti. Fakat konsil Babalarının çoğunluğu, bunu kabul etmiyerek isyan etmişlerdi. Birlik için toplanan Konsil, Ferrare'de 8 Ocak'ta başlamış ve Bâle konsilinin meşru bir devamı olarak kabul edilmiştir. Rum delegasyonu, başlarında İmparator VIII. Jean Paléologue (1425–1448), genel Patrik Joseph ve diğer üç doğu partikliğinin temsilcileri olduğu halde Mart'ta konsil yerine ulaşmışlardı. İmparator ise, kendilerinden askeri yardım beklediği Avrupa prenslerinin gelmesini ümid ederek

tartışmanın ertelenmesini arzu ediyordu. Ancak sadece birkaç Prens Konsile temsilci göndermişti. Diğer Prensler, daima Bâle Konsili taraftarı olmuşlar veya Papa ile Bâle Konsili arasında olan çatışmada tarafsızlıklarını ilân etmişleridi.

Konsilde Araf konusundaki neticesiz tartışmalar, Haziran'da başlamıştı. Ancak Rum İlâhiyatçıların bu konuda açık bir fikir sahibi olmadıkları görülmüştü. Kiew Metropoliti İsidore'un konsile katılmasından sonra, Filioque'un Kredo'ya ilave edilmesi tartışılmış ve bu konuda da bir anlaşmaya varılamamıştır. Lâtin İlâhiyatçılarının ve Rum delegasyonunun ikamet masraflarını Papa karşılayamadığı için; bu ağır masrafı üstlenmeye hazır olan Florance şehrinin teklifini Papa kabul etmek zorunda kalmıştı. Ferrare'yi kasıp kavuran vebadan dolayı da Papa 10 Ocak 1439'da konsili Florence'ye nakletmişti. İki kilisenin birleşmesinin ana engeli olan "*Kutsal Ruh*"un çıktığı yer konusundaki dogmatik tartışmalar Şubat'ta başlamış Haziran'a kadar devam etmişti. Efes'li Piskopos Marc, bu konuda Lâtin İlâhiyatçıların yaptıkları açıklamayı israrla reddediyordu. Ancak, İznik Metropoliti bilgin Bessarion ve diğer Rum yüksek papazlarının müdahalesiyle, Rum'lar, neticede bir formül kabul etmişlerdi. Buna göre, "*Kutsal-Ruh*" tabiatı ve cevheri içinde Baba'dan ve Oğul'dan aynı anda çıkmıştır ve devamlı da ikisinden birtek spiration'la tek prensip olarak çıkmaktadır. işte bu anlaşmada 10 Haziran'da ölen Patriğin ölümünden iki gün önce gerçekleşmişti. Diğer taraftan Araf, Evharistiya ve Roma'nın önceliği konularındaki tartışmalar oldukça uzamış, tehlikeli krizler'le zaman zaman kesilmişti. Fakat neticede Araf, Evharistiya konularında ittifak sağlanmıştır. Nihayet belirtilmesi gereken son nokta Roma Apostolik Kutsal Merkezinin ve Roma Piskoposunun tüm dünyaya karşı manevi üstünlüğe sahip olduğu hususuydu. Bizzat Roma Piskoposu (Papa), havarilerin reisi, Saint Pierre'in halefi olarak İsa'nın gerçek vekili, tüm kiliselerin şefi ve bütün Hristiyanların önderiydi. Aziz Pierre'in şahsında Roma'daki Papa'ya, İsa-Mesih tarafından, evrensel kiliseyi yönetmek, idare etmek, onu korumak yetkisi verilmiştir. İşte bu durumu, genel konsil faaliyetlerinde ve kutsal kararlarda görebiliriz. İki kilisenin birleşme kararı 6 Temmuz 1439'da iki kişi müstesna, mevcut tüm Rum'lar, Papa ve Lâtin piskoposları[8] tarafından imzalanmıştı.

Pek tabii ki Rum'larla, birleşmenin mutlu sonucu IV. Eugène için parlak bir başarıyı temsil ediyordu. Bu olay, sadece onun Bâle konsiline

[8] Konsilin Rum tarafının mütercimi olan Girit'li Rum Katoliği Abraham, Roma'lı Piskoposlarla müttefik olarak ve Rum geleneğine göre Florence Konsiline "VIII. Genel Konsil" adını vermiştir. Kardinal Reginald Pole ve Contarini, onların çağdaşları da aynı şeyi söylemişlerdir. Fakat bu hata XVII. yy. da neşredilen konsil kataloglarında düzeltilmiştir.

karşı kazandığı üstünlüğü değil, aynı zamanda Kilisede yasanın içine köklü değişiklikler sokmaya gayret gösteren Konsilci hareketin ilerlemesini de net olarak durdurmuş oluyordu. Artık Bâle Konsilinin asi üyeleri, konsilin Papa üzerinde üstünlüğünü boşuna haykırıyorlardı. Çünkü IV. Eugène'in düşmesi ve karşı-Papa olarak Savoie Dükü V. Félix'in seçilmiş olması, onların beklediği sonucu meydana getirmemişti. Çünkü Eugène buna karşı, asileri aforoz ederek kiliseleri Birleştirme işine devam etmişti. Yine diğer taraftan 22 Kasım 1439'da Ermeni Kilisesi de Roma ile birleşme kararı almıştı. Mısır Kıptileri de 4 Şubat 1442'de onları takip etmiştir. Ayrıca 1443 Eylül'ünde Konsilin Roma'ya nakledilmesinden sonra 1445 Ağustosunda Süryani kilisesi ile de birleşme sağlanmıştı. Geriye kalan Keldânîler ve Maronit'ler de Roma ile birleşmişler idi. Fakat herşeye rağmen Konsilin kapanış tarihi meçhul kalmıştı.

Bu arada IV. Eugène, Papalıkla Bâle âsileri arasında müteredditolan prenslerle birleşmeye devam ediyordu. Böylece, Konkordato imzalamalarla, Aragon'u, İskoçya'yı, Alman Prenslerini ve İmparator III. Frédéric'i elde etmişti.

Frédéric 1448'de Konsil azalarını Bâle'den kovmuş, Konsil azaları da Lausanne'a intikal etmişlerdi. Fakat 1449'da Papalarının işten el çekmesinden sonra, Bâle Konsilinin bu uzantısı başarısız olarak dağılmıştır. Böylece, yanlış ve tehlikeli bir doktrinde Papalığın zaferi, Rum'ların zaferi sayesinde tamamlanmıştı. Ancak, Roma'da ve Florence'da Rum'larla ve kiliselerle akt edilen birliğin devam etmemesinin sebeplerinden biri, Avrupalı Prenslerin bölünmüş olmasıydı. Diğer taraftan IV. Eugène, İstanbul'un savunması için Rum'lara yaptığı askeri yardım vaatlerini tabii ki unutmuyordu. Bunun için o, İmparatorun olmadığı bir anda, şahsen bir okçu birliği ile konuşmayı sağlamış ve 1442'de Césarini'yi, Polonya ve Macaristan Kralı Ladislas'a, Genes'lerin, Venedik'in, Sırbistan'ın, Transilvanie ve Jean Hunyadi'nin yardımlarıyla Türk'lere karşı bir Haçlı seferi organize etmesine yardım etmek üzere Orta Avrupa'ya göndermişti. Hemen birkaç başarı elde eden Haçlılar Bulgaristan'a girmişlerdi. Fakat 10 Kasım 1444'te Hristiyan ordusunun bozguna uğradığı Varna savaşı, İstanbul'a ve Rum'larla birleşmeye son darbeyi indirmiş ve Kral Ladislas ve Césarini öldürülmüştü.

Diğer taraftan Efes'li Marc, Rum Katoliklerin tehlikeli bir düşmanıydı. O, İstanbul'a İmparatordan önce girmiş ve Anti-Katolik fikirlerini rahipler ve halk arasında yaymaya başlamıştı. Bu durum karşısında pasif kalan imparatordan, Marc ve arkadaşları yararlanmışlardı. Birlik imzalayıcıları nazarında kaygı büyümüştü. Çünkü Batı'nın önemli takviyeleri gelmiyordu. Böylece birlik davası, aleyhte bir durum arzediyordu. Bu arada Papa, Yunanistan'a ve İstanbul'a Rum Katoliklere yardım etmek için yeni

Kardinalliğe yükselmiş olan İsiodre'i göndermişti. Bu zat Polonya ve Litvanya hakimiyeti altındaki Rus topraklarında, birliği sağlayamamış ve Moskova'dan kovulmuştu. Çünkü Polonya Piskoposları, Bâle Konsili taraftarlarıydı. Fakat ilginç detaylar ihtiva eden IV. Eugène'e sunduğu raporları birliğin yaşama şansının olduğuna işaret ediyordu. Bununla beraber VIII. Jean'ın halefi olan XI. Constantin, birliğe boşuna bağlı kalmış ve Rum Katoliklere boşuna cesaret vermişti. Çünkü Latinlerin kini millete öylesine yerleşmişti ki onun çabaları boşunaydı. Batı'nın yardımı, böylece anlamsız oldu ve Bizans'ın son imparatoru, Osmanlı İmparatorluğunun başşehri olacak olan şehrin savunmasında öldü. Önce birleşme taraftarı sonra onun amansız düşmanı olan Gennade Scolarius, Fatih Sultan Mehmed tarafından İstanbul'a yerleştirilmiş ve Florence Konsilinde ilan edilen birlik, İstanbul'da 1448'de toplanan bir konsil sırasında resmen geçersiz kabul edilmiştir.

KONSİL TEORİSİNİN KALINTISI: BEŞİNCİ LATRAN KONSİLİ (1512–1517):

Birleşme konsili, en azından batı kilisesinin kendisini kutlaması lazım gelen sürekli bir sonuç getirdi: Bu, papalığın perestijinin artması idi. Ancak Rumlar daima batı konsil mefhumuna muhalif olan geleneksel konsil kavramı taraftarıydılar. Onlara göre, bir konsilin genel konsil olabilmesi için, beş patrikliğin o konsilde temsil edilmesi gerekmektedir. Patrikliklerden birincisi olan Roma, Bâle konsilinde temsil edilmemiştir. Üstelik, Bâle konsilinde sadece piskoposların rey hakkının olduğu konusuna da saygı gösterilmemiştir. İşte daha pek çokları arasında bu tür mütâlaalar, Bâle konsilinin Rumlara önemli imtiyazlar teklif etmiş olmasına rağmen, Rumların kararını etkilememişti.

Bâle'deki zaferiyle takviye edilen, kilise içindeki papalığın önemi birçok kilise hukukçusu özellikle kardinal Torquemada tarafından belirtilmiştir. Ancak maalesef papalar, kilisenin başı ve uzuvları içinde ivedi reform çağrılarını hesaba katmamışlardır. Oysa Rönesansın fikirleri, kardinaller meclisine ve Roma piskoposlar senatosuna varıncaya kadar nüfuz etmişti. Bu arada, klâsik antikitenin hazinelerinin keşfi, Avrupanın kültürel gelişmesini canlı şekilde harekete geçirmişti. Bununla beraber, Edebiyatta ve klâsik sanatlarda ifade edilen düşünce ve kişisel faaliyet hukukları üzerinde yeniden durulması, özellikle kilise hayatı içinde derin bir ahlâki çöküş meydana getiren bir Hedonizm dalgasına yol açmıştı.

Artık, rönesansın papaları, kardinalleri ve piskoposları tarafından yapılacak bir reform beklenemezdi. Bunun için yeni konsil çağrıları, durmadan tekrarlanıp gidecekti.

Bâle konsilini yeniden diriltme çabaları, fiyasko ile bitmişti. Fakat birçok prens, konsilciliği papaları tehdit etme silahı olarak kullanıyorlardı.

Diğer yandan papalar, artan perestejlerinin karşısında yeni bir bölünme şeklinde dejenere olabilecek bir konsil toplama konusunda tereddüt ediyorlardı. İşte bu muhtemel tehlikeye karşı koyabilmek için II. Jules, V. Latran (1512–1517) konsilini toplamaya kendini zorunlu gördü. Oun esas hedefi, Fransa kralı XII. Louise'in önce 1511'de Pise'de, sonrada 1512'de Milano'da papa karşıtı bir konsil daveti yaparak Louise'in, ihtilâlci teşebbüslerini başarısızlığa uğratmaktı. Fakat bu, konsilin papa üzerinde teorik olarak üstünlüğünün yenilenmiş tehdidi olan bu davet, Jules'in halefi olan X. Léon tarafından çok çabuk bir şekilde ekarte edilmişti. Çünkü o, 1516 yılında XII. Louise'in halefi olan I. François ile her ikisinin yararına olan ve Latran konsili tarafından tasvip edilen bir konkordato imzalamışlardı.

Yine gayretli reformistler tarafından kiliseyi reform etme tarzı konusunda papaya, aşağıdaki şekilde sayısız tavsiyeler yapılmıştı: Latran konsili, pluralizm gibi (Gelirlerin bir tek şahsın elinde toplanması) en açık yolsuzluklara ve onur sahiplerinin ve diğer yüksek papazların gayr-i mukim durumlarına dokunmamıştı. Son oturum olan onikinci oturumda (5 Mart 1517) önce, toplanan dört oturum sırasında oylanan ve papalık fermanıyla yayınlanan kararlar, papalığın vergilendirme sistemini ıslah etmek; makamlara, lâik piskoposları seçmek, dinî eğitim ve vaaz üzerinde israr, dindarlık kredilerini (monts-de-piété) ve dinî eserlerin sansürü gibi konuları islah ve tavsiye konusunda, övgüye lâyık teşebbüslerde bulunulmuştur. Bununla beraber bu tedbirler yine de icraata sokulamamıştır. Çünkü X. Léon, asrın fikirleri ile bozulmuş olan papalık mensuplarının arasında reformist bir papa olmaktan uzaktı. Sarayın şatafatı, himaye ettiği çok sayıda dâhi sanatkârlar ve çok pahalıya alınmış olan sanat hazineleri, manevi iktidarın hâkim olduğu eski mutlu çağın geri geldiği imajını uyandırıyordu.

Böylece İngiltere ve Bohême'deki sosyal ve dinî savaşlara müteakip Wycliff ve Jean Hus'un aşırı öğretilerinin verdiği uyarılara dikkat edilmemişti. Bilâkis onlar, kilise hayatındaki gerilemenin ve yanlış yolda olan bir reformun sorumlusu görünmüşlerdi. Bu ihtilâlci teşebbüsler üzerindeki zafer o kadar kesin görünüyordu ki papalar, Bâle konsili babalarının ılımlı Hussite taraftarlarına verdikleri tavizleri veya Compactata'yı kabul etmeyi reddetmişlerdi. Yine Hussite'lere temelde katolik olmalarına rağmen, seçtikleri piskoposu takdis etme yetkisi de verilmemişti. Bu arada II. Paul tarafından kral Georges Porebrad aforoz edilmiş ve yeni bir savaşla tehdit edilmiştir. Oysa savaşlar, dinî hedeflerine ulaşmış, sadece orta Avrupada papalığa karşı hıncı artırmaya yaramıştı.

IV. TRENTE VE VATİKAN KONSİLLERİ

REFORMUN BAŞLANGICI:

Artık birçoklarının gözünde zevahire rağmen papalık sarsılmıştı. Çünkü, gerilemeyi durdurmak için hiçbir ciddi çaba gösterilememişti. Durum o kadar kötü idi ki ciddi bir sarsıntı, otoritelerin vicdanını uyandırabilir ve onları aksiyona sevkedebilirdi. Fakat sarsıntı o kadar köklü ve tehlikeli göründü ki onu önceden tahmin mümkün olmadı. Aslında buna Wittenberg üniversitesinde profesör olan rahip Martin Luther (1483–1546) sebep olmuştu.

Luther'ın ihtilâlci hareketi ile, ondan önce görülen aynı türden gösteriler arasındaki yakın ilişki, Jean Hus'un meydana getirdiği olaylara benzer olaylar sonucunda Martin Luther'in kilisesi ile açık ihtilafa girmesi olayı ile aydınlık kazanıyordu: Bu olayları, Roma Saint Pierre kilisesinin yapımı için induljans vaazındaki yolsuzluklar olarak gösterebiliriz. Yine burada, Hus'un eserinin ilk basımının, Luther'in kışkırtması üzerine basıldığının da belirtilmesi manidardır. Luther, Eck ile yaptığı tartışmalarda Constance'da mahkum edilen Hus'un mahkumiyetinin haksız olduğunu ilân etmişti. Yine, iman konusunda yegane otoritenin İncil olduğunu beyan eden Wicliff'in sözü, Alman reformisti Luther tarafından kabul edilmiştir.

Bütün bunlara rağmen aforoz edilen iki reformist, Luther'in isyanının ana nedeni değildir. Çünkü, insanın günahkâr tabiatı nedeniyle ve hıristiyan hümanistlerinin yazıları ile belirtilen Allah'ın mutlak yüceliği karşısında, insanın kurtulması imkânına derinden inanan vatandaşlarının endişesine katılan Luther, aradığı cevabı Pavlos'un Romalılara mektubunda bulmuştu: "Çünkü onda Allah'ın salâhı imandan imana keşfolunur; nitekim: "fakat salih imanla yaşayacaktır" diye yazılmıştır. (1, 17)

Luther'e göre sadece, Allah'ın vaadlerine mutlak bir iman, insanın kurtuluşunu sağlayabilecekti. İşte böyle bir yorumun mantikî sonucu, kilisenin, insanın kurtuluşu veya kurtuluşa ulaşmak için vasıta olarak gördüğü ayin, takdis merasimleri, indüljans gibi hayır işleri ve takdis vasıtaları Luther'e anlâmsız gibi görünmüştü. Ancak bir çoklarının gözünde bu gibi vasıtaların gerçekleşmesi belli bir takım yolsuzluklarla uzlaşmış vaziyetteydi. Bu vasıtaların yönetimi için rahip sınıfının aracılığı zarureti, Luther'in tüm mü'minleri rahipler gibi görmesini ifade eden vaazlarına başladığı zaman manasız görünmüştü. Aslî suçla tamamen bozulmuş ve

hür iradeden mahrum olan onun insan tabiatı doktrini, insanın sadece imanla kurtuluşa erebileceği kanaatını doğruluyordu. Ancak onun bu kanaatı, reform taraftarı ve Luther'in gayretlerini sempati ile takip eden çok sayıda hümanistin protestosuna sebep olmuştu. Bu hümanistlerin en büyüğü olan Erasme de Rotterdam, ateşli ifadelerle insan hürriyetini savunuyordu.

Gösterilen protestolara rağmen, mevcut sosyal düzensizlikler, Almanya'nın dinî ve politik hayatında papaz sınıfının müdahalesine karşı gösterilen milli tepki arzusu, asillerin kilise mülkiyetine el koyma temayülü köklü bir reform gerektiği şeklindeki genel arzu sayesinde Luther'in doktrini yayılmaya devam etmişti. Bunun için her taraftan yeni bir konsile davet sesleri yükseliyordu. Bizzat Luther'in kendisi, papanın elçisi ile kendisine verilen aforozu protesto ederek 1518'de ve 1520'de papaya baş vurarak daha iyi bilgi sahibi olmayı ve bir genel konsil toplamayı ümit ettiğini bildirmişti.

Papa X. Léon, Luther'in yazılarından (15 Haziran 1520) özetlenen kırkbir tezi, sapık ve yanlış olarak aforoz etmiş olmasına rağmen; bu aforoz bir konsil tarafından tasdik edilmedikçe kesinleşmiyordu. Diğer taraftan, Almanya'daki protestan devletler, Alman topraklarında hür bir konsil toplantısı istemişlerdi. Papa VII. Clément (1523–1534) ise, yeni bir Bâle olayı vuku bulmasından korkarak, bu konsil projesine karşı çıkıyordu. Çünkü Alman prensleri, bu konsil davetine papalığın kabul edemiyeceği şartlar koymuşlardı.

Bu durum, politik karışıklıklarla daha da komplike hale gelmişti. İspanya'nın, Hollanda'nın ve Almanya'nın sahibi olan imparator V. Charles (1519–1558), şefi olduğu Habsbourg evi tarafından yönetilen bir dünya imparatorluğunun temellerini atmakla meşguldu. Habsbourg'lar tarafından kuşatılmaktan korkan Fransa ise, İtalya'ya ayak basmayı denemiş fakat, I. François mağlup olarak Pauie'de 1525'de tutuklanmıştır. Fakat, V. Charles'in başarısı, deniz yoluyla yayılmayı düşünen İngiltere'nin ve İspanya'nın İtalya'yı kuşatmasından korkan papalığı, reaksiyona sevketmiştir. Pek tabii ki sonuçta Fransa, Avrupa ve Hıristiyan birliğine kati darbeyi vuran bir antlaşmayı Türklerle yapmak zorunda kalmıştır.

Bu durumda Almanya'nın sükunet içinde olmaması, Fransa'nın menfaati icabıydı. Bu vaziyet, Almanya'nın korkunç rakibi olan Charles de Habsbourg'un gücünü arttırıyordu. Diğer taraftan papa da, Almanya'da toplanan tüm konsillere Alman imparatorunun hâkim olmasından korkuyordu. İşte kararsızlık içinde kaybedilen bu yıllar esnasında Luther'in ihtilâlci reformu, Almanya'dan İskandinavya'ya ve Bohém'e kadar yayılmıştı. Ayrıca da Alman prenslikleri, imparatora karşı kendi çıkarlarını savunmak için Schmalkalden hattını oluşturmuşlardı.

TRENTE KONSİLİ (1545–1563):

III. Paul'un papalık makamına seçilişi sırasında (1534–1549) bir değişiklik meydana gelmişti. O, imparatorun ve kamuoyunun baskılarına boyun eğerek 1537'de Montoue'da bir genel konsil toplamıştı. Fakat bu konsil, aynı yıl Vicence'a nakledilmek durumunda kalmıştı. Fakat, Fransa'nın Alman devletlerinin ve nihayet imparatorun muhalefetleri nedeniyle konsil 1539 yılında hiçbir çalışma yapmaksızın askıya alınmıştır.

Aslında imparator, hiçbir sonuç vermeyen halka açık tartışmalarla: Protestanlarla bir uyum sağlamayı ümit ediyordu. Diğer taraftan Kardinal Contarini'nin Almanya'daki görevi başarısızlıkla sonuçlanmış ve bir defa daha yeni bir konsil toplamaktan başka çare kalmamıştı. İşte bu beklenen konsil, 1542 yılında gerçekleşmişti: konsil yeri olarak da Papa, Trente'ı seçmişti. Fakat yeni karışıklıklar bu konsilin açılmasını üç yıl kadar geciktirmişti. Yeniden Fransa ile savaş halinde olan imparator, Papanın protestolarına rağmen, Protestan devletlere bazı tavizler vermeye mecbur kalmıştı. Bu olay, 1544'te Crépy barış andlaşmasından sonra meydana gelmiş ve konsil yeniden 1544 Kasımında gelecek yılın Mart ayında toplanmak üzere davet edilmişti. Fakat yeni güçlükleri yenerek konsil, Aralık ayında ancak çalışmaya başlayabilmişti.

İmparator dogmatik tartışmaların meydana gelmemesi için ısrar etmiş ve hatta bundan dolayı reformlar bile oylanmayacaktı. Diğer taraftan Papa sapık doktrinlerin mahkum edilmesini ve Katolik doğmalarının tarifini, konsil babalarının ilk işi olarak görüyordu. Şahsen o, hısım ve akraba kayırıcılığından suçlu ve zevke düşkün olmasına rağmen, yine de köklü reformların zaruretine inanıyordu. İşte bu amaçla o, ahlâk ve entellektüel yönden yüksek din adamlarından meydana gelen ve ilk plânda Papalık mensuplarının reformunu hedef alan bir proğram hazırlamakla görevli Kardinal Carafa ve Kardinal Contarini tarafından yönetilen bir reform topluluğu meydana getirmişti.

Reform ve doktrinlerle ilgili kararların açıkça yürütülmesi konusunda ittifakla karar verilmiş; Constance ve Bâle Konsilinde, konsillerin teşkili ve seyri konusunda alınan prensipler reddedilmişti. Oy verme hakkına ise, sadece Kardinaller, Piskoposlar ve dini tarikat başkanları sahiptiler. Bunun için tüm problemler, önce ilâhiyatçılardan teşekkül eden komisyonlarda incelenmiş; daha sonra da onların kararları, oy hakkına sahip yüksek rütbeli Papazlar tarafından genel kurullarda tartışmaya açılmıştır. Bu genel kurullar daha sonra, tüm üyelerin katılacağı oturumlarda kabul edilecek olan kararların açıklanmasını yapacak delegeleri seçmişlerdir. Konsil oturumlarına yüksek rütbeli din adamlarından del Monte, Cervini ve Reginald Pole başkanlık etmişlerdir.

Şüphesiz konsilin dikkatini herşeyden önce Protestanlar tarafından reddedilen temel öğretiler üzerine çekmek mantıkî bir olaydı. Böylece, IV. oturumda, imanın kaynağı olarak İncil'le birlikte gelenekler de belirtilmişti. Ayrıca, ilham mahsülü kitapların kararı belirlenmiş, Vulgat veya İncil'in Lâtince tercümesi mevsuk ilân edilmiş ve kutsal metinlerin yorumu için, birtakım kaideler ortaya konmuştur. Daha sonra ise, "*aslî suçun*" Katolik mânâda tarifi yapılmış ve VII. oturumda "*manevi arınma olayı*" formüle edilmiştir. Manevi kurtuluşun yegane kaynağını İsa'nın liyakatlarından çıkaran Luther'in doktrinine karşı; ruhların kutsallaştırılmasını ilahî kutsallıkla gerçekleştirmek için tanrısal inayetle müşterek olan hür iradenin önemi üzerinde fazlaca durulmuştu. Daha sonra, Katolik Sakrementler doktrini incelenmiş ve VII. muhteşem oturum sırasında iyice belirlenmiştir. Bu oturum sırasında, özellikle vaftiz ve konfirmasyon ayini üzerinde durulmuştur. Teolojiyi ve özellikle kutsal kitap yorumunu ilgilendiren çok sayıda reform kararları V, VI, ve VII. oturumlara bırakılmıştı. Diğer kararlar kilise liyakatına sahip olanlara, ikamet görevini ve vaaz zaruretini hatırlatıyordu. Diğer bir yandan İtalyan yüksek rütbeli rahiplerin sayısı, otuzbirden altmışdörde yükselmiş ve gelen yedi tarikat başkanı da onların sayılarını bir hayli kabartmıştır.

Fakat istememesine rağmen Papa, konsilin Almanya topraklarında toplanmasına razı olmuştu. Ancak imparatorun, İspanyol yüksek rütbeli papazları vasıtasıyla müdahalesine; mevcut piskoposlar ve papanın delegeleri kızmışlardı. Bu arada 1547 baharında, konsilin VIII. oturumu sırasında ortaya çıkan salgın hastalıktan yararlanan delegeler, konsili Bologne'a nakletmek için teşebbüse geçmişlerdi. Bu teşebbüsten onuru kırılan imparator, onüç yüksek rütbeli din adamına Trente'da kalmayı emretmişti. Çünkü konsilin bir başka yere nakli, vakitsiz görünüyordu. Diğer taraftan, schmalkalden hattı ile savaş halinde olan imparator, Muhulberg savaşını 24 Nisan 1547'de kazanmış ve kendisini Almanya'nın hakimi hissederek, konsil babalarının Trente'a dönmelerini israrla istemişti. Çünkü Protestanların, Papalık topraklarında bir konsile katılmaları imkansızdı. Ayrıca imparator, Papadan IX. ve X. oturumlarda alınan kararların neşredilmemesi vaadini de almıştı. V. Charles, askeri zaferinden yararlanarak Protestanlara, bazı tavizler vererek geçici bir uzlaşmaya (Modus Vivendi) varmak istemişti. Augsbourg uzlaşmasıyla, Hristiyanlara Communion ayini iki çeşit takdim edilmiş ve rahiplere de evlenme izni verilmişti. Bu kararlar, konsil çalışmalarına başlayıncaya kadar kanun kuvvetine sahip olacaktı. İşte bu tedbirlerden hoşnut olmayan III. Paul, konsili 13 Eylül 1549'da askıya almıştı. Fakat iki ay sonra öldüğü için yeni Papa III. Jules (1550–1555) (bu adam Kardinal del Monte iken konsil başkanı idi) imparatorun israrlarına boyun eğerek konsili yeniden 14 Kasım 1550'de toplantıya çağırmıştı. Trente Konsilinin bu ikinci devresinde altı

oturumu (1 Mayıs 1551'den 28 Nisan 1552'ye kadar) önceki oturumlardan çok farklıydı. Çünkü Fransa ile imparator arasındaki savaşlar nedeniyle, hiçbir Fransız yüksek rütbeli papaz, konsile gelmemiş ve İspanyol piskoposları da tarafsızlıklarını devam ettirmişlerdi. Üç Alman piskoposu ve Mayence'li Treves'li ve Cologne'lu seçmen prensler, on piskopostan sonra konsile katılmışlar ve ayrıca imparator, Protestan delegelerin de konsilde hazır bulunmasını talep etmişti. Konsil babaları, bunların konsile iştiraklerinden önce, Bologne'daki iki oturumda hazırlanan Sakrement'ler üzerinde tartışmaya devam etmiş ve XIII. oturumda, Evharistiya da İsa'nın hazır olması konusundaki kararları neşretmişlerdir. Yine onlar Tövbe Sakramenti ve son yağlama (extrême-onction) konularında Katolik doktrini belirlemişlerdir. Ayrıca, bu oturumlar sırasında reform kararları, ruhban sınıfının disiplini ve kilise liyakatlarının tevdi konularını ilgilendiriyordu. Yine de neticede, bazı piskoposların istekleri tatmin edilmemiş ve delegeler, papalık mensuplarının imtiyazlarının kısıtlanmasını görmekten korkmuşlardı.

Şüphesiz Protestan delegelerle yapılan tartışmalar 1551 Ekim'inden 1552 Mart'ına kadar hiçbir sonuç vermeden devam etmişti. Çünkü Protestan delegeler, daha önce konsil tarafından belirlenen bütün tartışma konularının yeniden ele alınması, konsilin Papa üzerindeki üstünlüğü, papaya bağlılık konusunda konsil üyelerinin mutlak bağımsızlığı gibi, konsil babaları tarafından kabul edilmeyen bir takım öneriler sunuyorlardı.

Ancak politik olaylar, bir defa daha bu tür tartışmalara son vermişti. Çünkü, imparatorun müttefiki olan saxe seçmeni, imparatordan desteğini çekerek Fransa ile birleşmiş ve Tryol üzerine yürümüştü. Olayların beklenmedik şekilde gelişmesi karşısında şaşıran imparator, Innsbruck'dan kıl payı ile kaçmış ve ölmek üzere olan konsil başkanı Kardinal Crscenzio'nun direktiflerinden mahrum kalan konsil, çalışmalarını iki yıl ertelemiştir.

Fakat Trente'da konsilin üçüncü defa toplanabilmesi için iki yıl değil, on yıl geçmişti. Beşinci Charles, Protestanlarla anlaşmak zorunluluğunu hissetmiş ve Augsbourg andlaşması (1555), Katolik devletlerle Protestan devletler arasındaki hukuk eşitliğini ve tebalara imparatorlarının dinini empoze eden "*Cujus Regio İllius Etreligio*" gibi Hristiyan olmayan bir prensibi kesin olarak kabul etmişti. Böylece, Almanya'da dini birliği yeniden kurma çabalarının faydasızlığına inanan ve bu konuda sükutu hayale uğrayan Charles, Almanya'da 1556'da Avusturya'lı kardeşi I. Ferdinand lehine; İspanya, İtalya ve Hollanda'da ise oğlu II. Philippe (1556–1598) lehine işten el çekmişti. Diğer yandan, insanlar ve devletler üzerindeki mutlak otoritesine güvenen IV. Paul (1555–1559), Sinod lehindeki tüm çağrılara kulak tıkayordu. Kilise reformunu gerçekleştiren enerjisine daya-

narak ve özellikle engizisyon sayesinde eş-dost kayırıcılığını benimsemiş, II. Philippe ve I. Ferdinand ile mücadeleye girişmişti.

Onun halefi olan IV. Pie (1559–1565) ise, Papalığın ve Katolik kilisesinin hamisi rolünü oynayan Philippe'in iddialarını endişe ile takip ederek, Habsbroug'lar karşısında tavır değiştirmiştir. Kardinal ve Milan Piskoposu yaptığı yeğeni Charles Borromée tarafından desteklenen Papa, ciddi bir reforma karşı değildi. (Onun hısım kayırıcılığından kilise mutluluk duymuştur.) Üstelik Fransa'da Kalvinizm'in ilerlemesi de (Kalvin'in doktrini İsviçre'den, Macaristan'a ve Polonya'ya kadar yayılmıştı) Fransa'da Katolikliği kurtaracak yegane vasıta olan konsilin yeniden toplanmasını ivedi hale getiriyordu. Bunun için 29 Kasım 1560 tarihli bülteniyle IV. Pie Trente konsilinin üçüncü devresini açıyordu. (18 Ocak 1562'den 4 Aralık 1563'e kadar. Yani onyedinci oturumdan yirmibeşinci oturuma kadar). Fakat hala çok sayıda karışıklıklar, konsilin açılmasını geciktiriyordu. Protestanların konsile katılmayı reddetmelerine rağmen I. Ferdinand, bir başka Alman şehrinde yeni bir konsili takdim ettiği takdirde, Protestanların kararlarından vazgeçeceklerini ümit ediyordu. Ayrıca, Fransa Krallığı da yeni bir konsilden yana idi. Fakat o, konsilin Trente'da toplanması yanaydı. Ancak Papa, konsil daveti çağrısında toplantı yerini bildirmemişti. Fakat o, bu toplantıyı önceki iki toplantının bir devamı olarak kabul ediyordu. İşte bu konudaki problem Augsbourg andlaşmasına saygı göstermemekle itham edilmekten korkan Alman piskoposlarının çekimserliği ile çözülmüştür.

Papa, konsil başkanı olarak kardinal Gonzaga'yı tayin etmişti. Ona, dört kardinal yardımcı olacaktı. Ancak yeni güçlükler ortaya çıkmıştı. I. Ferdinand, protestanlığa, yeni iltihaklardan korkarak, rahiplerin evlenmesinin ve comunion âyininin iki tür altında icrasının yasalaşmasını istemişti. Diğer taraftan papalıkta daha çok bağımsız olmak için, İspanyol ve Fransız piskoposları, piskoposluğun tanrısal hukuklu bir tarifinin yapılmasını istemişlerdi. Bu istekler, âyinin kutsal karakteri konusunda katolik öğretiminin belirlediği XXI. ve XXII. oturumlardan sonra derhal sahneye çıkmıştı. Comunion âyininin iki tür altında icrası lehindeki Ferdinand'ın isteği ise, papanın kararına bırakılmış, o da bazı Alman ve Habsburg topraklarında bunun tatbikine razı olmuştu. Fakat bu taviz, beklenen sonucu meydana getiremediği için bir müddet sonra geri alınmıştı.

Fakat durum, kardinal Gonzaga'nın ölümünden sonra konsil başkanı olan kardinal Morone tarafından kurtarılmıştı. Yeni başkan, imparatoru teskin etmiş, Fransız ve İspanyol piskoposları ile anlaşmış nihayet konsilin üçüncü devre oturumunu 14 Temmuz 1563'te açmıştır. Ordre Sakramenti ve hiyerarşi konusundaki katolik doktrin ilân edilmiş, kilise liyakâtı sahiplerinin ikamet mecburiyeti karara bağlanmış, rahip sınıfının eğitimi için seminer düzenlenmesi kabul edilmiştir.

Yine Morone, imparatora, diğer prensliklere, Fransız piskoposluğuna, İtalyan piskoposlarına ve yüksek rütbeli din adamlarına bağlı olarak ileri sürülen çok sayıdaki reform isteklerini hal yoluna koymasını bilmiş ve bunun için konsilin tasvibine kırkiki madde sunulmuştur. Hatta konsilin son iki toplantısı bu maddelerin görüşülmesine tahsis edilmiştir. Bu maddeler, piskoposların atanmalarını düzenliyor, onların görevlerini ve bilhassa piskoposluklarını, ziyareti belirliyordu. Ayrıca yıllık piskoposluk Sinodlarının ve her üç yılda bir bölge Sinodlarının toplanmasını emrediyordu. Yine bu maddeler, katedral meclislerini reforme ediyor, böylece din adamlarının tayini için bazı prensipler getiriyor, özellikle onlara düşen vaaz etme vazifesi üzerinde ısrarla duruyordu. Bunlardan başka, manastır hayatı ile ilgili olarak da birkaç karar oylanmıştı.

XXIV. Oturum sırasında evlenmenin dinî karakterine işaret edilmişti. Diğer yandan Tametsi kararı, bölge din adamlarının, iki şahid huzurunda icra ettiği evlenme merasiminin meşru olduğunu belirtiyordu. Bu konsil kararları, yüzseksen dokuz piskopos, ondört kilise başkanı ve tarikat lideri tarafından imzalanmış ve 28 Ocak 1564'te papa tarafından onaylanmıştır. [9]

Bu kararların mevsuk bir yorumunu meydana getirmek için IV. Pie hâlâ mevcut olan bir komisyon kurmuştur. Onun halefi olan V. Pie, kararları bütün piskoposlara göndermiş ve konsilin dogmatik kararlarını özetleyen "*Roma Din Kitabı*"nı bölge papazlarına göndermek üzere neşretmiştir. Bunun yanında ayrıca, gözden geçirilmiş bir dua kitabı ve katolik dua kitabı da neşredilmiştir.

Yine de Trente konsili, Luther, Calvin ve diğer reformistler tarafından meydana getirilen dinî bölünmeleri ortadan kaldırmaya muvaffak olamamıştır. Bununla beraber bu konsil, kilisenin bizzat kendi kendini reforme edebileceğini ve onun ruhani hayatının kirlenmediğini isbat etmiştir. Aslında bu konsil, batı kilisesinin en önemli olaylarından birini teşkil eder. Çünkü bu konsil, katolik gerçekleri, açıkça tarif etmiş, reform kararları ile kilise hayatını, ortaçağdan oldukça farklı olan bir devrin ihtiyaçlarına

[9] Konsildeki tartışmalar sırasında Fransız ve İspanyol piskoposları V. Latran konsilini, genel konsil olarak kabul etmeyi reddetmişlerdi. Konsil problemlerinin iki uzmanı olan Jacobazzi ve Ugoni "Genel Konsil" listelerinde I. ve II. Latran konsilinde Bâle konsilini zikretmeyi unutmuşlardır. XVII. yüzyılda kardinal Bellarmin, modern kilise hukukçularınca da benimsenmiş olan Trente konsilini XIX. genel konsil olarak sayma geleneğini getirmiştir. Bugün buna XX. genel konsil olarak I. Vatikan konsili ilâve edilmiştir. Burada belirtilmesinde yarar vardır ki, bu rakamın tesbitinde papanın hiçbir kararı müessir olmamıştır. Kitabın başında da belirttiğimiz gibi bir konsilin "Genel Konsil" olarak kabulü konusu, henüz derinlemesine incelenmiş değildir. Yine de belirtmekte yarar vardır ki, konsil çalışmalarının nâşirleri, genelde 869–870'de toplanan VIII. Genel Konsil adını verdikleri konsilden sonra "Genel Konsillere" bir sıra numarası vermemişlerdir.

adapte etmiştir. Böylece, hiyerarşinin ve imanın katolik kilisesinin geleceğine olan yenilenmiş güveni, karşı-reform ve özellikle yeni ülkelerde Cizvitler (Jésuites) tarafından teşkilatlandırılmış olan misyonerlik faaliyetleri ile kendini göstermiştir. Artık "*Konsil Teorisinin*" son yankıları, kilisede papalığın rolü hakkındaki konsil babalarının beyanatları ile, boğulmuş oluyordu. Çünkü bütün konsil kararlarının papa tarafından tasdik edilmesi olayı, papanın, konsil üzerindeki üstünlüğünü isbat etmiş oluyordu.

TRENTE KONSİLİNDEN VATİKAN KONSİLİNE:

Kilise içinde papanın yüce mevkiinin sağlamlaşması için yeni bir konsil davetinden önce, üçyüz yıla yakın bir zaman geçmiştir. Bu arada otuz yıl savaşlarından sonra (1648), batı kilisesinin iki ayrı gruba bölünmesi de kaçınılmaz hale gelmişti. Ancak karşı-reform hareketi protestanlığın Avusturya, Macaristan, Almanya ve Polonya'da ilerlemesini durdurmuştu. Katolik doktrin üzerinde Luther ve Calvin'in doktrinlerinin tesiri Jansenism hareketinde görüldüğü gibi, Fransada ve Hollanda da sadece sofular (Dévots) dairesinde sınırlı kalmıştı. Böylece dinî gerilim azalmış, düşünce tarzları gün geçtikçe daha toleranslı hale gelmiş fakat gittikçe dinî problemlere karşı lâkaytlaşmıştır.

Bunun için XVII. ve XVIII. yüzyıllar tüm Avrupa monarşilerinde mutlakiyetin kuvvetlenmesiyle devlet mefhumunun lâikleşmesiyle karakterleşmiştir. Politik felsefe içinde vasıflandırabileceğimiz faydacılık cereyanı, artık kilisede sadece vatandaşların devlete karşı görevlerini ifaya yardım eden bir organizma görevi yapıyordu. İşte kurulmuş kiliseler meydana getirmek ve onları Roma'nın her çeşit müdahalesine karşı koruma temayülü buradan kaynaklanıyordu. Fransız Gallicanizmi, Alman Fébronianizmi ve Avusturya Joséphizmi, gelişimi dikkat çekici bir şekilde açıklamaktadırlar.

Bu yeni temayüller, İngiltereden tüm avrupaya yayılan Aydınlanma çağına özgü fikirlerle desteklendikçe daha tehlikeli hale geliyor ve imanla akıl arasında açılan çukur, Rönesans ve Rerofmla genişliyordu. Diğer yandan, felsefedeki ve maddi ilimlerdeki ilerlemeler, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da doruk noktasına ulaşan ve dünyayı allak bullak edecek olan Fransız ihtilâlinin ilk tohumlarını saçan bu gelişmeyi, hızlandırmıştı.

Böylece Fransa meşrutiyetçi dönemlerinin hatalarını pahalı bir şekilde ödeyecek ve kilise prensliklerinin lâikleşmesi (1803) Alman kiliselerinin geleneksel yapısını ebediyyen sarsacaktı. Çünkü anayasal ve demokratik hükümetlerin 1848 ihtilâline varan yeni fikirleri, birçok ülkelerdeki kiliselere daha çok hürriyet vermiş; fakat ilimlerdeki ilerlemeler ve maddi alandaki refah, Liberalizm, Pozitivizm ve Materyalizm gibi dinî hayat için

tehlikeli doktrinlerin doğmasına neden olmuştur. Ayrıca endüstriyel ilerlemenin meydana getirdiği sosyal problemler, kiliseye düşman olan Sosyalizmin ve Komünizmin asıl problemleriydi.

Papa IX. Pie (1846–1878), bu doktrinlerin katolik imanının safiyeti için gösterdikleri tehlikeyi farketmişti. Ancak o, doktrin konusunda papalığın çok yüksek yüce otoritesinin de bilincinde idi. İşte bunun için 1854'de Roma ile uyum içinde olan tüm piskoposlarla istişare ettikten sonra, bu imtiyazı kullanmış ve Hz. Meryem'in insan ilişkisi olmadan hamileliğini, vahyedilmiş bir dogma olarak ilân etmiştir. Ayrıca zamanın belli başlı doktrinel hatalarının bir kataloğunu yapmak üzere bir komisyon kurmuş *Syllabus* denen günahlar listesi 8 Aralık 1864'te böylece meydana gelmiş ve bütün piskoposlara bir genelge olarak gönderilmiştir. Bu genelgede çok önemli seksen yanlış doktrin mahkum edilmişti. Bu doktrinler arasında özelikle Panteizm, Rasyonalizm, Dinî İlgisizlik, Tabiatçılık, Ahlak ve evlenme konularındaki yanlış görüşler, Komünist fikirler, Devlet ve Kilise ilişkileri konusundaki yanlış kavramlar yer alıyordu. Fakat Syllabus'da, modern kültür için bir tehdit gören liberaller tarafından şiddetle haksız şekilde eleştirilmiştir. Çünkü Syllabus olayı, hıristiyanları yanlış doktrinlerden koruma hareketinden başka birşey değildi.

Diğer taraftan Syllabus'u neşreden papa, yeni bir genel konsil toplama fikriyle de meşguldu. Kardinallerinden ve piskopaslarından bazılarıyla istişareden sonra, Saint Pierre'in ve Paul'un şehadetlerinin yıl dönümünde Romada toplanan beşyüz piskoposa papa niyetini açıkça bildirmiş ve 29 Haziran 1868 bülteniyle gelecek yıl 8 Aralık 1869'da Roma Saint Pierre kilisesinde olacak olan konsilin davetini yapmıştı. Fakat ortodoks patriklerinin, konsile iştiraki reddetmeleri ve protestanlara, katolik olmayanlara davet için yazdığı açık mektubun cevapsız kalması olaylarının önünde, papanın konsil projesi başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Konsil çalışmalarının iyi yürümesi için papa 1865'te kardinallerden oluşan özel bir komisyon kurmuştu. Bu komisyonun kontrolünde, altı alt komisyon, *dogma*, *kilise disiplini*, *dinî tarikatler*, *doğu kiliseleri*, *misyonerler*, *kiliseye ait politik işler* ve *konsil esnasında riayet edilecek merasimler konusunu* incelemişlerdir. Alt komisyonun hazırlık çalışmalarına iştirak etmek üzere seçkin ilâhiyatçılar davet edilmişlerdir. Papa, beş kardinali başkan olarak atamıştır. Bunların başında daha sonra hasta düşen kardinal Reisach vardı. Sonra onun yerini kardinal Angelis almıştı. Saint-Pölten piskoposu olan J. Fessler'i papa, sekreter olarak atamıştı. Bunlardan başka diğer sorumlu şahısları da atadı. Bütün konsil üyeleri Postulatis komisyonu tarafından incelenecek olan bir takım öneriler teklif edecekler, projeye veya taslağa dahil edilmeden önce, papa tarafından tasvip edilecekti. Önceden basılmış olan projenin muhtelif metinleri, bir kardinalin başkanlık ettiği

tüm babaların oluşturduğu bir kurul tarafından ele alınacaktı. Eğer teklif edilen metinler, iman, disiplin, dinî tarikatler ve doğu kiliseleri ile ilgili problemleri incelemekle görevli kurullar veya alt komisyonlar tarafından tasvip edilmezse; genel kongrede ıslahat önerileri sunulacak ve itirazlar incelenecekti. Nihaî oylama, papanın başkanlık edeceği açık oturum sırasında olacaktı. Oylamaya yetkili olanlar, sadece kardinaller, piskoposlar, Nullius şefleri (Yargılama piskoposlukları hariç), Kurul başkanları ve dinî tarikat şefleri idi. Ayrıca, katolik devlet başkanlarına hiçbir özel davet de gönderilmemişti.

I. VATİKAN KONSİLİ (1869–1870):

Papa'dan yeni bir konsil toplamasını isteyen çok sayıda piskopos; ona "*Papa'nın yanılmazlığı*" konusunun da belirlenmesini görmek ümidlerini izhar etmişlerdir. Konsil çağrısının yapıldığı bültende bu konuda hiçbir şey zikredilmemesine rağmen, İtalya ve İspanya'nın Roma'ya bağlı piskoposlarının bunu arzu ettikleri biliniyordu. Cizvitlerin 6 Şubat 1869 tarihli "*Civilta Cattolica*" dergisinde anonim bir makale, toplanacak konsilin, belli başlı hedefinin Syllabus'da gösterilen doktrinlerin mahkum edilmesi ve papanın yanılmazlığının (İnfaillibilité) ilân edilmesi olduğunu açıklamıştı.

Ancak bu haber, liberal katolikler nezdinde çok şiddetli protestolara neden olmuş ve meşhur kilise tarihçisi Döllinger, Roma'ya bağlı olanlara (Ultramontanisme) karşı, şiddetli bir hücumla cevap vermişti. Diğer taraftan Paris'te, Sorbon dekanı Mgr Maret çok endişeli görülüyordu. Fakat bu görüş, Fransız yazar Louis Veuillot, Westminster piskoposu Mgr Manning ve Malines piskoposu Mgr Déchamp tarafından savunulmuştu. Yine Baviére başkanı Hohenlohe, bir sirkülerle lâik iktidarları papanın yanılmazlığı ilânına karşı müşterek bir aksiyona davet edecek kadar ileri gitmişti. Fakat lâik iktidarlardan hiçbiri, kiliseyle bir anlaşmazlığa girmeyi arzu etmiyordu.

Paris piskoposu Mgr Darbois ve Orleans piskoposu Dupanloup "*Papanın yanılmazlığını*" kabul ettikleri takdirde, bunun ortodokslar ve protestanlar nezdinde meydana getireceği sonuçlardan korkuyorlardı. Bu yanılmazlık konusunu yersiz bulan Alman ve Avusturyalı piskoposların çoğunluğunun tutumu da bunun gibiydi.

Ancak yine de konsil, tesbit edilen tarihte Saint Pierre kilisesinde toplanmıştı.[10] Toplantıda yediyüz yetmişdört piskopos hazır bulunmuştu.

[10] I. Vatikan konsilinin açılış merasimi, benzer toplantılardaki geleneksel şatafatı yeniden canlandırıyordu. Papanın ve kardinallerin iştirak ettikleri muhteşem âyinin sonunda, konsil sekreteri İncili açık olarak mihraba koymuştu. Bu jest, ilk genel konsilin akabinde Roma senatosu masasının önünde yükselen zafer heykelinin yerine konan İncili

Katolik imanı projesi 28 Aralık'taki genel kurulda yapılan ilk tartışma sırasında çok şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir. Sonraki aylarda bu iman projesi, alt komisyon tarafından yeniden gözden geçirilmiş ve yeni metin 24 Nisan 1870'de üçüncü oturum sırasında altıyüz altmışyedi oyla kabul edilmiştir.[11] Bu ilk dogmatik yasa, onsekiz kararı ihtiva eden dört bölüme ayrılmıştı. Bunlar, *kişileşmiş bir Allah'ın varlığını*, *vahyin zaruretini*, *imanın özünü*, *ilimle iman arasındaki ilişkileri* ele alıyordu.

Bu arada konsil babaları, zamanlarını kilise reformu konusundaki tartışmalara hasrediyorlardı. Bu konuda sayısız öneriler verilmiş ve tartışılmıştır. Kardinaller meclisinin ve Papalığın eleştirileri gelişmiş, Roma'da kilise işlerinin aşırı merkezileşmesine karşı birtakım şikayetler formüle edilmiş ve bazı piskoposlar, projenin onların haklarından değil; sadece onların ödevlerinden bahsettiğine işaret etmişlerdir. Doğulu piskoposlar ise imtiyazlarına ve geleneklerine saygı gösterilmesini istemişlerdir. Sonra da Dua reformu teklif edilmiştir.[12] Böylece bütün Hıristiyanlar için kısa bir din kitabı hazırlanması problemi ortaya çıkmıştı. Bu konudaki projeler, alt komisyonlara havele edilmiş ve bu konu yeniden kaleme alınarak Mayıs ayında tartışması yapılmıştır. Fakat, maalesef bunların hiçbiri oylamaya ve neşre hazır bulunmamıştır. Aralarında bazıları ve tartışma sonuçları yine de kilise hukukunu yeniden tedvinle görevli kilise hukukçuları tarafından kullanılmıştı.

---

hatırlatmaya yönelikti. Piskoposlardan biri tarafından söylenen resmi yeminden sonra, bütün din adamları, oturuma başkanlık eden papaya saygı göstermişlerdi. Daha sonra, kutsal-ruh ve azizler duası okunmuştu. Aynı usule daha önce, Viyana konsilinde de riayet edilmiştir. Sonra, II. Lyon konsilinde, Viyana konsillerinde ve Trente konsillerinde olduğu gibi İncilden yetmiş havariye gönderilen kısım okunarak (Luka X: 1-16) nihayet papa, konsil haberini verdiği nutkundan sonra Viyana konsilinde yapıldığı gibi Veni Creator'u ve kutsal ruhun hazır olması duasını okudu. Bu merasime, daha sonraki konsillerde de riayet edilecektir.

[11] 3 Ocakta yapılan VI. Genel Kurul toplantısı sırasında konsilin korkunç çocuğu olarak kabul edilen Savannah, daha sonra Floride piskoposu olan Verot, insanın menşei konusundaki tartışmalar sırasında siyahların da ruhu olduğunu, onların da beyazlarla eşit olduğunu bildiren bir madde eklenmesini teklif etmişti. Aslında bu müdahale Amerikan iç savaşının bir yankısı olarak çınlamıştı.

[12] 27 Ocak'ta yapılan XVII. genel kurul sırasında Vèrot Büyük Konstantin'in I. Sylvestre tarafından vaftiz edilmesi gibi efsanelerin (Dua Derslerinden) temizlenmesini istemiştir. Yine o, kilise babalarından alınan derslerin dikkatli bir seçiminin yapılmasını da istemiştir. Bu sırada o, başkan tarafından kutsal babalara karşı daha saygılı olması konusunda uyarılmıştı. En çalkantılı geçen oturum 22 Mart'taki XXXI. oturum olmuştu. Bu oturumda, piskopos Strossmayer, tüm modern itizalleri protestanlığa bağlıyan taslak cümlesinin çıkartılmasını teklif etmiş ve birçok protestan'ın İsa'yı samimiyetle sevdiğini, ancak iyi niyetle yanıldıklarını belirtmiştir. "Ahlâki Birlik" problemini ortaya attığı zaman, genel yuhalamaların önünde salonu terke mecbur kalmıştı. Bu arada şöyle sesler geliyordu: Bu bir ikinci Luther'dir. Defolsun. İşte, bu konsilin yegane hareketli sahnesi olmuştur.

"*Katolik İmanı*" üzerindeki tartışmalar boyunca, konsil babaları özellikle ikinci dogmatik konu olan "*İsa'nın Kilisesi*" isimli konunun tartışması sırasında çözülecek olan "*Yanılmazlık*" problemi ile meşgul edilmişlerdir. Bu arada çok az piskopos "*Papa'nın Yanılmazlığı*"na itiraz etmişlerdi. Fakat piskoposların beşte biri, bunu bir iman maddesi haline getirmenin uygun olmıyacağını düşünüyor, liberal katoliklerin dinden dönmesi, katolik, protestan, ortodokslar arasındaki uçurumun derinleşmesi ve başbakan Bavarois'in başvurusunda olduğu gibi hükümetlerle kilise arasındaki ilişkilerin tehlikeye girme riskini doğuracağını düşünüyorlardı. Azınlığın şefleri, yüksek ve bilgin papazlardı ve önemli piskoposlukların piskoposları idi. Meselâ, Fransa'da Paris piskoposu Darbois ile Lyon piskoposu Ginoulhiac, Orleans ve Saint-Brieuc piskoposları olan Dupanloup ile David; Almanya'da ise Rottenburg piskoposu olan Hefele ve Mayence piskoposu olan Ketteler, Avusturya, Macaristan'dan ise Viyana kardinalleri ve piskoposları, Prague piskoposu Rauscher, Kalocza piskoposu Schwaertzenberg Haynald ve Hırvat enerjik piskoposu Diakovo'lı Strossmayer; Amerika'da Saint-Louis piskoposu Kenrick, Cincinati piskoposu Purcell ve Savannah piskoposu Vèrod; Kanada'da Halifax piskoposu olan Connolly, İngiltere'de Clifton piskoposu olan Clifford İrlanda'da ise Tuan piskoposu Mac Hale bunların arasında idi. Genelde Alman, Avusturya ve Macaristan Piskoposlarının büyük çoğunluğu "*Papa'nın Yanılmazlığı*" tarifine muhaliftiler. Yine konsildeki Fransız üyelerin üçte biri, Amerikalı azaların yarısı, üç Kanadalı ve tahminen içlerinde Milan piskoposunun da bulunduğu yedi İtalyan rahibi de buna karşı idiler. "*Papa'nın Yanılmazlığını*" kabul edenlere gelince bunların başında Kardinal Manning ve Piskopos Dechamps, konsil kanaatini işlemeye başlamışlardı. Neticede isteklerini destekleyen üçyüzseksen imza toplamışlardı. Azınlıktaki muhalefetin topladığı imza sayısı ancak yüzkırka ulaşabilmişti.

İlk dogmatik proje üzerinde ve disiplin konuları konusundaki tartışmalar, tartışma kurallarının yeniden gözden geçirilmesinin konsil çalışmalarının iyi bir şekilde yürümesi için gerekli olduğunu göstermişti. Neticede 22 Şubat'ta yeni bir konsil prosedürü, Papa tarafından devreye sokulmuştu. Buna göre, ıslah projeleri genel kurulda tartışılmadan önce alt komisyonlara havele edilecekti. En az on konsil babası bir konudaki tartışmaların kapanmasını talep ettikleri vakit kurul başkanı, öneriyi oylayacak, eğer çoğunluk karşı ise, tartışmaların bitmesini isteyebilecekti. Küçük bir azınlık, tartışmaların önemli bir şekilde kısaltılmasından endişe ederek bunu protesto etmişler fakat bir sonuç alamamışlardır.

Konsil oturumları, kapalı cereyan etmesine rağmen; konsil babalarının çoğunluğunun "*Papa'nın Yanılmazlığını*" kabul niyetinde oldukları haberi İtalya dışına yayılmıştı. Bu haberin meydana getirdiği protesto fırtınası

muhalefetteki azınlığın korkularını doğrular mahiyette görülmüştü. İngiltere'de bizzat Newman, korkularını bir mektupla Birmingham piskoposu olan Ullathorne'e bildirmişti. Fransa'da Montambert, ölüm döşeğinde ateşli bir ihtar neşretmiştir. Fakat bu konuda en cesur hücüm Almanya'da Döllünger'den gelmişti. Ayrıca bir çok hükümet bu durumu protesto etmiş ve Avusturya ise böyle tanımın kabülünün kilise-devlet arasındaki ilişkileri bozacağını belirten bir uyarıyı Roma'ya göndermişti.

Papa ve piskoposların çoğunluğu ise bu konuda kararlıydılar. "*İsa'nın Kilisesi*" konusundaki tartışmalar da alt komisyonlardaki hazırlık çalışmalarından sonra 13 Mayıs'ta başlamıştı. Bu tartışmalar 3 Haziran a kadar devam etmiştir. Şüphesiz belli başlı tartışma konusu "*Papanın önceliği*" ve "*yanılmazlığı*" konusuydu. Neticede, otuzdokuz konuşmacı papanın yanılmazlığı lehinde söz almış ve yirmi altısı aleyhte konuşmuştur. Diğer kırk piskopos daha konuşacaktı. Fakat, yüzelli Konsil babası, genel tartışmanın kapanmasını teklif ettiği için çoğunluk, azınlığın protestolarını hesaba katmadan bu öneriyi oylamıştı. Papa'nın "*üstünlüğü ve yanılmazlığı*" aleyhinde konuşan en meşhur hatipler arasında Amerikalı Vérot ile Kanadalı Connoly vardı. Yine Baltimore'lu Spalding, azınlık tarafından kabule şayan bir formül bulmayı deneyerek "*Papanın üstünlüğünün ve yanılmazlığının*" lehine konuşmuştu. Kırk yüksek rütbeli rahipten biri olan Saint-Louis piskoposu Kenrick ise söz alamamıştı. Hazırladığı nutuk metnini hiciv şeklinde neşretmiştir. Genel kurullar sırasında genel tartışmaları muhtelif ünitelerin formülleştirilmesi konusundaki özel toplantılar takip etmiştir. Papanın üstünlüğünün tarifi formülü 6-14 Haziranda tartışılan projeye tahsis edilen ilk üç bölümde kolayca kabul edilmişti. Bu formül, daha önce Florance konsili sırasında Rumlar tarafından kabul edilen anlamı, yeniden kazanıyordu ve aşağıdaki kararın sonuda buna dahildi: "*Havarilerin işlerinin ve kutsal kararların ifade ettiği gibi. "Alt komisyonlara teklif edilen birçok islah önergeleri başlıca, papalığın mutlak iktidarı ile piskoposların yargılama alanı arasındaki ilişkileri ilgilendiriyordu. Bazı piskoposları tatmin etmek içinde konu aşağıdaki gibi belirlenmişti:* "Papanın iktidarının normal iktidarla ve doğrudan doğruya piskoposların yargılama alanı ile çatışmaması için, havarilerin halefleri olan piskoposları Kutsal-Ruh, kiliseyi yönetmek için koymuştur. Bu yargılama alanı ile piskoposlar, kendilerine tevdi edilen özel sürüleri gerçek çobanlar olarak otlatırlar ve idare ederler. Bunun için piskoposların yargılama alanı, yüce ve evrensel papa tarafından kabul edilmiş ve savunulmuştur."

Şüphesiz en titiz şekilde tartışılan proplem, projenin dördüncü ünitesinde bulunan "*Papanın yanılmazlığı*" problemi olmuştur. Bu konuda, yirmi iki piskopos azınlıkların istikametinde islahat önerisinin lehinde konuşmuş, otuz beş piskopos ise, bu önerinin aleyhinde konuşmuştur.

Önerilen formülün değiştirilmesini isteyen yüzkırkdört öneri de alt komisyon tarafından reddedilmiştir.

13 Temmuz'da yapılan genel kurulun kesin oylaması, dörtyüz ellibir konsil babasının, papanın yanılmazlığını tasvip eden kararı kabul ettiğini; seksensekiz konsil babasının ise tasvip etmediğini, ayrıca altmış iki konsil babasının da bu konuda şartlı tasvipkar olduğunu da gösteriyordu. Konsilde küçük bir azınlık "*Papanın yanılmazlığı*" konusunda kilisenin yanılmazlığı ile şartlı bir belirleme getiren bir madde sokulmasını arzu ediyordu. Bu konudaki diğer metinlerin konsile teklif edilmesini papa reddettiği için; ellibeş piskopos oylamaya katılmamış ve Roma'yı terketmiştir. Böylece, dördüncü ünitenin kesin formülü, mevcut olan beşyüzelliiki konsil babası tarafından 16 Temmuzda son kurulda oybirliği ile kabul edilmiştir.

Halka açık IV. konsil oturumu papanın huzurunda 18 Temmuzda yapılmıştı. Papanın yanılmazlığını ihtiva eden "*Pastor aeternus yasası, beşyüzelliüç oyla kabul edilmişti. Yalnız Little Rock piskoposu Fitzgerald ve Cajazzo piskoposu Riccio "Papanın yanılmazlığının aleyhine"* oy kullanmışlar fakat neticede çoğunluğun kararına tabi olmuşlardır. Papa da konsilin kararını tasdik etmiştir.

Papanın yanılmazlığının kabul edilmesi, konsil çalışmalarına son vermemiştir. Maalesef politik olaylar, tartışmanın devamını imkansız hale getirmiştir. Dördüncü oturumdan bir gün sonra, Fransa ile Almanya arasında savaş patlak vermiş, neticede çok sayıda piskopos Roma'yı terketmiştir. Papalık devletlerini himaye eden Fransız ordusu Roma'yı terke mecbur kaldığı için Piemontaise ordusu, bu devletleri istila etmiş ve 20 Eylül'de Roma'yı işgal etmiştir. Vatikanda hapis olan papa, bir ay sonra, konsili erteleyen bir bülten neşretmiştir. Böylece kardinal Manning ve piskopos Spalding tarafından konsilin Belçika'nın Malines şehrinde devam etmesi şeklindeki teklifleri yerine getirilememiştir.

"*Papanın yanılmazlığı*" konusundaki kararı, yerinde bulmayan konsilde azınlıkta kalan piskoposlar, daha sonra; papa tarafından tasdik edilen konsil kararı önünde eğilerek onu kabul etmişlerdi. Yine de bu kararı en son kabul eden Strossmayer olmuştu. Bu genel itaatla, katolik hiyerarşideki iman birliği açık olarak tezahür etmiş oluyordu.

Bu konsil kararları, Almanyadaki bazı gruplar istisna edilirse, tüm hiristiyan müminler ve rahipler tarafından genel olarak kabul edilmiştir. Ancak birkaç meslektaşı tarafından desteklenen Prof. F. Döllinger bunları kabul etmemiş ve piskoposların hareket hürriyetinden mahrum olduklarını beyan ederek konsilin "*genel*" olma karakterini reddetmiştir. Neticede aforoz edilmiş ve taraftarları, ilk piskoposu Hollandalı Jansenist bir papaz tarafından takdis edilen "*eski katolikler kilisesini*" kurmuşlardır.

Anti-katolik Kulturkampf esnasında Prusya hükumeti tarafından "*Eski katoliklere*" tevdi edilen desteğe rağmen yeni kilise, müntesiplerinin ümid ettiği gibi yayılamamıştır. Bunların sayıları 1957'de seksen bin civarına düşmüştü. Hiristiyan-Katolik kilisesi adı altında buna benzer bir harekete İsviçre'de de rastlıyoruz. Bu kilise, günümüze kadar varlığını devam eden eski katoliklerin İlâhiyat fakültesini bu şehrin üniversiteleri bünyesinde kurmuş olan Berne bölgesi Protestan hükümeti tarafından desteklenmiştir. Bu kilisenin bugün otuz bin mensubu ve bir piskoposu mevcuttur.

"*Papanın yanılmazlığını kabul olayı*"nın bazı hükümetleri kiliseden uzaklaştıracağı şeklinde azınlığın ifade ettiği korkular, temelsiz olmamakla birlikte yine de biraz mübalağalıydı. Baviere, papanın yanılmazlığını devlete düşman bir unsur olarak ilân etmişti. Prusya, Alman katoliklerinin tesanüdünü kırmayan kulturkampf'ı başlatmak için bunlardan yararlanmıştı. Avusturya ise bunda 1855'te yapılan Konkordato'yu geçersiz ilân etme fırsatını bulmuştur. Yine de hiçbir devlet, toprakları üzerinde konsil kararlarının ilânını yasak etmemiştir.

VATİKAN KONSİLİNİN TARİFİ VE KİLİSENİN YANILMAZLIĞI KONUSUNDA ORTODOKSLARIN İNANCI:

"*Papanın yanılmazlığının tarifini*" oylama konusunda konsildeki azınlığın tereddütleri, başlıca bu konunun Ortodoks Hristiyanları, aleyhlerine çevirmeri ve birleşmeye mani teşkil etmesi korkusundan kaynaklanıyordu. Konsil atmosferini anlamak için, Konsil babalarının tam ikilem içinde bulundukları ve iki aşırı pozisyon arasında kaldıklarını unutmamak gerekiyordu. Önce "*Yeni-Roma taraftarları*" (Néo-Ultramontoins) "*Papanın yanılmazlığını*" en geniş anlâmda yorumlama taraftarıydılar. Bu hareketin öncüsü Dublin Review'in müdürü W. C. Ward idi. Uzlaşmazlığına rağmen bir İlâhiyatcı olduğu için Ward, Üniversitesinin müdürü olan Louis Veuillot kadar uzağa gitmiyordu. Louis Veuillot bu kararda manevi olduğu kadar maddi otoritenin de kaynağı olarak görülmesi gereken Papanın, mutlak kudretinin bir kabulünü görüyordu. Bu espiri içinde "Univers" Papadan, İlâhiyat Formasyonu olan katolikler için, hakarete yakın ifadelerle bahsediyordu. Benzer düşünceler İtalyan'ca bir dergi olan Civilta Cattolica da bulunuyordu. Diğer yandan çok az bir piskopos bununla birleşmiş olmasına rağmen, Fransa'da hala bağımsız kilisenin izleri bulunuyordu. Fransız bağımsız kilisesi taraftarları, papanın yanılmazlığını sınırlandırmayı papa tarafından "*Yanılmazlık Doktrininin*" belirlenmesinden sonra onu, kilise müeyyidesine tabi tutmayı arzu ediyorlardı.

Konsil babaları, Aşağıdaki gibi formüle edilen kararı benimseyerek iki aşırı uçtan akıllıca sakındılar; "*Roma Piskoposu, Tüm Hiristiyanların*

bilgini ve papazı olarak yüce Apostolik otoritesi gereğince dogmatik bir şekilde konuştuğu zaman; yani iman veya gelenek konusunda bir doktrin belirttiği zaman evrensel kilise tarafından kabul edilmesi gerekir. Saint-Pierre'in şahsında kendisine vadedilmiş olan ilâhi inayetle o, "Bu yanılmazlıktan" yararlanmaktadır. Bununla kutsal kurtarıcı istedi ki kilisesi iman ve gelenek konusunda ki doktrinini tarif etmek yetkisine sahip olsun. Netice olarak, Roma Piskoposunun (Papa) bu gibi tarifleri, kilisenin rızası olmasa bile değiştirilemez."

Konsilin muhalefetteki azınlığı, bu doktrine muhalefet etmemişti. Fakat kararda, Papayı kiliseye bağlayan bağa daha çok yer verilmesini arzu ediyordu. Böylece bunlar, "*Yanılmazlığı üzerinde taşıyan Papayı*" sadece kilisenin şefi olarak değil; aynı zamanda kilisenin yanılmazlığı ile bedenleşen bir sözcüsü olarak göstermek istiyorlardı. Bunun için bunlar, bu konuda sayısız önergeler vermişlerse de alt komisyon bunları, yersiz ve kapalı gerekçesiyle reddetmiştir.

Yine de bunların teşebbüsleri boşa gitmemiştir. Karara her türlü ilaveyi reddeden delegeler, bunu, birkaç piskoposu tatmin eden tarihi mumukaddimeye ilave etmişlerdir. Bu mukaddimenin metni şöyledir: "Şartların ve olayların uygunluğuna göre Roma Piskoposları (Papa), kâh genel konsillerine kâh dünyaya dağılmış olan kiliselere danışmakla, kâh özel konsillerle kâh Allah'ın onlara lutfettiği diğer vasıtalarla ve Allah'ın yardımı ile Apostolik geleneklere ve kutsal kitaplara uygun olarak kabul ettikleri şeylere tutunmak gerektiğini belirtmişlerdir. Gerçekten, kutsal ruh, Pierre'nin haleflerine kendi ilhamlarına göre yeni bir doktrin ortaya koymaları için vadedilmemiş; aksine kutsal ruh'un yardımı ile Havariler tarafından nakledilen vahyin sadık bir şekilde açıklamasını yapmak ve kutsal bir şekilde onları muhafaza etmeleri için vadedilmiştir. Bu durumda havariler, bir iman emanetçileridir."

Konsilin belli başlı İlâhiyatçılarından biri olan ve kongre sekreteri Brixen Piskoposu Gasser, 11 Temmuzdaki genel kurul raporunda kararı yorumlama tarzı üzerinde bir takım teklifler sunmuştur.[13]

O, Papanın yanılmazlığının kabulünün bundan böyle her yeni konsili faydasız hale sokacağı şeklindeki itiraza verdiği cevaba şöyle demiştir: "Konsiller, geçmişte olduğu gibi gelecekte de zaruri olarak devam edeceklerdir. Hatalar, Hristiyanlığı tehdit edecek şekle geldiğinde; Katolik kilisesi onlara genel konsil ile karşı koymuştur. Nevarki İman ve gelenek konusunda kilisenin yargılarının en önemlisi Papanın, katolik dünyanın piskoposları ile hüküm verdiği genel konsilin hükmü olarak daima kalacaktır. Aslında bu şekildeki bir düşünce, konsil kararını kabul ederek kilisenin yanılmaz-

[13] Gasser'in nutku "Mansi Konsili" kolleksiyonunun içinde neşredilmiştir. Cilt: 52, Kolleksiyon: 1209–1230. Bizim burada verdiğimiz nakiller de 1211–1226 sütunlarında bulunmaktadır. İngilizce metin ise Butler'in The Vatican Counsil (Londres, 1936), s. 124 vd.

lığını papaya bağlıyordu. Fakat ister konsilde belirleyen ve öğreten kilise içinde olsun, isterse yüce papa olsun, Allah tarafından vadedilen yanılmazlık mutlak surette aynı hakikatler sahasına uzanmaktadır. Yani bu hakikatler, imanın emanetçilerine aittirler. Hemen bütün katolik İlâhiyatçılar, bu çeşit hakikatları önerdiği ve tesbit ettiği zaman kilisenin yanılmazlığını kabulde ittifak etmektedirler. İşte Papa da doğmatik bir karar verdiğinde, İsa'nın kilisenin yararlanmasını istediği aynı yanılmazlıkla mücehhezdir." Açıklamasının bu kısmında Gasser, Vahyi korumaya ait olmayan fakat onu muhafaza eden hakikatlara temas eden teolojik problemlerin "*Tarif İşiyle* etkilenmediğini açıkça gösteriyordu. Yine teolojik olarak kesin, fakat iman olarak zaruri olmayan proplemler için de kilise, yanılmazdı. Fakat papanın yanılmazlığı ise imanı artıracak tarzda tanımlanmamıştır.

Bu konuda bir başka otorite de konsil sekreteri J. Fessler idi. Ona göre, konsilin kabulettiği yanılmazlık kararı genişletilmemesi ve kilise hukuku anlamı içinde en titiz şekilde yorumlanması gerekiyordu. Bu doğmaya düşman olan Alman ilâhiyatçıları, onun uygulanmasını, bütün papalık yasamalarına ve geçmişte ve gelecekte papaların bütün resmi ve kamu işlerine kadar yaygınlaştırıyorlardı. Prague, Alman Üniversitesi profesörü meşhur kilise hukukçusu J. F. Schulte, konsil aleyhtarı ilânlarına, kralların tahttan indirilmesini ve ortaçağ papalığının bültenlerinde mahkum edilen prenslerin arazilerine sahip olma hakkını da dahil ediyordu. Oldukça saçma bir takım iddialar, Fessler'i özel bir eser bile neşretmeye sevketmişti.[14] O, bu eserden Schulte'un iddialarını reddediyor ve konsil tariflerine gerçek anlâmını veriyordu. İlk plânda o, konsilin doğmatik tarifini Definemus (Biz Tarif Ediyoruz) formülünü takip eden ifadelerle sınırlandırıyordu. Buna göre, önceden olup biten her şey, çok önemli bir mukaddime olarak telâkki edilmelidir. Fakat o, tarif edilen doğmanın bir parçası değildir. (s. 38, 44).

"*Yanılmazlık konusunun*" iman ve törelere dayalı bir doktrinden başka bir şey olmadığını açık olarak belirtiyordu. Üstelik Papa'nın, iman ve törelere dayalı böyle bir Doktrininin Allah tarafından vahyedilen kurtuluşun zaruri bir tamamlayıcısı olduğunu, açıklamak niyetinde olduğunu da belirtmek gerekir. Bunun için Papa'nın, bu doktrini neşretmesi ve bu konuda açık bir tarif getirmesi gerekir. (S. 57)

Netice olarak Papa, Allah tarafından vahyedilen kurtuluş için gerekli hakikatin yüce bilgini olarak yanılmazlığa sahiptir. Yoksa yüce rahip ve disiplin konularında yüce Kanun veya kilise proplemlerinin yüce hakimi sıfatı ile değildir. Nede yüce yönetme gücünün diğer yönlere uzanabilmesinden değildir. (S. 43)

[14] Fessler, La vraie et la fausse infaillibilite des papes, Londres, 1875.

Böyle bir tarif içinde, ancak Definumus tarafından açıkça sokulan kısım teolojik olarak düşünülmüş ve kabul edilmiş olabilir. Aksine, bu tarif içinde "İkinci derecede madde" olarak zikredilen hiçbir şey, teolojik olarak tarif edilmiş kabul edilemez. (S. 65)

Schulte, Konsil'in, yanılmazlığı, sosyal ve politik olaylara kadar yaymak istediğini iddia ediyordu. Fessler ise, büyük bir otorite ile şöyle diyordu: "*Papa, kendi iradesiyle ve saf bir fantazi ile yanılmazlığını vahyin dayanmadığı Jus Puplicum la ilgili problemlere uygulayamaz.*" (S. 53)

Fessler'in eseri IX. Pie tarafından tasvip edilmiş ve İtalyanca ya tercüme ettirilmiştir. Bu detay aslında, çok ilginçti. Çünkü, Fessler'in açıklamaları "*Papa nın yanılmazlığının*" ateşli taraftarları olan Ward ve Kardinal Manning'in kararları lehinde değildi. Manning "*Yanılmazlığı*" bütün beyanatlara ve bütün yasamalarda olduğu gibi tamamen sapık olmayan doktrinlerin doğmatik sansürlerine ve yüce Papa'nın yargılama işlerine kadar tatbik ediyordu. Kararın bu şekilde uygulanması, Konsil'in iki büyük otoritesi olan Gasser ve Fessler tarafından ifade edilen fikirleri aksettirmiyordu. Çünkü bunlar, Konsildeki görevlerinden dolayı Konsil babalarının çoğunluğunun düşüncesini de biliyorlardı.

Ullathorne, Konsil konusundaki piskoposluk mektubunda Fesslerle Aynı fikirleri açıklamıştı. Bu konuda, İsviçre piskoposlarının piskoposluk mektubu ise çok önemli idi. Piskoposlar bu mektupta görüş noktalarını çok basit bir uslupta ifade etmişlerdir ve Papa'nın yanılmazlığını aşağıdaki gibi sınırlandırmışlardır: "Hiç bir zaman şu veya bu doktrinden dogmatik bir tanım konusu yapmak, Papa'nın kaprisine ve keyfine bırakılmamıştır. O, kendini sınırlandırmak zorunda olduğu şeye ilâhi vahyle ve bu vahyin ihtiva ettiği hakikatlerle, tanrısal kanunla ve kilisenin yasası ile bağlıdır. Ve nihayet o, tanrısal olarak vahyedilen doktrinle bağımlıdır. Bu doktrin, kilise hiyerarşisine paralel olarak, kendilerine has sahada onlara itaat ve medeni cemiyette müsaade edilen bütün ahlâki şeylere saygı ile bağlı olduğumuz yüce otoriteyle mücehhez lâik şeflerin iktidarlarının mevcut olduğunu tasdik etmektedir." [15]

İşte bu son cümle, "*yanılmazlık*" sahasından "Jus Publicum" problemlerini dışarda bırakıyordu. Yani, Fesslerin dediği gibi, serapa politik ve sosyal problemlerden... Papa IX. Pie '*yanılmazlığın sınırlarını*" açık bir şekilde açıklayan İsviçreli piskoposları kutlamıştır. Yukarıda dediğimiz gibi kilise hukukunun yeni bir derlemesini hazırlayan kilise hukukçuları konsil babaları tarafından toplanan kilise hayatını ilgilendiren materyallerden yararlanmışlar ve "*tarif*" konusunda da muahezc edilmemişlerdir. Yine, "*kilisenin öğretme yetkisini*" işleyen seksiyonda (1322-1329 kararları)

[15] Bu cümleler Fessler'in kitabında zikredilmiştir. (S. 63).

konsil babaları, kilisenin öğretme yetkisini çok açık ve sert bir şekilde belirlemek için; konsilin dogmatik kararından ilham almışlardır: "*Efendimiz İsa-Mesih*" *iman emanetini daima kutsal ruhun yardımıyla ihlal edilmeksizin muhafaza edebilmesi ve vahyedilmiş doktrini, sadık bir şekilde açıklayabilmesi için kiliseye tevdi etmiştir.*

Allah'ın kelâmı içinde olan herşey ister yazılsın ister gelenekle nakledilmiş olsun veya müminlerin bir konsil kararı olarak veya kilisenin normal öğretme yetkisi olarak sunulan herşey, tanrısal iman olarak kabul edilmelidir. İşte bu muhteşem yargı, ya genel bir konsil tarafından belirtilmiştir ya doğmatik olarak konuşan papa tarafından belirtilmiştir. Delil açık oluncaya kadar hiçbir şey dogmatik olarak beyan edilmiş veya tarif edilmiş telakki edilmemelidir. (karar: 1323)

Schult'un "*yanılmazlığa*" verdiği yoruma karşı olan eserinde Fessler, yanılmazlık konusunda Vatikan'ın tarifine cevap veren papalık beyanatlarını çok az bildiğini açıklıyordu. (S. 53) Modern ilâhiyatçılar, bu beyanatlardan ancak onikisini elde edebilmişlerdir. Bunlardan altısı Katolik doktrinle ilgili idi. Bunun da birincisi I. Léon'un patrik Flavien'e Kadıköy konsilinden önce yazdığı mektuptur. Altıncısı ise IX. Pie tarafından kabul edilen "*Meryem'in lekesiz hamileliği*" konusundaki kararıdır. Geri kalan altı beyanat ise sapık doktrinleri mahkum etmekteydi. (Luthercilik-Jansenime-Molinos-Fenelon-Quesnel ve 1799 da Pistoie konsilinin doktrinleri gibi.) Vatikan konsilinden sonra XII. Pie tarafından ilân edilen yegane karar, bakire Meryemin göğe çıkması kararı olmuştur. Papalık genelgeleri ve bültenleri (mesela XII. Leon'un Anglikan tarikatlarının geçerliliği bülteninde olduğu gibi) ise doğru olarak bu katolik imanını ifade eder olarak kabul edilmeli, fakat doğma olarak kabul edilmemelidir. Bu hükümde genel olarak IX. Pie'nin günah listesine (Syllabus) ve X. Pie'nin modernizim konusundaki bültenine uygun gelmekteydi.

Papa ile kilise arasındaki yanılmazlığın ilişkisi konusunda Gasser daha önce, bazı aşırı "*yanılmazlık*" taraftarlarının görüşlerinin kabul edilemez olduğunu beyan etmişti. Buna göre "*yanılmazlık*" Papada birinci kaynak olarak kalacak ve oradan kiliseye geçecekti. Papanın yanılmazlığı ile kilisenin yanılmazlığı arasındaki ilişki, büyük İngiliz ilâhiyatçısı Dominiken-Mc. Nabb tarafından çok net olarak açıklanmıştı. O, yanılmazlık (L'Infaillibilité) (Londres, II. baskı, 1927 S. 52) adlı eserinde şöyle der: "*yanılmazlık, birinci derecede kiliseye tevdi edilmiş ve belli bir anlamda yine birinci derecede, kilisede kalmaktadır. Bunun için ne papa ne genel konsiller bizzat amaç değillerdir. Çünkü onlar, kiliseye bakmaktadırlar. Bunun için tam bir hakikatle "yanılmazlık yeteneğinin" birinci derecede papalardan ve genel konsillerden ziyade kilisede bulunduğunu söyleyebiliriz. Papalara ve genel konsillere kilisenin yanılmazlığının direkt organları ve prensipleri olarak bakılmasına rağmen, gerçekte bu yanılmaz-*

lık onlardan daha çok kilisede bulunmaktadır. Öyle ise imanın "objektif yanılmazlık" gerektirdiğini kabul etmek konsil ve papalık yanılmazlığını kilise yanılmazlığına tabi kılmadan imana tabi kılmak, olayları objektif bir aydınlıkta görmek demektir."

İşte Don Cuthbert "Histoire du Consile du Vatican (II. cilt S. 231) "*vatikan konsilinin tarihi*" isimli eserinde Mc. Nabb ın görüşünü şöyle yorumlamaktadır: "*Bu açıklama, aslında bize mantıklı görünüyor. Çünkü burada "kilisenin yanılmazlığı" hareket noktası olarak alınıyor.* Bu, bilinen ve bütün katolikler tarafından kabul edilen, onların gözlerinde katolik imanı açıklayan bir olay olarak, bir bağış veya karizma olarak kabul edilmiştir. İsa bununla, kilisesini zenginleştirmek istemiş ve onu ona şöyle diyerek vaadde bulunmuştur: "*Gidiniz bütün milletleri öğretiniz.... işte sizinle (bunun için) zamanların sonuna kadar hergün beraberim.*"

İşte peder Mc. Nabb, papanın dogmatik olarak bir şey söylediği zaman aynı yanılmazlığa sahip olduğunu da söyler. Nasıl ki papanın başkanlık ettiği bir konsil, kilisenin yanılmazlığı öğretisi kabul edilen bir organsa; aynı şekilde papa da dogmatik olarak birşey söylediğinde, kilisenin yanılmaz öğretisi bir başka organ ile açıklanmıştır.

Eğer papa bir doktrini şahsen dogma olarak belirlerse bunu ancak kilisenin görüşünü aldıktan sonra yapabilir. Tanrısal bir inayet olan yanılmazlık, öğreten kiliseye kendisine emanet edilen imanı açıklamaya müsaade etmektedir, dedikten sonra Mc. Nabb, papanın durumunu, öğreten şefi olarak, mahkemedeki hakimin durumu ile mukayese eder. (S. 92) Hakimde mahkemedeki davaya nihayi kararı vermeden önce, tüm şahitleri dinlemektedir. Hakimin kararı, ancak şahitleri dinledikten sonra kanun kuvvetinde olmaktadır. İşte aynı şekilde papanın (veya konsilin) "*dogma kararının*" kilise düşüncesi üzerine dayanmaya ihtiyacı vardır.

Aslında Vatikan kararının bu şekildeki yorumları, kilisenin yanılmazlığı konusundaki ortodoks inanca çok yakındı. Hatta, özel bir maddeye göre kilisenin tasdikine dayanan bir "*dogma tarifi*" de *Ortodoks inançla*" uzlaşmaz değildir. Şahitlerin dinlenmesinden sonra hakim tarafından verilen kararla bu olayın mukayesesi olayı, oldukça aydınlatıcıdır. Bunun için Mc. Nabb şöyle der : „"*Dogma kararının ve hakimin kararının kanun gücüne sahip olabilmesi için, şahitlerin rızasını gerektireceğini söylemek hatalı olacaktır. Çünkü şahitlerin şahadetleri, resmi hükme malzeme sağlamakta fakat gerekli müeyyideyi getirmemektedir. İşte papa tarafından ilk doğmanın belirtilmesi halinde de şahitler, kutsal kitap ve kilise espirisini öğrenmek için kendisine başvurulması gereken yanılmaz kilisenin muhafaza ettiği gelenekler olup, ona ulaşmanın en normal ve en emin vasıtası ise piskoposları bir konsilde toplamaktır*". Fakat ortodoks gelenek, bir konsil toplamanın yerine, referanduma başvurmayı veya

yazı ile piskoposlara başvurmayı kabul etmektedir. Bu, ortodoksluğun muhafızları olarak kabul edilen Bizans imparatorları tarafından uygulanmıştır. Bugün imparatorların yerini başpatrik olarak Roma piskoposu (Papa) işgal etmektedir. Modern dünyada papa tarafından iki doğma ilân edilmiştir: Bunlardan biri "*Meryem in günahsız gebeliği* diğeri de "*bakire Meryem'in göğe yükselmesidir.*" İşte bu iki dogmanın ilânında Roma ile müttefik olan piskoposların referandumu, konsile tercih edilmiştir.

Diğer taraftan hiç kimse itizallerin, sadece, "*yanılmazlığın* reddinden veya onun aşırı sınırlandırılmasından değil; aynı zamanda onun çok geniş yorumundan da doğmuş olduğunu inkar edemez. Kilise tarihi, bize bu konuda bir çok örnek vermiştir. Aynı prensipler, *Vatikan konsilinin dogma* tarifine de uygulanabilir. Yeni Roma kilisesi fikirleri ve telkinleri hiçbir resmi destek bulamamıştır. Fakat herşeyi "*Vatikan konsili ruhu olarak*" nitelendirilen müphem formüle atfetmek temayülü daima var olmuştur. Eğer bu daha ileri götürülseydi aşırı muhalefet kadar tehlikeli olma riskini gösterecekti. Kilisenin genel konsillerinin kısaca gözden geçirilmesi, bize doğu ve batı kiliselerinin Hıristiyan imanını açıklamaya ve dogmanın tespitine katkısını bir kaç satırla değerlendirmeye imkan vermiştir. Burada bir defa daha belirtelim ki, nihaî gelişmesini sağlayamayan, gerçek değerini ve anlâmını kazanmayan her prensip ve hakikat, bunu ancak asırlar sonrası elde edebilmiştir. Bu hüküm, kilisedeki yüce otorite prensipi için de geçerlidir. Fakat Roma kilisesi bu prensibi doğu kilisesinden daha gerçekçi olarak geliştirmiştir. Bu, Saint-Pierre'in Romadaki halefinin kilise tarafından özel bir saygıya mazhar olmasından değil; doğudan tamamen farklı özel ideolojik ve politik vakıalar nedeniyle olmuştur. İşte bu ideolojik ve politik vakıalar gerekli olandan daha kolay merkezi bir otorite üzerinde israr ediyordu.

Bu durumda doğu kilisesine, teslis (Trinité) konusunda vahyedilen hakikatleri esas itibariyle tarif etme ve kristolojinin dogmatik sistemini hazırlama görevi düşüyordu. Bu kristolojik iş, papaların vekilleri ile temsil edildiği ve doğulu babaların hazır olduğu ilk yedi genel konsil sırasında yapılmıştır. Pratik problemlerle meşgul olan ve Romalılardan teşteşkilat ve irade dehasını miras alan "*Batı Kilisesi*" ise, dikkatini bir başka Hıristiyan düşünce alanında merkezileştirmiş; başlıca görevinin evrensellik prensibini ve merkeziyetçi yüce otorite prensibini geliştirmek olduğu kanaatine varmıştır. XIX. yüzyılda ise bu gelişmeleri olaylar hızlandırmış ve "*papanın yanılmazlığı*'nın I. Vatikan konsili ile belirlenmesi, nihai bir durum olmuştur. Aynı tekamülü geçirmeyen cemaatler ve kiliseler bu tabii gelişmeyi mutlaka dikkate almak zorunda kalacaklardır.

Bir genel konsil, tüm kiliselerin benimseyeceği bir doktrini ilân ettiği zaman Hıristiyan dünya, birçok yönden, triniter ve kristolojik savaşları

karakterize eden belli bir durum içinde bulunmaktadır. Şüphesiz kiliselerin doktrini benimsemesi, emek mahsulü bir takım açıklamalar olmaksızın ve vahyedilmiş bir hakikatle dogmatik bir tarif yapmak için gayretli bir kilisenin büyük metaneti olmadan tahakkuk etmemiştir. İşte VII. genel konsil, bu görüş açısından dikkat çekicidir. Çünkü bu konsil, batı kiliselerinin genel konsil listesi içinde ancak yüzyıllarca sene sonra yer almıştır. İşte bu yüzyıllık gelişmenin tarihi muhtevasını gün ışığına çıkarma işi ve dogmaların belirlenmesi konusunda ilahiyatçıların açıklanmasını kolaylaştırmak olayı, kilise tarihçilerine düşmektedir. Papa XXIII. Jean'ın yeni bir konsil toplama kararı Gasser'i doğrulamaktadır. Buna göre papanın yanılmazlığı kabul edildikten sonra bile, "*genel konsiler*" kilise için, geçmişte olduğu kadar gerekli ve faydalıdır.

V. II. VATİKAN KONSİLİ:

1. Vatikan Konsilinden sonra, kilise hayatının gelişmesi "*Papanın yanılmazlığının*" tarifine başarısızca muhalefet eden konsildeki azınlık piskoposlarınca ifade edilen korkuyu doğruluyordu. Nitekim yeni bir doğmanın ilânını takip eden benzer reaksiyonları ilk konsillerde de müşahede etmek mümkündür. Bu doğmanın en hararetli taraftarları onun tatbikini isterlerken, diğer gerçekleri tehlikeye koyuyorlardı. Bunun için ilk asırların Kristolojik kavgaları, Monofizit ve Nestori itizalleri gibi iki itizali doğuran Antakya ve İskenderiye İlâhiyatçılarının aşırılıkları, hatırlanmalıdır. Gerçekten Papalığın haklarının savunucuları, I. Vatikan konsilinin "*yanılmazlık*" kararını, çok geniş anlamda yorumlamışlardır. Buna göre Papa, herşeyi sanki yapabilme iktidarına sahipti. Bu ise, Papanın basit vekilleri telâkki edilen piskoposların otoritesini sınırlandırıyordu. Papanın yanılmazlığına verilen bu fazla önem, imanın kaynaklarını ve temelini ikinci plana itiyor, kitabı mukaddesin ve kilise papalarının daha derinlemesine incelenmesi konusunda da cesareti kırıyordu. İşte bunun için Roma Papalığı lehine, kilise yönetiminin artan merkezileşmesine ve engiziyonun mubalağalı etkisine ulaşılmıştır. Romaya karşı katolik olmayanların kaygısını artıran bu terslikler, zahiren papanın üstünlüğünü kabul etmeyen ve piskoposluğun ilâhî hukukunu savunan kimseleri haklı çıkarmıştı.

Üstelik insanlığın gelişmesi de XIX. asrın ortalarında beklenmedik bir mecraya giriyordu. Bunun için XX. yüzyılın başından itibaren kilise, aşağıdaki yeni ve çetin çatışmalara maruz kalacaktı:

1 — İki dünya savaşının ortaya koyduğu problemler.

2 — Dünyanın büyük bir bölümünde militan bir ateizmin tesirinin görülmesi.

3 — Politika sahnesinde yeni milletlerin görülmesiyle sonuçlanan sömürgeciliğin nihayete ermesi.

4 — İlmî ve teknolojik gelişmelerdeki görülmedik atılım: biyolojide, Jenetikde ve tıp ilimlerindeki keşifler, insan hayatını uzatıyor ve doğum olaylarını artırıyordu. Şüphesiz bu durum, nüfusun artma hızını değiştiriyor, insan hayat şartlarını alt-üst ediyor ve şu yeni problemleri ortaya koyuyordu.:

1 — Zengin milletlerle fakir milletler arasında dünyanın zenginliklerinin adaletsiz dağılımı.

2 — İşçi çalışmasının yerini makinanın alması.

3 — Nüfusun şehirlerde toplanması ve sosyalizasyonun artması.

Böylece maddi ilerleme konforu artırmış, mesafeleri kaldırmış, insanlığa yeni ufuklar açmıştır. Fakat buna paralel, manevi bir ilerleme kaydetmemiştir. Neticede dünyanın, kilise ve genelde din karşısında bağımsız bir tavır aldığı görülmüştür. Neticede pratik bir materyalizm, insanlığın çoğunun gözünü kör etmiştir. Cemiyetin bu yeni çehresi, kilisenin bölgesel yapısı içinde derin değişikliklerin, erkek ve kadın haklarının en iyi şekilde belirlenmesini; piskoposların, rahiplerin, laiklerin kilise hayatı içinde ve köklü şekilde değişikliğe maruz kalan bir dünyada karşılıklı rolleri konusunda daha derinlemesine düşünmeyi gerekli kılıyordu.

İşte papa XXIII. Jean, kilise ile dünya arasında meydana gelen bu mesafeyi görmüştür. Bulgaristan da ve İstanbulda papalık elçisi olarak ikâmeti sırasında ortodoks çevreleri tanımış, muhtelif kiliseleri karşı karşıya getiren sert savaşların ve Hıristiyanî bölünmenin, Allahtan uzaklaşan kitlelerin hidayete ermesini ve materyalizmle mücadeleyi imkansız hale getirdiğini anlamıştır. Böylece yeni durum karşısında, alışılmış olanın dışına çıkarak bir takım tedbirler alma zaruretine inanmıştır. Bunun sonucu olarak kafasına ona, semavî bir ilham olarak görülen bir konsil toplama fikri doğmuştur. O, fikrini ilk defa 25 Ocak 1959'da Saint-Paul'de toplanan onsekiz kardinale açmıştı. Kendi açıklamalarına göre konsilin hedefi, "Hıristiyanların manevî mutluluğunu sağlama ve birlik için, dağınık cemaatleri davet idi."

Konsil hazırlıkları iki ayrı zamana bölünmüş üç yıldan fazla devam etmiştir. 17 Mayıs 1959 da Papa, başkanlığını kardinal Tardini'nin yaptığı on üyeli bir komisyon kurarak hazırlık öncesi devreyi başlatmıştı. Bu komisyon, piskoposlara, din büyüklerine, papalık mensuplarına ve İlâhiyat fakültelerine de danışma ile yükümlü tutulmuştu. Konsilde ele alınacak konuların proğramı, alınacak cevaplara göre hazırlanacaktı. Daha sonra 5 Haziran 1959'da oniki komisyon ve üç sekreterya kurulmuştu. (Bu sekreteryalardan biri, hıristiyan birliği serketeryası diğeri de lâikler sekreteryası idi) Hıristiyan birliği sekreteryasına başkanlık eden Kardinal Bea, Kısa zaman sonra meşhur olmuştur. Çünkü bu sekreterya bölünmüş hıristiyanlara karşı sevginin ve iyi niyetin bir belirtisi olarak kurulmuştu. Bu Sekreterya ayrılmış hıristiyanlarla, ortodokslarla dialoğu hazırlayacak ökümenizm'in katolik uzmanlarını bir araya getiriyor ve ayrılmış kiliseleri, konsile kendi gözlemcilerini göndermeye davet ediyordu.

Muhtelif komisyonlar, 14 Kasım 1960'da konsilin hazırlık devresini açarak Roma'da ilk çalışma toplantılarını yapıyorlardı. Bunlar hazırlık öncesi komisyona tevdi edilen 8972 öneri ve istekten başlayarak konsil taslağını hazırlayacaklardı. Bir kardinalin başkanlık ettiği her komistyon,

bir takım üyeler ve müşavirlerden oluşuyordu. Bir komisyon tarafından benimsenen ve kaleme alınan her taslak, papanın başkanlık ettiği merkezî komisyona gönderiliyordu. Bir metnin konsil babalarına takdim edilip-edilmemesine, sadece papa karar veriyordu. Şayet merkezi komisyon, taslağı üçte bir oyla red etmişse bu taslak onu hazırlayan komisyona düzeltilmek üzere geri gönderiliyordu. O zaman merkezî komisyonun yeni bir oylama yapması gerekiyordu.

Haziran 1961'de ilk oturumu sırasında merkezî komisyon, konsil teşkilatını tesbit etmişti. Buna göre, piskoposlar ve dinî tarikatların liderleri, konsilin asıl azaları olacaklardı. Uzman olarak kabul edilen İlâhiyatçılar ve kilise hukukçularının oylama hakkı olmayacaktı. Yine orada toplantı tüzüğü, konsil babalarından oluşan konsil komisyonunun teşkili tartışma ve oylama şekilleri de karara bağlanıyordu. Diğer taraftan resmi dil olarak Lâtince benimsenmiş, fakat diğer dillerinde kullanılması kabul edilmişti.

Neticede merkezî komisyon, hazırlık komisyonunun kaleme aldığı yetmiş taslağı gözden geçirmiştir. Bu taslaklar, İlâhiyat, piskoposlukların yönetimi, piskoposlukların rolü, rahip sınıfı, hıristiyan cemaatın, dini tarikatlar, sakrament ve Liturji disiplini, kilise etüdleri ve seminerler, doğu kiliseleri, lâiklerin misyonerliği konuları ile ilgiliydi.

Nihayet 25 Aralık 1961'de Papa XXIII. Jean bir bültenle resmen konsil toplantısını ilân etmiş ve konsilin açılış günü olarak da 11 Ekim 1962 tarihi seçilmişti. Bu arada Papa, genel toplantılara kendi adına başkanlık etmek üzere on kardinal atamış ve bu kardinallerin, on konsil komisyonuna başkanlık edeceğini bildirmişti. Ayrıca konsilin genel sekreterlik görevini de piskopos P. Telici'ye vermişti.

Papa XXIII. Jean, konsilin ilk oturumunu 11 Ekim 1962 günü 2540 konsil babasının huzurunda açmıştı. Açılış nutkunda o, konsil üyelerini kilise ile dünya arasında sertlikten daha çok merhamet damgası taşıyan geniş kapsamlı bir diyaloğa davet ederek, onlara kilise doktrinini, araştırma metodlarına ve modern aklın kullandığı sonuçlara göre açıklamayı tavsiye etmiş ve katolik havarilere, çağımıza daha uygun yeni yollar göstermişti. Hazırlık komisyonu üyelerinin konsil komisyonlarına refakat etmesi tasarlanmıştı. Fakat konsil babaları, daha temsili komisyonlar istedikleri için, her komisyon için onaltı üye seçimine gidilmiş ve bunlara doğrudan papa tarafından seçilen dokuz üye de ilâve edilmiştir. Yine papa, daha önce hazırlanan toplantı tüzüğünü değiştirerek; konsil genel sekreterine yardım etmek üzere, papalığa ait olmayan altı yardımcı sekreter atamıştı.

Üçüncü genel kurul toplantısından itibaren konsil babaları bir mesaj yayınlamışlardır. Bu mesajda İncile göre İsa'da dünyayı yenileme konusunda endişeli olduklarını, insan hayatına büyük bir sosyal adalet getirmeyi ve milletler arası barışı temin etmeyi arzulardıklarını ifade etmişlerdir.

Daha sonra, teklif edilen taslakların tartışılmasına geçilmiştir. İncelenen ilk metin bir liturjik reformu ilgilendiriyordu. Bu proje, mü'minlerin liturjiye canlı iştiraklerini ve bunların modern hayatın gereklerine adaptasyonunu tavsiye ediyordu. Bunun için konsil babaları, âyinin bazı kısımlarında ve Sankrament'lerin idaresinde, yaşayan dillerin kullanımı yanlısı görülmüşlerdi. Bazıları ise âyinlerin ve Communion'un iki dillede icra edilebileceğini telkin ediyorlardı. Bunun için tartışmalar uzayıp gidiyordu. İlk oturumun başarısını tabiiki bu tehlikeye sokuyordu. Neticede konsil babaları, teferruatı tartışmayı terke, prensipte anlaşmaya ve çağın âdetlerine liturjiyi tatbike davet edilmişlerdir. Konsil babaları, taslağın temel problemleri üzerinde kırkaltı oya karşı 2162 müsbet oyla hemen hemen oy birliğini 14 Kasım 1962 de göstermişlerdi. İşte bu olumlu oy, 7 Aralık 1962 de onbir oya karşı 1922 oyla "Liturji yasası"nın I. Bölümünü kabule götürmüştü. II. Vatikan konsilinin elle tutulur ilk sonucu olan yasanın bu birinci bölümü, Roma'ya has ayinlerde Lâtinceyi devam ettiriyordu. Sakrament'lerin dağılımı ve halkın canlı iştirakini isteyen âyinin kısımları için, yerli dillerinde kullanılmasını kabul ediyordu. Yinede bu âdetin Papanın tasvipi kaydiyle hangi ölçüde yaygınlaştırılacağı, milli piskoposlar kuruluna ait oluyordu.

Sunulan II. taslak "*Vahyin*" iki kaynağını ilgilendiriyordu. Bu taslak İlâhiyat komisyonuna aitti ve konsilin ilk büyük tartışmasına vesile olmuştu. Bu tartışma iki noktaya dayanıyordu: Bir taraftan vahyin kutsal kitap ve gelenek gibi iki ayrı kaynağı olduğunu söylemenin mümkün olup olmadığı noktasıydı. Diğeri ise, alışılmış mefhumları kutsal kitapların kutsal ilhamından ve İncilden ayırıp ayıramayacamığız mıydı? Fakat kesin olan, böyle bir taslağın birkaç yönden islahı gerektiği konusuydu. Böylece bu projenin 20 Kasım 1962 de teolojik komisyonda tamamen gözden geçirilmek üzere iade konusu, oya sunulmuştur. Fakat üçte iki çoğunluk elde edilememişti. Çünkü 1368 müsbet oya karşı 822 aleyhte oy kullanılmıştı. Bu durum karşısında Papa, Kardinal Ottaviani ve Bea'nın başkanlık ettiği karma bir komisyona bu projenin gönderilmesine karar vermişti. Bu karma komisyonu, İlâhiyat komisyonu ve hiristiyan birliği azaları oluşturuyorlardı, Gerçekten ilk metin, kutsal kitabın bilimsel yorum çalışmalarına ve kilise birliğine daha çok düşman görünüyordu.

Sunulan III. taslak, sosyal iletişim vasıtalarıyla ilgiliydi. (Basın-Radyo-Televizyon-Sinema). Konsil babaları, bu konuda kısa bir tartışma açmışlardı. Bu metin, Prensip olarak herhangi bir itiraza neden olmamıştı. Fakat modern ajansların ilmî karakterine yeterince saygılı değildi ve bu sahada lâiklerin rolünün yeterince de bilincinde görülmüyordu. Ayrıca, bu metnin, kilise hukuku üzerindeki ısrarınada sitem edilmişti. Nihayet taslağın özü, tasvip edilmiş ancak komisyon'a yeniden gözden geçirilmek

üzere sorumlu komisyona 15 menfi oya karşı 2138 oyla bu metin geri gönderilmişti.

Diğer yandan "*Doğu Komisyonu*" tarafından kaleme alınan "*Hristiyan Birliği*" konusundaki taslak, büyük ilgi uyandırmıştı. Çünkü bu taslak, Papa XXIII. Jean için aziz bir konu olan "*Bölünmüş Hristiyanlar*" proplemini ilgilendiriyordu. Fakat çok hukuki ve Papa'nın önceliğini hatırlatma konusundaki çok endişeli görünümüne rağmen; Doğu Kiliselerinin Apostolik kökenine ve protestan cemaatlerine saygılı görünmüyordu. Konsil babaları 36 oya karşı 2068 oyla bu taslağı, "*Hristiyan Birliği Sekretaryasının*" hazırladığı taslakla birleştirmeye karar vermiştir. İşte bu amaçla İlâhiyat, Doğu ve Hristiyan Birliği Sekretaryasının azalarını biraraya getiren karma bir komisyon meydana getirilmiştir. Konsil çalışmalarının temeli olacak olan Kilise konusundaki taslak, bu birinci oturumun en iyi hazırlanan metni olmasına rağmen; üzerine çok eleştiri çekmişti. Bu konudaki tartışma, derin münakaşalara yol açmıştı. Taslakta sunulan kilisenin görünümü, mistik olmaktan çok hukuku idi. Taslak ne Piskoposların sakramental karakterine ne de Piskoposların Papa ile meydana getirdiği topluluğa işaret ediyordu. Yine o, kilisenin fakirliğine az temas ediyor ve rahiplerin pozitif rolleri ve onların piskoposlarla ve lâiklerle ilişkileri konusunda hiç bir tanımlama teklif etmiyordu. Pek tabiki netice de, devletle kilise arasında gerekli olan ilişkilerin daha modern takdimi istenmişti. Böylece taslak, düzeltilmek üzere sorumlu komisyona geri gönderilmişti.

Sunulan her metnin gerekli kıldığı uzun tartışmalar, birinci oturumun sonunda, konsil babalarını, sunulan taslakların sayısını azaltmaya götürmüştü. Bunun için 5 Aralık'ta taslakların sayısının yirmiye indirileceği ilân edilmişti. Konsil babalarının isteklerine göre, metinlerin değiştirilmesi ve incelenmesi işini "*Oturumlar arası*" adı verilen bir komisyon üstlenecekti. Konsilin birinci oturumu 8 Aralık 1962 de Papa XXIII. Jean tarafından kapatılmıştı. İşte o vakit "*Kiliseler Birliği*" tarafından icra edilen ilerlemeler değerlendirilebilmişti. Kardinal Bea'nın davetini kabul eden birçok ayrılmış kiliseler, Roma'ya "*Müşahidler*" göndermeyi de kabul etmişlerdi. Böylece, *Mısır Kilisesi*, *Suriye Ottodoks Kilisesi*, *Habeşistan*, *Ermeni*, *Rus Muhacir* Kiliselerinin gönderdikleri delegelere; Moskova Patrikliğinin gönderdiği iki delege de ilâve edilmişti. Ayrıca, dünya kiliseleri konseyi ve onun protestan cemaatı da temsilci göndermişti.

Papa XXIII. Jean, 3. Haziran. 1963'de ölmüştü. Hemen yerine 21 Haziran da halefi VI. Paul seçilmişti. VI. Paul, konsilin II. oturumuna sunulan taslakların hazırlanmasını takip etmiş ve tartışmaları hızlandırmak için dört kardinallik bir komiteyi kurula ılımlaştırıcı olarak tayin etmişti. Yine o, bazı katolik lâikleri, dinleyici olarak kabul etmiş, Hıristiyanlık dışındaki dinler için bir sekreteryanın kurulduğunu ilân ederek bir papalık reformu gerçekleştirme niyetinde olduğunu ifade etmişti.

VI. Paul 29 Eylül 1963'de konsil babalarını, sonsuz saygı duyduğu XXIII. Jean'ın düşüncesi çerçevesinde çalışmalarına devama davet ederek, konsilin II. oturumunu açmıştı. Oturumda "Kilise" konusundaki taslak uzun uzun tartışılmıştı. Bazıları taslakta "Kilise Sırrını" kötü takdim etmiş bulunurken diğer bazıları da bunun için bizzat İncil kelimelerinin kullanılmasını arzu ediyorlardı. Yine taslakta "*Kilisenin Fakirliğine*" ve "*Kilise olan, Mesihin mistik bedeninde bölünmüş olan*" Hıristiyanların yerinin, net olarak analizine işaret edilmesine bizzat değinilmek istenmişti. Oturumda yine "*Hiyerarşi*" konusu tartışılmıştı. Ayrıca iki problem kafaları meşgul etmişti: Piskoposların rolü ve Papazlık müessesesinin yeniden tesisi. Gerçekten piskoposların, Havarilerin halefi olarak gerçek bir kurul oluşturup oluşturmadıkları, papa ile bu kurulun ilişkilerinin nasıl olacağı ve papanın yönetimi altında kilise yönetimine daha aktif iştirak edip etmedikleri müzakere edildi. Papazlık müessesesine gelince, onun yeniden tesisi, bazı bölgelerdeki rahip eksiğini gidermeğe imkan verecekti. Yine bu müesseseye, evlileri alma konusunda tereddütler vardı. Bunun için bu konuda tartışmalar uzamış, ılımlaştırıcılar bu bölümün muhtelif kısımlarında birtakım yönlendirmelerde bulunmuşlardı. Büyük bir çoğunlukla konsil babaları, piskoposluğa has bir taktik ve bir piskoposun, piskopos kurulunun azası olduğunu; hangi kurulun Apostolik kurulun halefi olduğunu tayin etmek üzere 30. Ekim'de oylamaya başvurmuşlardı. Neticede, Tanrısal Hukukla kurulan bu kurulun papa ile birlikte en yüksek otorite ile kiliseyi idare hakkına sahip olduğunu açıklamışlardı. Ayrıca misyon ülkelerinde mahalli piskoposluklara, papaz adaylık müesseselerinin varlığı zaruri görülürse bu müessese lehinde oy kullanılmıştı.

Lâikleri ve onların kilisedeki rollerini ilgilendiren aynı taslağın III. bölümü bunların, Mesihin Havariliğine hangi ölçüde iştirak ettiklerini açıklamaya çalışmaktadır. Yine aynı metin, lâiklerin de Allah'ın Krallığını yeryüzüne getirmeye çalışan rahiplerle beraber olduğuna işaret etmekteydi. Taslak son kısmında, tüm kilisenin kutsallığını açıklıyordu. Çünkü Allah'ın cemaatinin bütün üyeleri, en yüksek fazilete yükselmelidirler. Fakat bu özlemi, sadece İncil'in fakirlik, itaat, iffet gibi üç nasihatini takip eden Hıristiyanlara tahsis etmemek gerekir. Yine tartışma sırasında, en yüksek fazilete ulaşmış olan aile annelerinin veya babalarının kutsallaştırılma konusu da telkin edilmiştir. Ayrıca, kilisenin en mükemmel kızı olan Bakire Meryem konusundaki metnin de taslağa dahil edilmesi istenmiştir.

Neticede konsil babaları, piskoposları ve piskoposluk yönetimini ilgilendiren bir taslağı tartışmaya açmışlardı. Teklif edilen metin, piskoposlukların, Pastoral ve pratik problemlerle ilgili konuları beş bölümde ele alıyordu. Kurul, bilhassa piskoposlukların, papalıkla münasebetleri,

piskopos yardımcıları ve vekillerinin hukuku, millî piskopos kurullarının rolü, bazı piskoposlukları temenni edilen bir elde birleştirme gibi konularla ilgilenmişti. 12 Kasım'da yapılan bir oylama, Parois'lar üzerindeki bölümü, kilise hukuku komisyonuna sevk etmişti. Bazı konsil babaları, merkezi kilise yönetim teşkilâtını şiddetle eleştirmişlerdi. Bunların en hatibi Patrik IV. Maximos'du. O, Papanın başkanlığında icraî ve kâzaî iktidara sahip yüce bir konseyin tesisedilmesini önermişti. Pek tabii ki böyle bir düzenleme, Roma Papalık örgütünü, basit bir idari rol üstlenmeye sevk edecekti. Bu ise muhafazakâr Piskoposları protestoya sevk etmişti. Papalık hükümet teşkilatının en haraketli savunucusu kardinal Ottaviani olmuştu. Yine de çok sayıda konsil babası, papalık teşkilâtının reforme edilmesi, onun milletlerarası bir teşkilat olması ve kilise üzerinde Romanın merkezî iktidarının azalması zarureti üzerinde durmuşlardı. Milli Piskoposlar kurulu konusunda ise, bazı konsil babaları bu kurulları çok yaygın yasal iktidarlara sahip olunca; Piskoposların kişisel iktidarlarının azalacağı endişesini izhar etmişlerdir.

Nihayet "*Kiliseler birliği*" konusundaki yeni teklifin incelenmesine geçilmiştir. Bir yandan Hristiyan olmayanlara (Özellikle Yahudilerle) diğer yandan "*Din Hürriyeti*" ili ilgili olan iki metin, katolik birliğinin prensipleri ve bölünmüş Hristiyanlarla kurulması temennî edilen ilişkilere ve reformdan sonra doğmuş olan cemaatlere dayanan ilk üç metne bağlanmıştır. Kilise birliğinin ve hakikatın üstünlüğünü hatırlatmayı ihmal et - meyen metin, İsa tarafından tesis edilen kurtuluş vasıtalarını büyük oranda muhafaza eden bölünmüş Hıristiyanlara kardeş muamelesi tavsiye ediyordu. Yine bu metin, pratik plânda ayrılmış Hıristiyanlar arasında müşterek ibadeti, karşılıklı bilgi alış verişini, sosyal ve ekonomik alanda aktif bir iş birliğini telkin ediyordu. "Her Communicatio in sacris"i yasaklayan bir parağraf şiddetle eleştirilmişti.[16] Yine katolik olmayan Hıristiyanlarla Katolikler arasındaki evlilliklerı düzenleyen prensiplere hiçbir yumuşama getirilmemiş olması da teessüfle ifade edilmişti. Hıristiyan olmayanlar ve dinî hürriyet gibi ateşli konular üzerindede hiç bir antlaşma sağlanamamış ve kınanan her iki konuda yetkili komisyonlara gönderilmiştir.

II. Oturum sırasında, önceki oturumda kurul tarafından istenen değişiklikleri tartışmak üzere Liturji konusundaki yasa yeniden ele alınmıştı. Diğer taraftan 4 Aralıkta yapılan bir oylamanın kabul ettiği metin, derhal yürürlüğe konmuştu. Bu yasanın esas hedefi müminlere, âyinlere ve kilisenin Liturjik merasilmerine daha aktif bir şekilde iştiraklerini sağlamaktı.

[16] Katoliklerin dışında, havarilerin mirasını muhafaza eden Hristiyan cemaat içinde piskoposlukların karşılıklı muvafakatıyla âyinlere iştirak edebilme. Meselâ bir Katolik, bir Ortodoks âyine iştirak edebileceği gibi; bir Ortodoks'ta katoliklerin âyinine iştirak edebilmesi olayı. Burada sadece Piskoposlukların tasvibi gereklidir.

İşte bu amaçla, ayinlerin bazı sözlerinde yerli dillerin kullanılması adeti getirilmişti. Yine bunun için her Hıristiyanın bir kaç yılda Yeni Ahit'in metni ile haşir neşir olması için İncilin parçalarının yeniden gözden geçirilmesi istenmişti. Ayrıca her ayin, kısa bir dinî konuşmayı ihtiva etmeliydi. Bazı hallerde iki tür Komunyon ayinine, mahalli piskoposların tasvibi kaydı ile Liturji komisyonu izin vermişti. Yine aynı şekilde "*Müşterek ayin*" kabul edilmiş fakat pratikte bazı şartlarla sınırlandırılmıştır. Metin, haç üzerinde İsa – Mesih'in kefaretini ve Hristiyan birliğinin alâmeti olan âyinin kutsal karakterini titiz şekilde değerlendiriyordu. Sakrament ve merasimlerin yönetimi için ve piskoposun kararına bırakılan bazı hallerde kısa dualar okumak için, yerli dilin kullanılmasınada izin verilmiştir. Hıristiyanların dinî eğitimi için, muhtelif bayramların ve Liturjik yılın önemine işaret eden taslak; Paskalya için belli bir tarihin seçilmesinin ve kilisenin yedi günlük haftayı muhafaza eden bir takvim reformuna razı olmasının arzuya şayan olduğuna işaret ediyordu.

Diğer taraftan, II. oturum, önceki oturumda tartışılan sosyal iletişim konusundaki kararı yürürlüğe koyan bir oylama yapmıştı. Bu metin, basını, radyoyu, televizyonu ve belli ölçüde sinema ve tiyatroyu da ilgilendiriyordu. Gerçekten bütün bu iletişim vasıtalarına halk üzerinde onların ahlâki teşekkülünde ve vicdanları üzerinde büyük etkisi oluyordu. Bunun için kilise, Hıristiyanlara o vasıtaları, Hıristiyan ahlâkı ve kardeşlik aşkı espirisi içinde kullanmaları gerektiğini hatırlatma endişesi içindeydi. Yine kilise, artistlerden ve gazetecilerden hayranlarının büyük bir kesiminin gençlerden oluştuğuna dikkat etmelerini istemiştir. Bu konudaki karar Rahiplere, bölgelerinde bu vasıtaları kullanmaları konusunda birkaç nasihatle sona ermektedir.

Papa 4 Aralık 1963'de konsilin II. oturumunu, kapadığını ilân etmişti. 25 Ocak 1964'de Papa, bir mektupla Liturji konusunda konsil babalarının istekleri doğrultusunda Liturjik reformun uzun yıllar tatbikini gözetlemekle görevli bir "*Liturji Konseyi*" tesis edildiğini haber vererek, Liturji konusundaki yasaya bir kaç tamamlayıcı bilgi getirmiştir. Yine bir defa daha, konsil komisyonları konsil babalarının arzularına uyarak, taslakları değiştirmek için "*Oturum Arası Molayı*" kullanıyorlardı. Dünyanın beş bölgesini temsil eden yirmidört piskoposla âyini yöneterek 14 Eylül 1964'te VI. Paul, III. Oturumu açmıştı.

Böylece, kilise üzerindeki taslağın son iki bölümünün tartışmasına yeniden başlanmıştı. Yedinci bölüm, görünen ve görünmeyen semavî ve arzî bir cemiyet olan kilisenin, uhrevi karakterini açıklıyordu. Kilise bu dünyada idi fakat bu dünyaya ait değildi. Bunun için, kilise semada İsa'da bütünleşen muzaffer kilisenin mutluluğuna yönelmek için bu dünyada savaşacak ve ızdırap çekecekti. Afrikalı Kardinal Rugambwa bu uhrevi

perspektifin Hıristiyan olmayan ülkelerde yaşayan Hıristiyanlar için ne kadar teşvik edici olduğuna işaret etmiştir.

Bakire Meryem konusundaki sekizinci bölüme gelince, Meryem'e yeni vasıflar atfetmekten kaçınılmıştır. Çünkü bazı konsil babaları, iyice belirlenmemiş yeni ünvanların kullanılmasını, özellikle protestanları yanlış anlamaya sevk edeceğinden korkmuşlardır. Bunun için Meryem'e daha önce ilâhiyatçıların ittifak ettikleri ünvanlar tevdi edilmiş, "*İnayetlerin Vasıtası*, Kilise Anası" gibi ünvanların kullanılmasından sarfınazar edilmiştir.

Daha sonra ise, kilisenin hiyerarşik yapısını açıklayan kilise konusundaki taslağın üçüncü bölümü ele alınmıştır. Burada kilisenin hiyerarşik yapısı açıklanmıştır. Önce, ikinci oturumda tartışılan bu metin, konsil babalarının arzuları gereğince bazı değişikliklere maruz kalmıştı. İkinci oturumda belirlenen piskoposlar kurulunun iktidarına dayanan doktrinden yararlanarak kaleme alınan bu yeni bölüm, kilise yönetimi içinde papaya yardım edecek olan bir piskoposlar müşavir komitesi kurulmasını telkin ediyordu. Bu metinde, papalık örgütünün reforme edilme zarureti, piskoposluk yönetimine lâiklerin iştiraki temennisi, kilise ile piskoposların hür seçimlerine, her türlü lâik iktidarın müdahalesinin bertaraf edilmesi konusu açıklanmıştı.

Önceki oturumun sonunda "*Hıristiyan Kiliselerini Birleştirme*" metninden ayrılan "*Dini Hürriyet*" konusundaki beyanat, şiddetli tartışmalara yol açmıştı. İtalya, İrlanda ve Lâtin Amerika'dan küçük bir grup konsil babası, "*Dini Tolerans Mefhumu*" ile yetiniyorlardı. Kuzey Amerika Piskopasları ise, "*Dini Hürriyetin*" kabulünde insanın mutlak hakkını görüyorlardı. Özellikle Viyana'lı Kardinal Koenig, resmen ateist ülkelerdeki inananların acı durumlarını ve bu ülkelerde hükümetlerin, dini piratikleri yasaklamaya çalıştıklarını hatırlatmıştı. Ancak neticede, akla ve vahye dayanan dini hürriyetin pirensibi üzerinde anlaşma sağlanmıştı.

Önceki "*Kiliseler Birliği*" konusundaki taslağın dördüncü bölümünü oluşturan ve ikinci oturumun sonunda ondan ayrılan "*Yahudiler Üzerindeki Beyanat*"da sert bir şekilde tartışılmıştı. Bu metinde sadece "*İsa*"*nın kilisesinin devam ettiğini ve Eski Ahidin*" ittifakını tamamladığı açıklanıyordu. Yine bu beyanat, ırk veya din nedeni ile milletlerin işlediği her türlü zulmü kınıyor ve geçmişte yahudiler tarafından işlenen sayısız işkencelere esef ediliyordu. Bu beyanatın en hararetli savunucuları, Kuzey Amerikalı temsilciler olmuştu. Bunlar İsa'nın ölümünün sorumluluğunu, onun zamanındaki bütün yahudilere yükleyen cümlenin kaldırılmasını istemişlerdi. Politik amaçlarla istismar edilmesinden korkan Yakın-Doğu Arap ülkeleri piskoposları, ise bu metnin tamamen kaldırılmasını istemişlerdi.

Daha sonra kurul, oturumlar arasında tamamen gözden geçirilen vahiy konusundaki taslağı yeniden müzakereye açmıştı. Yeni metinde,

yorumcular arasındaki son tartışmalara karşı tavır almaktan kaçınılmıştı. Böylece, Rahipler ve lâikler kutsal kitabı okumaya teşvik ediliyor ve onlar, kutsal kitaplar içindeki tanrısal unsur olan vahiy ile insanî unsuru ayırmaya davet ediliyordu. (Buradaki insanî unsur, kaleme alanların sahip olabildiği sınırlı bilgidir.) Tartışmalar, sonunda konsil babaları taslakları son şekliyle oya sunmuşlardı. Böylece 19 Kasım'da kilise konusundaki taslak nihaî oylamaya konulmuş ve dogmatik yasa (Lumen Gentium) ünvanını almıştır. Nihayet "*Hıristiyan Olmayanlar ve Din Hürriyeti*" konularındaki gelişmelerden soyutlanmış olan "Kiliseler Birliği" konusundaki kararın müzakeresine geçilmiştir. Bu karar üç bölüm ihtiva ediyordu: Birincisi "*Kiliseler Birliğinin*" katolik pirensiplerini; ikincisi "*Kilise Birliğinin*" pratik uygulamasını; üçüncüsü de Roma'dan ayrı kiliseleri ilgilendiriyordu. Bu konuda, konsil babaları Roma ile ittifak halinde olan Doğu Hıristiyanlarını Roma'dan ayrılmış olanlardan net olarak ayırmak gerektiğine ve bazı hallerde mümkün değil bilakis arzuya şayan olan kilise otoritesinin tasvibiyle bütün sakramentleri ve havarilerin mirasını muhafaza eden ayrılmış kiliseler içindeki duruma işaret etmişlerdir. Yine aynı metin, protestan kiliselerinin, "Müşterek Mirasın" büyük bir kısmını muhafaza ettiğini de kabul ediyordu.

Böylece, Doğu Katolik Kiliseleri üzerindeki karar, üçüncü oturum boyunca incelenmiş, oylanmış ve yürürlüğe konmuştur. Bu karar ne kadar eksik ve kısa olursa olsun; yinede o, Doğu'da mahalli kiliselerin meşruluğuna işaret ediyor ve Doğu Patriklerinin rolü ve haklarını tasdik ediyor ayrıca, Roma'dan ayrılan Doğu kiliseleriyle bir yaklaşma yolunu açıyordu. Nihayet Konsil Babaları, ilk defa kilisenin ruhani hayatı içinde lâiklerin kaçınılmaz rolünü açıklayan taslağı, tartışmaya koymuşlardır. Gerçekten rahiplerin sayısı bugün azdı ve diğer taraftan, her türlü dinî pratikten kopmuş olan insan çevrelerine onlar yabancı idiler. Bir lâik, günlük iş hayatında ve aile hayatında hristiyan inancını gösterebilmelidir. Yine o, daha mükemmel bir dünyanın doğmasına yardım etmeli, tüm insanlarla birlik içinde ahlakî prensiplerin tabiî ve tabiat üstü mirasını korumaya çalışmalıdır. İşte bu amaçla lâiklerin havariliği bölgesel (paroisses), piskoposluk ve hatta gerekli olduğu zamanlarda milletlerarası bir işbirliği saviyesinde teşkilatlandırılmalıdır. Bu konuda teklif edilen metin, geniş ölçüde eleştirilmiştir. Bunun için, bazı piskoposlar onu, çok kilise yanlısı bulurken diğer bazıları, lâiklerin hürriyetinin kısıtlanmasından korkuyordu. Bazı lâik ülkelerde ister kendi teşkilatlarına sahip olsun; ister resmen ateist ülkeler de hükümetlerin gözlerinde bu tip teşkilatlar şüpheli görülsün, her yerde lâiklerin öğreticiliğinin titiz şekilde organize edilmesi arzuya şayan görülmemiştir. Zaten lâik havarilik görevi, taslakta yeterince açıklanmışda değildir. Çünkü bu havarilik faaliyetinin vaftizin ve konfirmasyon'un tabiî bir sonucu olduğu gösterilmeden lâik piskoposun Apostolik faaliyetine işaret edilmiştir. Neticede taslak düzeltilmek üzere ilgili komisyona geri gönderilmiştir.

Rahiplerle ilgili taslak ise çabucak kurulda red edilmiştir. Çünkü bu taslak, rahipleri müphem terimlerle görevlerine sadık kalmaya davet ediyordu. Atfettiği büyük önemi göstermek için papa VI. Paul, bizzat açılış tartışmasına katıldığı, misyonerlik konusundaki taslak çabucak red edilmişti. Konuşmacılar arasında dikkatleri özellikle Belçikalı Kardinal Suenens ve Afrikalı Kardinal Rugamdwa çekmişti. Suenens, İncil'in yayılmasında lâiklerin görevlerinden bahsetmişti. Ona göre lâikler, misyon bölgelerinde muhtedi lâikleri eğitmek ve yardım etmek zorundaydılar. Sonra, Apostolik hareketin yönetimini yerlilere tevdi ederek kendileri ikinci plânda kalmalıdırlar. Kardinal Rugamdwva ise, misyonerlere misyon memleketlerine batı kültürünü ve yabancı kültürü sokmak ithamından sakınmak için, yerli âdetlere tâbi olmalarını tavsiye etmiştir.

Dinî hayat konusundaki taslak ise, bazı değişikliklerle prensip olarak kabul edilmiştir. Taslağın hedefi çift idi: Bir yandan, kilise hayatı içinde "din adamlarının zaruri rolü" diğer yandan ise dini kuruluşların ve manastırların belli bir modernizasyona ulaştırılması üzerinde israr ediliyordu. Rahiblerin formasyonu konusundaki taslak ise, prensip olarak kabul edildiği için tartışmalar kısa olmuştu. Ayrıca, seminerlerin kaçınılmaz reformu, kilise hukuku komisyonunun ve milli piskoposlar kurulunun yetkisi içinde görüldüğü için rahiplerin formasyonu ile ilgili taslak prensip olarak kabul edilmiş ve tartışmalar kısa olmuştu. Seminaristlerin felsefî formasyonu konusunda konsil babaları ihtilafa düşmüşlerdi. Mevcut âdete göre, aziz Thomos d'aquin'in felsefesi ile veya avrupa dışındaki ülkelerden başka felsefî sistemlerle yetinilebilirmiydi? İşte Roma seminerler camiasının sekreteri olan Kardinal Leger, hararetle bu son görüş noktasını müdafaa etmiş ve seminer için Roma Kongreasyon sekreteri Steffa, Thomos felsefesini savunmuştur.

Daha sonra ise, katolik okulları ile ilgili bir taslak ele alınmıştı. Bu taslak, ebeveyinlerin çocuklarına kendi inançları doğrultusunda bir eğitim vermelerini elden alınmaz bir hak olarak kabul ediyordu. Yine bu taslak, hristiyan eğitimi içinde katolik okulların oynadığı büyük rol üzerinde israr ediyordu. Çünkü eğitim konusunda devlet, insanın tabiî hakkının tersini söylüyordu. Oysa, omuzlarında ağır bir yük olan dinî okulları devam ettiren hristiyan ebeveyinlere normal olarak devlet, malî yardımda bulunmalıdır. İşte bu metinde bazı değişiklikler kaydiyle prensip olarak kabul edilmişti.

Üçüncü oturumda tartışmaların merkezini papa XXIII. Jean için çok önemli konu olan "*zamanın kiliseleri*" üzerindeki onüçüncü taslak teşkil ediyordu. Kardinal Montini (papalığa seçilmeden önce) ve Süenens tarafından kaleme alınan ilk metin, karma bir komisyon tarafından iki defa gözden geçirilmişti. Taslağın üçüncü metni ise kurula sokulmuş 23

Ekimde tartışılarak kabul edilmişti. Bu metin, dört bölümden oluşuyordu. Daha sonra buna bugün için âcil olan bazı proplemleri işleyen beş ilâve yapılmıştı. İlk üç bölüm, yaratılış değeri ve insanın eğilimi, kilisenin cismanî görevi, dünya hristiyanlarının rolü gibi bazı konuları ele alıyordu. Dördüncü bölüm ise, beş ilavede belirtilen muhtelif proplemleri ele alıyordu. Şöyleki, cemiyette insanın yeri, aile ve evlenmenin değeri, kilise ve kültür, politik hayat, milletlerarası cemaat ve sulh...

İlk bölümde Konsil Babaları, insanın dünya cemaatına ve semavisiteye aid olduğu konusuna işaret endişesi içindeydiler. Buna göre insanlığın, sadece maddi ilerlemesiyle ilgilenen kişi aldanmış oluyordu, Yine sadece uhrevî hayatla ilgilenen ve mükemmel bir dünya meydana getirmek için çalışmayan kişi de gerçek hristiyan olmuyordu. Bunun için hatipler, komunizmin ve onun yanlış antropolojisinin kesin olarak tel'inini istemişler, diğer bazıları ise, sosyal proplemlerin âdil bir çözümünün militan ateizme karşı en sağlam bir engel teşkil edeceğine işaret etmişlerdir.

Taslağın ikinci ve üçüncü bölümü, kilisenin insanların hizmetinde olduğunu açıklıyordu. Kilise bu dünyaya ait olmamakla beraber onun insanlarla ve bu dünyanın müesseseleri ile çok sayıda ilişkisi vardı.

İşte bu karşılıklı ilişki, her iki tarafı da zenginleştirmişti. Şüphesiz kilise, görevinde bu cismanî vasıtaları kullanıyor fakat o, sivil iktidar tarafından sunulan imtiyazlara dayanmıyordu. Yine kilisenin elinde bulundurduğu mülk, onun ruhanî şahadetinin safiyetine, şüphe riski gösterdiği zaman; Kilise bazı hakların icrasından vazgeçmeyede hazırdı. Böylece, gerçek düşünce hürriyetini tesis etmeye ve insan şahsiyetinin saygınlığına zararı dokunan her şeyden sakınmaya arzulu görünen kilise; maddi iktidardan manevi iktidarı, hararetle ayırır ve meşru şekilde sivil iktidara ait olan sahada her türlü yolsuzluğa karşı kendi ruhanilerini korur. Bununla beraber yine de o, yolsuzluğunun, ruhani şahadeti zarar verdiği günaha meyilli insanlardan oluştuğunu unutmaz.

İşte bunun için o, ilâhi olarak kendine tevdi edilen görevi içinde, durmadan yenilenmektedir. Bu konudaki tartışmalar için Patrik V. Maximos, XVI. yüzyıldan beri Lâtin kilise ahlâkını istilâ eden kuralcılıktan dolayı Lâtin kilisesini kınayarak meşhur olmuştu. Maximos'a göre insanların kalbini sevgiyle kazanmak gerekir, Yoksa ceza korkusuyla değil. Diğer taraftan birçok Kardinal, kilisede hakim olması gereken "*İncil fakirliği*" konusunda israr etmiştir. Yine Kardinal Silva, kuruldan ilâhi bir inayet olan gönüllü fakirlikle, günahın meyvesi olan fakirliği karıştırmamayı rica etmişti. Yine bu düşünce çizgisinde o, fakir ülkelerde açlıkla savaşmak için bir teşkilat kurmayı önermişti. Diğer taraftan Kardinal Alfring, Komunizmin yeniden tel'ininin faydasını inkar etmişti. Çünkü bu konudaki hüküm, daha önce çok sayıda Papalık yazısıyla dile getirilmişti. Alfring'e

göre, dünya ile kilise arasında gerçek bir diyalogun şartlarını meydana getirmek için; tüm insanlara gerçek bir din hürriyeti ve mükemmel hayat şartları sağlamak daha önemli görünüyordu. Madrid'li Guerra, Marksistlerle verimli bir diyalogun başlamasından önce; Hristiyanların Marksist düşünceyi itina ile incelemeleri gerektiğini hatırlatmıştı.

Erkek ve kadın eşitliğini isteyen onüçüncü taslağın, IV. bölümü, insan haklarını savunuyor ve insan hürriyetini zorlayan her çeşit baskıyı, ırkçılığı, köleliği, fahişeliği, sürgünü, işkenceyi telin ediyordu. Konsil babaları, ırkçılığın telinin gerekliliğine, cinsiyete ve sosyal şartlara dayanan ayırımın kaldırılması hususunda israr etmişler idi. Tartışma konusu olan metnin ihtiva ettiği beş ilâve arasında, evlenmenin ve ailenin değerini işleyen ikincisi, evlenmenin iki hedefine işaret ediyordu. Geleneksel ilâhiyat, birinci hedef olarak çocuk dünyaya getirmeye; ikinci hedef olarak da eşlerin karşılıklı sağladıkları sevgi ve yardıma davet ediyordu. Bu konudaki metin, bu iki hedef arasında gerçek denge problemini ortaya koyuyordu. Bilhassa birinci hedefe işaret ederek o, hayat şartlarına ve sağlıklarına göre çocukların sayısını sınırlama hakkını ebeveynlere tanıyordu. Yine de bugün çok sayıda ailenin bu sahada karşılaştığı bariz güçlüklere hiçbir kesim çözüm getirmiyordu. Bazı İtalyan Kardinalleri bu konuda her türlü uzlaşmanın aleyhindeydiler. Kardinal Alfring ise, Kilisenin ahlâk dışı doğum kontrol vasıtalarının kullanılmasına asla izin vermiyeceğine işaret etmişti. Kardinal Suenens ve Leger Konsili, modern hayat şartlarının Kilise eğitimine sadakatını zorlaştırdığı aile ızdıraplarına ilgisiz kalmamaya davet etmişlerdi.

Kilise ve kültür konusundaki ilave ise, çabucak tartışmaya alınmıştı. Bu konuda gelişmekte olan üllkelerin, cehaletten kurtulmaları ve kilisenin modern kültürü karşılayabilmesi ve ona yabancı kalmaması için din adamlarını yeni bir entellektüel grup hazırlamaya davetle yetiniyordu.

Ekonomik ve sosyal hayatı ilgilendiren ilâve metin ise, çok hararetli tartışmalara yol açmıştı. Bu metin, zenginlik kaynaklarının adaletle dağıtılmasını talep ediyordu. Çünkü yeryüzünün mülkü, tüm insanların müşterek malıydı. Allah, onun dağılımını milletlerin sağduyusuna bıraktı. Böylece, işçilerin çalıştıkları müesseselerin hayatına etkili şekilde iştirak etmemeleri normal değildi. Kilise, özellikle hiçbir ekonomik ve sosyal sisteme bağlı değildir. O, sadece insanların mutluluğunu dilemektedir. Bu arada Polonya'lı Kardinal Wyszinski, kilisenin sosyal olaylarla çok geç meşgul olmaya başladığını söyleyenleri reddetmişti. Ona göre kilise, daima zenginliklerin fakirlerle paylaşılmasını tavsiye etmiş olduğu halde bu tavsiyeler yerine getirilmemiştir.

Milletlerarası ilişkiler üzerine dayanan son ilave ise, anlaşmazlıkların silah zoruyla değil; sulh ve antlaşma yoluyla düzeltilmesini istiyordu. Ancak, sulh yoluyla başarısızlık halinde, haksız tarafa silah zoruyla karşı

koymak caiz oluyordu. Yine de sonuçları tüm tahminleri aşan atomik silahların kullanılması, bir cinayet sayılmalıdır. Kardinal Alfring'in hatırlattığı gibi XXIII. Jean atomik silahların kullanılmasını yasaklayan bir adalet düşünüyordu. IV. Maximos "*Haklı Savaş*"ın geleneksel kavramını gözden geçirmeyi istemişti. Lyon'lu Ancel ise, daha cüretkâr bir şekilde bütün milletlere hitap ederek konsilin, tam bir silahsızlanma istemesini ve milletlerarası bir teşkilatın silaha sahip olmasını ve dünyadaki sulhu muhafaza etmesini istemekteydiler. Liverpol'lü Beck, Washington'lu Hannan ise bunun aksine, tehlikesi az olan atomik silahların, manevi değerleri ve hürriyeti savunmak için kullanılabileceğini söylüyorlardı.

Bu tartışmalar devam ederken kurul, muhtelif taslakların nihaî oylamasını yapıyordu. Hristiyanlık dışındaki dinlerle ilişkiler konusundaki beyanat birkaç değişiklik kaydıyla prensip olarak kabul edilmişti. Bu taslak halindeki metin, Budizm, Hinduizm, İslâm ve Yahudilerle ilgili paragraflar ihtiva ediyordu. Konsile iştirak edenlerin çoğunluğu, İsa'nın dönemindeki Yahudilerin, İsa'nın çarmıha gerilmesindeki sorumluluklarının payı konusunda antlaşmaya varamamışlardır. Neticede İsa'nın zamanındaki tüm Yahudilerden bu sorumluluğu kaldıran cümlenin iptaline karar verilmişti.

Üçüncü oturum 21 Kasım 1964'te Papa VI. Paul tarafından kapatılmıştı. Bu vesileyle Papa, bakire Meryem'e vakfedilen hac yerlerine sahip piskoposlukların, yirmidört Piskoposuyla müşterek bir ayin icra etmiştir. Papa yaptığı konuşmada Meryem'e "*Kilise Annesi*" ünvanını tahsis etmişti. Böylece, bu konuda konsilin tereddütleri de çözülmüş oluyordu. Konsilin dördüncü ve son oturumu 14 Eylül 1965'te başlamıştı. Kurulun karşısındaki şeref mevkiine İncil'i, bizzat Papa koymuştu. Bu merasim, her toplantıda aynen tekrar edilmişti. Açış konuşmasında Papa VI. Paul, özellikle ülkelerinde muzdarip olan Piskoposları ve rahipleri selamlamış ve İsa-Mesih'in "*Düşmanlarımızı bile sevmeyi tavsiye ettiğini*" hatırlatmıştı. Yine, Kilise yönetimine yardım edecek olan bir Piskoposluk Toplantısı yapacağını da haber vermişti.

Kurul derhal, "*Dini Hürriyet*" konusundaki metnin tartışılmasına yeniden başlamıştı. Tartışma süresini kısaltmak için, bazı konsil Babaları müdahalelerini ılımlaştırıcılara yazı ile sunmuşlardı. Diğerleri ise, çok sayıda Piskoposlar grubu adına söz almışlardı. Böylece konsilde iki fikir kendini göstermişti. Kilisenin geleneksel pozisyonuna bağlı olan birinci akım, din hürriyetini kabul ederek tüm dinlerin eşit hale gelmesinden ve böylece Katolik ülkelerde Protestan Kiliselerine propaganda yolunun açılmasından korkuyordu. Özellikle Protestan ülkeleri veya Hristiyan olmayan ülkeler uyruklu Piskoposlarca desteklenen ikinci akım, Katoliklerin azınlıkta olduğu ülkelerde sivil iktidar tarafından verilen "*Hareket Hürriyet*"inin

kilise için gerekli olduğuna işaret ediyordu. O halde, hem Katolik Kilisesinin çoğunlukta hem de azınlıkta olduğu ülkelerde iki nokta ve iki tedbiri kabul etmek tehlikeli ve gayrı mantıki olacaktı. Bu konuda Kardinal Armagh, İrlanda misalini vermişti. İrlanda'lılar iki asırdan fazla bir zamandan beri, Katolik imanlarından dolayı zulüm görüyorlardı. Onlara bağımsızlık verilir verilmez tüm dinlerin hürriyeti prensip olarak ortaya konmuş oldu. Müzakereler sonucunda, metnin düzeltilmek kaydıyla prensip olarak kabulü oylanmıştı.

Nihayet "*Bu dünyanın kilisesi*" konusundaki meşhur onüçüncü taslak, yeniden tartışmaya açılmıştı. Bu konudaki tartışmanın temelini üç problem teşkil ediyordu: Doğum kontrolü, Barışın devamı, Atomik silahların kullanılması. Sözcülüğünü Kardinal Ruffini'nin yaptığı muhafazakar grubun itirazlarına rağmen, piskoposların çoğunluğu ebeveynlerin sahip olabilecekleri çocuk sayısının tesbitinde, ebeveyinlerin sorumluluğu lehinde görünmüşler ve onları kilisenin ve insanlığın mutluluğu için yetiştirmelerini açıklamışlardır. Neticede bu konuda, ciddi güçlüklere sahip olan birçok Hristiyan ailesine teselli sunmak, gelecekte mümkün olacaktı. Çünkü ilmin ilerlemesi, biyolojik ve seksüel problemlerin daha iyi anlaşılmasına yardım ediyordu. Daha sonra tartışma "*Haklı Savaş*"ın geleneksel kavramı üzerine kaymıştı. Böylece yeniden, insanlık için çok tehlikeli olan atomik silahların kullanılması lanetlenmiş ve barış lehinde yüce bir Katolik Konseyin teşkili teklif edilmişti. Bu yüce konsey, zenginliklerin milletlerarası dağılımını düzenlemeye çalışacaktı. Çünkü eşitsizlik çağrılarının çoğu, anlaş mazlığın ilk kaynaklarından birini teşkil ediyordu. Aynı şekilde modern dünyanın sosyal ve ekonomik hayatını incelemeye yönelik bir sekreterya meydana getirilmesi de istenmişti. Kardinal Wyszinski, sosyal problemlerin ne çok egoist liberal kapitalizmle ne de ferdiyetçiliği hakim gören Marksist Komunizimle çözümlenemeyeceğini hatırlatmıştı.

Konsil babalarının isteklerine göre sorumlu komisyon tarafından düzeltilen muhtelif taslakların nihâi şeklini incelemeyi kurul hiçbir zaman ihmal etmiyordu. Dördüncü oturumun son haftalarında konsil babaları, "*Dei Verbum*" isimli vahiy konusundaki dogmatik yasayı ilgilendiren kesin oylamayı yapmışlardı. (Bu yasa 18 Kasım'da altı menfi oya karşı 2344 oyla kabul edilmişti.) Onüçüncü taslak "*Gaudium et Spes*" adı ile piskoposluk yasası olmuştu. (Bu yasa ise 7 Aralıkta 75 menfi oya karşı 2309 oyla kabul edilmişti.) Yine "*Christus Dominus*" adını taşıyan piskoposların piskoposluk harcamaları konusundaki karar, oy birliği ile kabul edilmişti. (Bu yasa 28 Ekim'de 2 menfi oya karşı 2319 oyla kabul edilmişti.) Diğer taraftan "*Rahiplerin görev ve hayatı*" ile "*Dinî hayatın adaptasyonu ve yenilenmesi*" konularındaki iki karar, sadece 4 menfi oy almıştı. Yine "*Rahiplerin Formasyonu*", "*Lâiklerin havariliği ve kilisenin misyoner faali-*

yeti" üzerindeki kararlar da çok az muhalefetle karşılaşmıştı. Fakat aşağıdaki üç beyanat şiddetli muhalefetle karşılaşmıştı: "*Hıristiyan eğitimi*" konusundaki beyanat 28 Ekimde oylanmış 2290 müsbet oya karşı 35 menfi oyla kabul edilmişti." *Diğer dinlerle Katolik kilisesinin ilişkilerine* dayanan beyanat" ise 88 menfi oya karşı 2221 oyla kabul edilmişti. "*Dinî hürriyet* "konusundaki beyanat'da 7 Aralık'ta oylanmış 70 menfi oya karşı 2308 oyla kabul edilmişti. Aslında bu rakamlar konsildeki birliği göstermektedir. Konsilde tartışmalar bitince azınlıkta kalan fikir, çoğunluğun fikrine tâbi olmuştur.

II. Vatikan Konsili, Papa VI. Paul tarafından 8 Aralık 1965'de "*Meryemin Temiz Hamileliği*" bayramında kapatılmıştı. Daha önce genel sekreter olan Felici, konsil tarafından yürürlüğe konan tüm metinlerin 29 Haziran 1966'da yürürlükte olacağını haber vermişti.

II. Vatikan Konsilinde yürürlüğe giren metinlerin sayısı onaltı idi:

DÖRT YASA:

I. Kilise (Lumen Gentium)
II. Vahiy (Dei Verbum)
III. Liturji (Sacra Sancta Synodus)
VI. Bu zamanın dünyasında kilise (Gaudium et Spes)

DOKUZ KARAR:

I. Piskoposların piskoposluk görevleri (Christus Dominus)
II. Rahiplerin hayatı ve görevleri,
III. Rahiplerin formasyonu,
IV. Dinî hayatın yenilenmesi ve adaptasyonu (Perfectoe Caritatis),
V. Lâiklerin havariliği
VI. Kilisenin misyonerlik faaliyeti (Ad Gentes)
VII. Katolik doğu kiliseleri (Orientalum Ecclesiarum)
VIII. Kiliseler birliği (Unitatis Reintegratio)
IX. Sosyal iletişim vasıtaları

ÜÇ BEYANAT:

I. Hıristiyan eğitimi
II. Hıristiyanlık dışındaki dinler
III. Dinî hürriyet

Kilise hayatında II. Vatikan Konsilinin gerçek öneminin takdir edilebilmesi için, on yıl kadar beklemek gerekecekti. Fakat Trente Konsili bir tarafa bırakılırsa, II. Vatikan Konsilinin Roma kilisesinin en önemli konsil toplantısı olduğu korkusuz bir şekilde kabul edilebilir. Kısaca II.

Vatikan konsili ile Hıristiyanlık tarihinde yeni bir dönem açılmıştır. Bu konsil, kiliseye modern dünyaya adaptasyon vasıtaları sunmuştur. Çünkü kilise, bu konsilde kendisini lekelemeye devam eden hatalar ve adaletsizlikler listesini sunmamış; bilâkis o, modern insana anlaşılır bir ifade içinde sevgi ve merhametle, İsa'dan aldığı ebedî hakikatleri sunmuştur. 1962'den 1965'e kadar Roma'da mağrur bir monolok değil; aksine beş kıtadan gelen piskoposlara ve ayrılmış kiliselerin müşahid delegelerine biribirlerini tanıma imkânı veren çok geniş bir diyalog meydana gelmiştir. Bu konsilde, karşı karşıya gelen farklı kültürlere ve farklı milletlere aid insanlar kendi görüş noktalarını mukayese etmiş ve böylece kendi farklılıklarıyla karşılıklı olarak zenginlemişlerdir. Şüphesiz diğer dinler, ateistler veya bölünmüş hıristiyanlar için konsille başlamış diyaloğu takip, kolay olmasa da kabul edilen metinler bir ilerlemeyi ve sağlam bir dayanak noktasını temsil etmektedir.

I. Vatikan konsili (1869–1870), Papa'nın kilise yönetimindeki rolünü belirtme şerefine sahip olurken; II. Vatikan Konsili (1962–1965) papaya, piskoposların sağlaması gerektiği vazgeçilmez yardımı ve piskoposlar kurulunu belirleyerek bu birinci görevi tamamlama şerefine nail olmuştur. II. Vatikan Konsilini toplayarak büyük bir cesaret örneği gösteren papa XXIII. Jean'ın bu faaliyeti, bazen tedbirsizlik olarak da değerlendirilmiştir. Fakat onun hudutsuz insan sevgisi, enerjikliği ve israrlılığı sayesinde böyle bir teşebbüs doğabilmiştir. Şüphesiz böyle bir teşebbüsü sonuçlandırmak onun halefi olan papa VI. Paul'e ait olmuştur. O, bu işi vecdle, samimiyetle ve anlayışla yapmasını bilmiştir. Yine Papa VI. Paul, üç nazik problemin çözümünü uygun bir zamana bırakmıştı. Bunlardan biri, karma evliliklerdi. Bu konuda 20 Kasım 1964'de mevcut yasayı yumuşatmak amacıyla konsil, papaya isteklerini sunmuştu. İkincisi, doğum kontroluydu. Bu konuda da o, Haziran 1964'de bir araştırma komisyonu kurmuştu. Üçüncü konu ise, rahiplerin bekârlık problemleri idi. Papa bu konunun 11 Ekim 1965'de tartışılmasını istemişti. Papa, bu şekildeki davranışını tedbir olarak ve bu nazik proplemlerin daha derin bir şekilde incelenmesi ve onların çözümünün olgunlaşması için tercih etmişti. Papa VI. Paul, hem sözleriyle hem de hareketleriyle konsili devamlı teşvik etmişti. Muhtelif oturumlardaki konuşmaları sırasında ve 6 Ağustos 1964'deki (Ecclesiam" Suan" isimli genelgesinde konsilin amaçlarını şöyle açıklamıştı:

— Kiliseyi yenilemek
— Hıristiyanları birleştirmek
— Dünya ile diyaloga girmek

İşte bizzat buna VI. Paul kendisi, örnek olmaya çalışmıştı. Bu amaçla Ocak 1964'de Kudüs'e yaptığı Hac ziyareti ve İstanbul Fener patriği Athènagoras ile karşılaşması, onun hıristiyan birliği arzusunu ortaya koymuştur. 1054'de Roma ve İstanbul kiliseleri arasında karşılıklı yapılan

aforozların kaldırılması ancak Aralık 1965'de gerçekleşmişti. Yine papa VI. Paul'un Aralık 1965'de Bombay'a yaptığı seyahat onun, katolik misyonundaki endişesini ve hıristiyanlık dışındaki halklara olan ilgisini gösterir. Nihayet Ekim 1965'de "*Birleşmiş Milletler Teşkilatına*" yaptığı ziyaret, kilisenin milletler arasında hakim olan barışı ne kadar arzu ettiği ve ne kadar hıristiyanların kendi çabalarıyla savaşların sona ermesine yardım edebileceğini göstermiştir.

Yine 15 Eylül 1965'de bir "Motu Proprio" ile VI. Paul, kilise yönetimine katkıda bulunmaya yönelik bir "*Piskoposlar Meclisi*"nin teşekkülünü haber vermişti. 7 Aralık 1965'deki kararıyla, papalığın reform edilmesini arzu eden çok sayıdaki konsil babasının arzusuna, uygun cevap vermişti. İşte bütün bunlar, bu büyük konsilin babalarına ilham veren asil fikirleri, kilisenin tatbik etmeye çalışacağını garanti ediyordu.

GENEL KONSİLLERİN KISA KRONOLOJİSİ

1 — I. İznik Konsili (M. S. 325): Bu konsil, büyük Konstantin tarafından Arius'a karşı toplanmıştır. Bu dönemde Papa I. Silvestre'dir. Bu konsil 20 Mayıs'tan 25 Temmuz 325'e kadar devam etmiştir. İznik Sembolü, Baba (Peder) ile Oğul (İbn) arasındaki tabiat eşitliğini belirler. (Homoousios). Ayrıca bu konsilde yirmi karar kabul edilmiştir.

2 — I. İstanbul Konsili (M. S. 381): Bu konsil de İmparator I. Theodose tarafından Macedonius'a karşı toplanmıştır. Devrin Papası I. Damase'dir. Konsil toplantısı Mayıs'tan – Temmuz 381'e kadar devam etmiştir. Konsil Babaları, Kutsal-Ruhun Tanrılığını kabul etmişler ve ayrıca dört karar oylamışlardır.

3 — Efes Konsili (M. S. 431): Bu konsil ise, İmparator II. Theodose tarafından Nestorius'a karşı toplanmıştır. Devrin Papası I. Celestin'dir. 22 Haziran'dan 17 Temmuz 431'e kadar devam eden beş oturumda konsil Babaları, bakire Meryem'in Tanrısal Anneliğini belirlemişlerdir ve altı karar oylamışlardır.

4 — Kadıköy Konsili (M. S. 451): Bu konsil de İmparator Marcien tarafından İskenderiye'li Dioscore'ye karşı ve monofizitlere karşı toplanmıştır. Devrin Papası I. Büyük Léon'dur. 8 Ekim'den 1 Kasım 451'e kadar devam eden onyedi oturumda konsil Babaları, kurtarıcı bir tek şahsiyette iki tabiatı kabul etmişler ve yirmisekiz karar oylamışlardır.

5 — II. İstanbul Konsili (M. S. 553): Bu konsil, İmparator I. Justinien tarafından toplanmıştır. Devrin Papası Vigile'dir. 5 Mayıs'tan 2 Haziran 553'e kadar devam eden sekiz oturumda konsil Babaları Nestorien'lerin "*Üç Bölümü*" olan Théodore'un şahsiyeti ve eserlerini, Thèodore'un, Aziz Cyrille ve Efes Konsiline karşı yazdığı yazılarını ve Urfa'lı İbas'ın Theodore'u savunan ve Cyrille'in itirazlarını reddeden mektubunu tel'in etmiştir.

6 — III. İstanbul Konsili (M. S. 680): İmparator IV. Constantin tarafından toplanan konsil, Monothelisme hareketini tel'in etmiştir. Devrin Papaları Agathon (678-681) ve II. Leon (862-683)'dur. Trullanum diye adlandırılan bu konsil 7 Kasım 680'den 16 Eylül 681'e kadar devam eden onaltı oturumda, İsa'da "*Bir tek irade doktrini*"ni ve Papa Honorius'u telin etmiştir. Yine İmparator II. Justinien tarafından toplanan Synodus Quinisexta (692 konsili) Ortodokslar tarafından VI. Konsilin bir devamı sayılmıştır. Konsil Babaları bu konsil de, Doğu Kilisesi için yüz iki disiplin kararı oylamışlardır.

7 — II. İznik Konsili (M. S. 787): Bu konsil, İmparatoriçe İrene tarafından İkonoklast Harekete karşı toplanmıştır. 24 Eylül'den 23 Ekim 787'ye kadar devam eden sekiz oturumda konsil Babaları, Azizlerin resimlerine yapılan kültün meşruiyetini kabul etmişler ve yirmi karar oylamışlardır.

Not: Bu ilk yedi büyük konsil, Katolik ve Ortodoks Kiliselerince "Genel Konsiller olarak" kabul edilmektedir.

8 — IV. İstanbul Konsili (M. S. 869): İmparator I. Basile tarafından toplanan bu konsil, Photius'u aforoz etmek için toplanmıştır. Devrin Papası II. Hadrien'dir. 5 Ekim 869'dan 28 Şubat 870'e kadar devam eden on oturumda konsil Babaları, Photius'u aforoz etmişler ve yirmiyedi karar oylamışlardır. Ortodoks'lar tarafından "*Birleşme Konsili*" adı verilen bir başka konsil ise, yine İmparator I. Basile tarafından toplanmış 879 Kasım'ından 13 Mart 880'e kadar devam etmiştir. Bu konsil, yedi oturumda 869-870 Konsilinin kararını bozmuş ve yeniden Photius'a saygınlık kazandırmıştır. Papa VIII. Jean da Photius'un yeniden itibar kazanmasını kabul etmiştir. Fakat her iki konsil de Ortodoks Kiliselerince "*Genel Konsiller*" olarak kabul edilmemiştir.

9 — I. Latran Konsili (M. S. 1123): Bu konsil de Papa II. Calixte tarafından toplanmıştır. Oturumları 18 Mart'tan 6 Nisan 1123'e kadar devam etmiştir. Konsil Babaları, bu konsilde yirmibeş karar oylamışlar ve ünvan kavgalarına son veren 1122 Worms Konkordato'sunu kabul etmişlerdir.

10 — II. Latran Konsili (M. S. 1139): Bu konsil Papa II. Innocent tarafından 1139 Nisan'ında toplanmıştır. Konsil Babaları bu konsilde otuz karar oylamışlar ve Anaclet tefrikasına son vermişlerdir.

11 — III. Latran Konsili (M. S. 1179): Bu konsilde Papa III. Alexandre tarafından davet edilmiştir. 5 Mart-19 Mart (veya 22 Mart) 1179'a kadar üç oturum halinde devam etmiştir. Konsil Babaları, Papanın seçimi için üçte iki çoğunluğun gerekli olduğunu belirten yirmiyedi bölümü oylamışlardır.

12 — IV. Latran Konsili (M. S. 1215): Bu konsil Papa III. İnnocen tarafından 1215 yılında toplanmıştır. Bu konsil üç oturum halinde 11 Kasım'dan 30 Kasım'a kadar devam etmiştir. Konsil Babaları, on konuyu oylamaya sunmuşlar, Catharesları mahkum etmişler, Eucharistie deki ekmek ile şarabın İsa'nın eti ile kanına dönüştüğünü kabul etmişler, Katolikleri her yıl bir günah itirafına ve Communion'a mecbur etmişlerdir.

13 — I. Lyon Konsili (M. S. 1245): Bu konsil Papa IV. Innocent tarafından davet edilmiştir. Konsil toplantısı 28 Haziran'dan 17 Temmuz 1245'e kadar beş oturum halinde devam etmiştir. Konsil Babaları, yirmi iki konuyu oylamışlar ve II. Frederic'i azletmişlerdir.

14 — II. Lyon Konsili (M. S. 1274): Bu konsil Papa X. Gregoire tarafından toplanmıştır. 7 Mayıs-17 Temmuz 1274'e kadar devam eden altı oturumda konsil babaları, 31 konuyu oylamışlar ve Rum'larla birleşmeyi tasdik etmişler, Papaların seçimi için Conclave önermişler ve bir "Haçlı Savaşı" ilân etmişlerdir.

15 — Viyana Konsili (M. S. 1311): Bu konsil Papa V. Clément tarafından davet edilmiştir. Konsil üç oturum halinde 16 Ekim 1311'den 6 Mayıs 1312'ye kadar devam etmiştir. Konsil Babaları "Temple Tarikatının" kaldırılmasını kabul etmişler, Fransiskenlerin fakirlik kavgasına müdahalede bulunmuşlar ve reform kararlarını oylamışlardır.

16 — Constance Konsili (M. S. 1414): Bu konsil büyük tefrikanın çözümü için toplanmıştır. 5 Kasım 1414'ten 22 Nisan 1418'e kadar kırkbeş oturum halinde devam eden konsilde konsil Babaları, Roma'lı Papa XII. Grégoire'in istifasını kabul etmişler, Konsilcilerin Papası olan XXIII. Jean'ı ve Avignon'nun Papası olan XIII. Benoit'i görevden almışlar, Conclave'in yeni bir Papa seçmesini emretmişlerdir. Bu yeni Papa V. Martin olmuştur. (11 Kasım 1417). Neticede Jean Hus ve Papa üzerinde Konsilin üstünlüğü, Konsilin devamlılığı konularındaki kararlar tel'in edilmiştir.

17 — Bâle-Ferrare-Florance Konsili (M. S. 1431): Bu konsil Papa IV. Eugene tarafından Bâle'de toplanmıştır. 23 Temmuz 1431'den 7 Mayıs 1437'ye kadar devam eden yirmibeş oturumdan sonra 18 Eylül 1437'de Ferrare'ye transfer olmuş, oradan da 16 Ocak 1439'da Florance'a nakledilmiştir. Bu konsilde konsil Babaları 6 Temmuz 1439'da Rum'larla, 22 Kasım 1439'da Ermeni'lerle, 4 Şubat 1442'de Yakubiler'le birleşmeyi kabul etmişlerdir. Konsil, 25 Nisan 1442'de Roma'ya nakledilmiştir.

18 — V. Latran Konsili (M. S. 1512): Papa II. Jules ve X. Leon'un saltanatları sırasında toplanan bu konsil, 10 Mayıs 1512'den 16 Mart 1517'ye kadar devam eden oniki oturumda konsil Babaları 1511-1512'de yapılan Pise bölücü konsilini telin etmişler ve reform kararlarını oylamışlardır.

19 — Trente Konsili (M. S. 1545): Bu konsil Papa III. Paul tarafından 22 Mayıs 1542'de toplanmıştır. Konsilin ilk sekiz oturumu 13 Aralık 1545'den 1547'ye kadar Trente'de devam etmiştir. Dokuzuncu oturumdan onbire kadar olanı ise 1548'de Bologne'da yapılmıştır. On ikinci oturumdan onaltıncı oturumlar arası ise 1551–1552 de Papa III. Jules başkanlığında Trente'de yapılmıştır. Onyedinci oturumdan yirmibeşinci oturuma kadar ki oturumlar ise Papa IV. Pie'nin başkanlığında Trente'de 1562–1563'de yapılmıştır. Konsil Babaları, Kutsal kitap ve Gelenek doktrininin, aslî suç, bu suçtan temizlenme konularındaki doğmatik kararlarını oylamışlar, âyin takdimesi, azizler kültü ve sakrementi konusundaki Doktrini belirlemişlerdir. Bu arada çok sayıda reform kararları neşretmişlerdir.

20 — I. Vatikan Konsili (M. S. 1869–1870): Bu konsil de Papa IX. Pie tarafından toplanmıştır. 8 Aralık 1869'dan 18 Temmuz 1870'e kadar devam eden dört oturum halindeki bu konsilde konsil Babaları, Katolik İman Doktrinini belirlemişler, Papanın üstünlüğünü ve yanılmazlığını kabul etmişlerdir.

21 — II. Vatikan Konsili (M. S. 1962–1965): Papa XXIII. Jean tarafından toplanan bu konsil 11 Ekim 1962'den 8 Aralık 1965'e kadar devam eden dört oturum halinde yapılmıştır. Konsil Babaları, Konsilde "Dünyada Kilisenin Rolü-Kilisenin Piskoposlarla ilgili Teşkilatı-Kilisenin Litürjik Hayatı-Bölünmüş Hristiyanlar-Hristiyan Olmayanlarla Kilisenin İlişkisi" konularını belirlemişlerdir.

KONSİLLER KONUSUNDA FRANSIZCA BİBLİYOGRAFYA

Alès, A.d', Le dogme de Nicée, Paris, 1926.

Alès, A.d', Le dogme d'Ephèse, Paris, 1931.

Bardy, G., La thèologie de l'Eglise de saint Irénée au concile de Nicée, Paris, 1947.

Baudrillart, A., "Concile de Constance", Diction. de théol. cathol., vol. 3, Paris, 1939, col. 1200–1225.

Beauduin, L., "L'unité de l'Eglise et le concile du Vatican", dans Eglise et Unité (Coll. Catholicité), Lille, 1948, p. 11-56.

Bois, J., "Concile de Chalcédoine", Diction. de théol. cathol., vol. 2, 1932, col. 2191–2208.

Brugrette, J., Amann, E., "Concile du Vatican", Diction. de théol. cathol., vol. 15, 1950, col. 2536-2584.

Chavasse, A., "La véritable conception de l'infaillibilité papale d'après le concile du Vatican", dans Eglise et Unité (Coll. Catholicité), Lille, 1948, pp. 57-92.

Concile (Le) et les conciles, études sur les conciles par B. Botte, H. Marot, P. Th. Camelot, Y. Congar, H. Alivisatos, G. Fransen, P. de Vooght, J. Gill, A. Dupront, R. Aubert, Ed. de Chevetogne, Ed. du Cerf, 1960.

Congar, Y., Le concile au jour le jour, Paris, 1963–1966, coll. "L'Eglise aux cent visages", 4 vol.

Devreesse, R., "Le cinquème concile et l'oecuménicité byzantine", dans Miscellanea G. Mercati, vol. 3, Vatican, 1946, pp. 1-15.

Diepen, H., Les Trois chapitres au concile de Chalcédoine, Oosterhout, Hollande, 1953.

Dumeige, G., (sous la direction de), Histoire des Conciles oecuméniques, Paris, 1963–1966, 5 vol. parus: Ortiz de Urbina, Nicée et Constantinople; P. Th. Camelot, Ephèse et Chalcédoine; J. Lecroq, Vienne; J. Gill, Constance, Bâle, Ferrare-Florence; R. Aubert, Vatican I; R. Foreville, Latran I, II, III, et IV; H. Wolter et H. Holstein, Lyon I et Lyon II. Cinq autres volumes sortiront en 1966 et 1967.

Dvornik, F., "L'oecuménicité du 8e concile (869–870) dans la tradition occidentale du moyen âge", dans Bulletin de L'Acad royale de Belgique, Cl. des Lettres, 5e série, t. 24, 1938, p. 445-467.

Dvornik, F., Le Schisme de Photius. Histoire et Légende, Paris, 1950, Unam Sanctam, vol. 19.

Dvornik, F., "Emperors, Popes and General Councils", Dumbarton Oaks Papers, 6, 1951, p. 1-23.

Fliche, A., Martin, V., éd. Histoire de l'Eglise, 1931–1960, 198 vol.

Forget, J., "Conciles", dans Diction. de théol. cathol., vol. 3, Paris, 1939, col. 636-679.

Fritz, G., "Conciles de Nicée", dans Diction. de théol. cathol., vol. II, Paris, 1931, col. 388-441.

Gramel, V., "Conciles oecuméniques de Lyon", dans Diction. de théol. cathol., vol. 9, Paris, 1926, col. 1361–1410.

Hayward, F., Les conciles oecuménique, Paris, 1961.

Hefele, Ch. J., Leclerq, H., Histoire des conciles, Paris, 1907–1927, 8 volumes Continué par P. Richard, Concile de Trente, vol. 9, 1930, 1931; A. Michel, Les décrets du concile de Trente, vol. 10, 1938; Ch. de Cleroq, vol. II, 1949, 1952, Conciles des orientaux catholiques.

Lung, N., "Concile", Diction. du droit canonique, Paris, 1942, vol. 3, col. 1268-1301.

Jedin, Brève histoire des conciles, traduit de l'allemand, Paris, 1960.

Jugie, M., "Concile d'Ephèse", Dinction. de théol. cathol., vol. 5, Paris, 1939, col. 137-163.

Küng, H., Concile et retour à l'unité, traduit de l'allemand, Paris, 1961, Unam Sanstam, vol. 36.

Küng, H., Concile, épreuve de l'Eglise, Paris, 1963.

Laurentin, R., L'Enjeu du Concile, suivi des Bilans des 1., 2., 3., et 4. sessions, Paris, 1962–1966, 5 vol.

Leclercq, J., Jean de Paris et l'écclesiologie du XIIIe siècle, Paris, 1942.

Leclercq, J., "Concile de Vienne", Diction. de théol. cathol., vol. 15, Paris, 1947, col. 2973-2979.

Martin, V., Le gallicanisme et la réforme catholigue. Essai historique sur l'introduction en France des décrets du concile de Trente (1563–1615), Paris, 1919.

Martin, V., "Comment s'est formée la doctrine de la supériorité du concile sur le pape", dans Revue des sciences religieuses, 17, 1937, p. 121-143, 261-289, 404-427.

Michel, A., Les décrets du concile de Trente, Paris, 1938, voir Hefele-Leclercq.

Michel. A., "Concile de Trente", Diction. de théol. cathol., vol. 15, Paris, 1943, col. 1414–1508. Voir Hefele-Leclercq.

Migne, J. P., Dictionnaire universel et complet des conciles tant généraux que particuliers, Paris 1846, collection Abbé Migne 2 vol.

Quentin, H., Jean Dominique Mansi et les grandes collections conciliaires, Paris, 1900.
Salembier, Le grand schisme d'Occident, Paris, 1900. Conciles tenus à l'époque du grand schisme.
Valois, Noël, La crise religieuse du XV. siècle. Le pape et le concile, 2 voll., Paris, 1909.
Vermet, F., "Latran" (conciles oecumeniques du Latran), Diction. de théo cathol., vol. 8, Paris, 1947, col. 2626-2686.
Vogt, A., "Concile de Florence", Diction. de théol. cathol., vol. 6, Paris, 1924, col. 24-50.
Wenger, A., Vatican II, Chroniques des 1., 2., 3., et 4. sessions, Paris, 1963–1966, coll. "L'Eglise en son temsp", 4 vol.

ISBN 975 - 16 - 0265 - 3

Fiyat 22.000 a